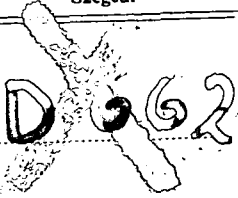

MAGYAR MŰVELŐDÉS-
TÖRTÉNETI INTÉZET
Szeged.

7. 5. 1934 704
KIR. FERENCZ JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM
P- ÉS UJKORI TÖRTÉNETI INTÉZETE

Igazgató: FÓGEL JÓZSEF

3.

VB 14871

KLAMM REZSŐ

EGYPTOM ŐSVALLÁSA A RÓMAI URALOM UTOLSÓ SZÁZADÁBAN

SZEGED, 1934.

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ R.-T.

VB 14871

A SZEGEDI M. KIR. FERENCZ JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM
KÖZÉP- ÉS UJKORI TÖRTÉNETI INTÉZETE

Igazgató: FÓGEL JÓZSEF

3.

KLAMM REZSŐ

EGYPTOM ŐSVALLÁSA
A RÓMAI URALOM
UTOLSÓ SZÁZADÁBAN

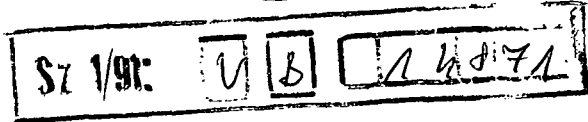
SZEGED, 1934.

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ R.-T.

SZTE Egyetemi Könyvtár

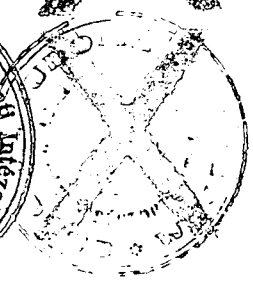
J000872667

A szegedi Ferencz József-Tudományegyetem
Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Karához benyújtott
doktori értekezés.

Bíró: Dr. FÖGEL JÓZSEF egy. ny. r. tanár.
Társbíró: Dr. BUDAY ÁRPÁD egy. ny. r. tanár.

napló: ..... Lsz.: .....
a ..... : ..... 17 ..... cz

1. Görög fáklyafénynél az aegyptologia útvesztőiben kutatni kockázatos kaland. Ha idegenekről esik szó, Hellas gyermeke jobbára öntelt és felszínes. A diadalmas értelem hányaveti fontoskodással könnyedén ereszkedik a hiszékenység kényelmes völgyébe. Torz tükörből pedig a valóság körvonalaianak rögzítése bonyolult feladat.

Egyiptom életének egyes fejezeteinél mégsem kínálkozik más megoldás.

A Saíták korába Herodotos, a hellenisticus időkbe Diodoros és Strabon nélkül aligha vezetne ösvény. Plutarchos „Isis“-ében túlteng a platonai bölcsélet, ám így is pótolhatatlan érték. A Nilus-völgy vallásának késő nyilvánulásai még a keletrómai írókat is foglalkoztatják. Az antik mesterek vaskos tekeréseinek vajmi csekély ellensúlyául a tétova utódok világpolgári öltözéke szolgál.

Ezért célszerű az Olymposz szűk sziklaövéen rést törő folyamat futólagos ismertetése.

2. Nagy Constantinus nem semmisítette meg a *pogányságot*. Midőn Róma hatalma a Kereszt-táborába vándorolt, az istenek párthívei mindössze anyagi csőddel lakoltak. Felkapott vélemény szerint állami erőforrások híján a sorvatag hit maradék vérsavója elapadt. Azonban száraz érháló korántsem alkalmas hosszú halálküzdelemre. Viszont a régi világ századokig tusakszik a létért. Keringő életnedv késlelteti tehát a vénhedt szervezet pusztulását.

Mert a keresztény mozgalom hullámai az égiek csarnokait is körülnyaldosták. A rajongás addig gyéren felbukkanó tünetei szaporábban ösztökélik a gondtalan Zeus tizedelt nyáját. Az egyházi sikerektől sarkalt *pogány* vágyak Julianus császár rövid esztendeiben teljesülnek. Az erényes Augustus ragyogó példája tömegragály gyorsaságával járja át a polytheista rétegeket. Az Apostata korai

vége szárnyát szegi a merész reménynek, de a megoszlás fenyegető réme szintén az új Socrates tarsosi sírjába szállott. A vallási érdekkör rohamos tágulása különben hamar szétforgácsolná a meszterkelt isten-vegyítés, a theocrasia, félezredes tétlenségben korhadozó rendszerét. Az újplatonikus allegoriák messze kóvályogtak az egyszerű nép láthatárától; babonával tűzdelt hecatombákra gúny, vagy megvetés a művelt osztály válasza. Ilykép a felségsértő perzsa nyíl a Tigris keleti peremén regényes herost ajándékozott a Pantheonnak és épp jókor ragadta Tartarosba a jövő eretnekét (363).

Válságos órákban az egység látszata még így sem palástolhat öröklött gyengeséget. Gratianus türelmetlen hevét Nagy Theodosius erélyes harcmodora aknázza ki s Eugenius bukásával végsőt lobbant Vesta lángja. *Hellén* templom és *bálványtisztelet* a mediolanumi edictum (391) szigorú tilalmába ütközött. A mezei ünnep bohókás jelmezét öltő immolatio nem menekedett a torló intézkedéstől. A szentélyrombolás s a mohosodó oltárkövek meg-ingatták az amúgy is hívságban tobzódó hiedelmeket. A Messiás, az *IXΘΥΣ*, vértanuinak hősi lendülete ritkán téved *pogány* területre. Mert a csendes alkut csupán társadalmi töredékek dobták oda az ősi hagyományokért. Így az igazi paganusok parlagi zugokban háborítatlan hódolhattak atyáik istenségének. Másfelől a szellem jónéhány kiválósága ragaszkodik a mult magasztos tanaihoz és mythologicus köntösük gyakorta több pusztá költői zománcnál.

Míg az ifjú *Egyház* hajója a Szentháromság titkát gyűrűző örvényekből a Megtestesülés tételének zajgó áradatába evezett, a *halhatatlanok* híveire őszi verőfény békéje köszönt. Ephesos és Chalcedon egetostromló kérdéseinek árnyában nyugton meghúzódhatott a hajdani üldözők erőtlen nemzedéke. A nemes Hypatia kegyetlen végzete s a csonka remekművek csak a csöcselékösztön szórványos tombolását jelzik. Az évek pergése javarészt csendben, noha nem észrevétlen, bomlasztja a *classicus* világnézet ódon alapjait.

3. Ámde az Úr ötvenharmadik évtizede szent lelkesedéstől feszülő izmokra teríti a Caesarok biborát. Az illyricumi Justinianus Róma Augustusának méltóságába sajátosan olvasztotta a görög genius sokoldalú tehetségét. Nagybátyja, I. Justinus, a praetorium marcona testőreinek sorából emelkedett a császári diademáig. Az előtte ismeretlen műveltség áldásait dúsan ontotta az Imperium patriciussá serdült örökösére. S nem hiába! Uprauda nevének barbarus csengését hirtelen feledtették a csillogó elme fölényes

képességei, valamint a kétnapos bőjttel dacoló test¹ hihetetlen munkateljesítménye. Hiú csapongás ismét könnyűvérű hellenismusára utal és ívelő pályavonala néhol évezredes szakadék varázshidja. A pentecontaëteia delén is a nagyvárosi éjszaka fáradt pillangója pihent meg az Állam első strategosának otthonában.² Az Aspsiát Theodorához fűző szálak tán lazábbak, mint Athene Parthenos s a Hagia Sophia templompalotáinak eszmei kapcsa. A tudás és hírnév hajadon Úrnője Pericles jellemének mélyébe csillapítatlan becsvágyat oltott s e szenvedélytől a Szent Bölcsesség arányos kupolája alatt sem ment Justinianus. A tettek forgatagában mesgyéik nem mindig barázdálódnak párhuzamosan. Virágzó kereskedelem, külügyi vívmányok, aranyveretű márványcsodák dárdatüskés falkoszorúkkal³ ugyan közös jegyet vésnek kormányukra, de Justitia mérlegrúdjánál a rómaiak autocratora, hitélet terén a krisztusi dalia furcsán festene a szabados. Köztársaság asebeiaperekkel tüntetőleg teleaggatott chlamysában.

A jogi Codex, Tribonianus nagyvonalú szerkesztésében, mindmáig méltó az Alma Mater s az anyátlan apróságok őszinte hálájára; az orthodox „orvost“ sokszor gáncsolják, alig dicsérik. Buzgón, sőt szertelenül felkarolt munkájában kedveszegetten torpant meg a tornyosuló akadályoknál. Bizonytalan lépteivel azután Theodora Augusta monophysita hajlamai a nestorianus kunyhókat gázoltatták le. Ekép a járványos eretnekség „kezelésénél“ egyetlenül alkalmazta nem éppen szerencsés eszközeit. A derűs világhi hanyag mozdulatával olvasatlan tépte szét az összeesküvő Probusra háramló ítéletet, a törvény betűin átizzó emberszeretet melegével ótta Eulalius elárvult lánykát,⁴ ám mint a Szentegyház bajnoka rideg érzéketlenség páncéljába öltözött. A császárnő acélos akarata férjéből is száműzte a szelíd és megbocsátó hangulatot, azonban vasvesszővel sohasem terelték egyfüvé a Krisztus elszéledt bárányait. A történelem választóvize mégis semlegesíti az udvari kegytől elejtett Procopius „Titkos Feljegyzései“-nek maró mérgét s a sátáni tervszerűséggel garázdálkodó gonoszt tévelygő, nem elvetemült, földi lényé módosítja.

¹ Procopius, Historia Arcana; editionis signatae 54/22, 55/1—21, 56/1—11.

² Ibidem, passim.

³ Proc., De Aedificiis, totaliter.

⁴ Io. Malalas, Chronographia; ed. sign. 438/21—23, 439/1—7.

4. A dicső Belisarius ékes stylusú titkára Herodotost és Thucydidest mintázó „Historia“-iban még elfogulatlan történész. A „Perzsa Háború“ első könyvébe iktatott kirándulása meg épp amaz *ördögi* fejedelem *bálványzúzó* buzgalmának becses adatával gazdagítja az „inquisitort“. Justinianus szövetkezését ismerteti az aethiopsokkal és a himyariták törzsével, miközben a környező földségeken is kóborog. Egyptom déli szigetvárosa, Elephantine, Diocletianus hasonló egyességéről emlékezetes. Eladdig a Nobatae s a Blemyes csatangoló hordái szüntelen portyázásukkal tetemes készletekre éhes csapattesteket kötöttek le. Az Imperator beszivárgó beduin csoportok megnyerésével óhajtotta fajtestvéreik fegyveres látogatásait kiküszöbölni. Ezért szabad település s némi arany sarc biztosításán kívül „a Nilus egy szigetén, Elephantine közelében, a rómaiak s ama barbarusok üdvére, mindkét fél papságának gondjába ajánlott templomokat és oltárokat emelt, szertartásközösséggel legfennköltebben vélvén szilárdíthatni barátságukat (*την φιλιαν*); amiért Philasnak (*Φίλας*) nevezte a helyet.⁵ A Blemyes pedig, szintúgy a Nobatae ... egyfelől más istenekhez fohászkoznak, mint a hellének, részint Isist és Osirist, nemkülönben Priapost imádják. A Blemyes a napnak emberáldozattal is kedveskednek. Miután a szóbanforgó szentélyeket Philaeben korunkig a bárdolatlanok (*βάρβαροι*) birtokolták, Justinianus császár elpusztításuk mellett döntött. Narses Persarmenus, ... a helyőrség azidei parancsnoka, a hadúr üzenetére feldúlta a szent kerületet, a papokat börtönbe, az istenek képmásait (*ἀγάλματα*) Byzantionba küldötte.“⁶

5. E szeszélyes ötlet-sugallta hír az ősegyptomi sirbolt konok zárólapját alkotja.

A „Római Történet“ szerzője az atheismus színtelen kódébe burkolózik, innen a meglepő tartalom mit sem csorbít előadása tárgyilagos jellegén.

A caesareai *Ἰλλούσιριος* páratlan elbeszélését Priscus Panites cultusleírása az időszakos forrásokhoz⁷ képest tökéletes távlattal bővíti. Attila italiai hadjáratának legendás kudarca Délkelet ország-

⁵ Elmés szójáték (mely talán a saisi *Ψαμμίτιχος*-ház (I—III. Psem-ték) ion zsoldosainak mozgékony agysejtjeiben fogamzott) a Pa-lek (Pila) helynévvel.

⁶ Proc., *Historiae*; ed. sign. vol. I. 103/14—21, 104/1—9. (Translatio auctoris.)

⁷ „Aetas ferrea“.

csápját ingerlő ellenség hamis békevágyában talált véletlen visszhangra. A libyai s a „vörös“ sivatag forróvérű nomádjaitól, a Nubades és Blemmyestől, Maximinus, a hunn király favárosából a saracenus pálmaligeteken át Thebaïsba vetődött dux,⁸ százéves harcszünetet csikart ki. A birodalom érdekének istápolása mellett Nubia istenfélő fiait sem fosztotta meg gyermeki kegyeletüktől Priscus rhetor derék követtársának Hunnivarott edzett⁹ méltányossága. Így hát frigyük zálogául „zavartalan hajózhatnak az elődök törvénye szerint Isis palotájához, míg csak az istennő jelképét hordozó folyami bárkára egyiptomiak ügyelnek. Kítűzött időpontban ugyanis a csodaszobrot (*ξόανον*) hazaszállítják a barbarusok és jóslataival gyarapodván megint a szigetre kísérik. Maximinus tanácsosnak látta e szerződés közzétételét Philae szentélycsarnokában (*ἐν τῷ ἐν Φίλαις ἱερῷ*) . . .“¹⁰

Az államférfi kevéssel utóbb gyilkos kór áldozata s a váltig erősgetett fegyvernyugvás selejtes okmányrongy. Az évszázados keretbe erőszakolt iga legott pozdorjává mállik, a tús sheikhek vakmerő szökése az ádáz zendülés minden gátját elsodorta.¹¹

6. A lázadók csínyeit talán mellőzte a jeles Erman, másként bajosan igazodnék chronologiai vizsgálataiban a Maximinus-féle egyezményhez. A német tudós a vezér által kieszközölt *teljes* száz esztendő révén igyekszik az Üdvözítő négyszázötvenkettedik évéből Flavius Anicius Justinianus országlásának utolsó harmadáig jutni.¹² Nem támaszt vajjon túlzott igényeket a római béketűréssel szemben az ily vállalat? A lábbal tapodott emberi kötés amúgy is gyűlöletes béklyói szétpattannak, még inkább a *status nascendi* hevényében. Pedig a nubiai özön Maximinus vetését zsege csi-

⁸ Priscus, Historia; ed. sign. 150/3—151/8, 169/11—211/9; 153/13—15.

⁹ Az ármányos Edekon-ügyben Maximinus mocsoktalan.

¹⁰ Priscus, Opus citatum 154/6—16. (Translat. auct.)

¹¹ Ib., 154/16—23.

¹² A. Erman, Die ägyptische Religion 224: „Als in Ägypten das Christentum schon längst gesiegt hatte, bestand den Nubiern und Blemjern zuliebe in Philae noch der Dienst der Isis, und als der Feldherr Maximinus im Jahre 452 n. Chr. einen Friedensvertrag mit beiden Völkern schloss, da gestattete das fromme Byzanz diesen Heiden, frei zu den Tempeln von Philae zu wallfahrten und alljährlich sich sein Isisbild zum Feste abzuholen. Erst ein volles Jahrhundert später, als dieser Vertrag abgelaufen war, hat Justinian auch den Tempel von Philae geschlossen, seine Priester eingekerkert und die Götterbilder nach Konstantinopel bringen lassen.“

rájában fojtotta el. A priscusi ellenérvhez Belisarius bennfentesének jóindulatából nyomós bizonyíték csatlakozik, amint a Philae balsorsát intéző tiszt viszontagságos életébe néhány fényávot sző.

A persarmenai Narses a Dara—Nisibis között,¹³ meg Satalánál¹⁴ szenvedett perzsa vereség légkörében menekült anyjával és Aratius fivérével a tűztornyok országából a római sereghez.¹⁵ A pártütésért nagy névrokona s honfitársa, a comes largitionum sacrarum (ὁ βασιλέως ταμίης), busásan jutalmazza az örményt és ezzel öccsét, Isacést, a bolumi aranytelep¹⁶ Theodosiopolissal szomszédos erődjének átjátszására csábítja.¹⁷ Ha majdan az idősebb testvérek élénk tevékenykedése Belisarius s Siitta itáliai harcaiban,¹⁸ kiváltkép Auximumnál,¹⁹ öregbíti is hírnevüket (úgyszintén a „harmadik Africanus“ ellenszenvét²⁰), Narses zabolátlan vitézsége Persis határvidékein aratja legserényebben a babért. Theodosius városától nyolc napi járóföldre, herul harcosai élén, vad tusa öli meg Dubis regio angloni csapdájában.²¹

A philaei „exorcista“ tehát az Ermantól vitatott időben mintegy kilenc esztendeje halott.

7. A forradalmi átalakulás Syene sellőinek szigetfokán a daraitól a dubisi ütközetig zajlott le, sőt az ily módon szerkesztett kör első szeletébe hatol.

Procopius ugyanis Rufinus στρατηλάτης békeszózatát Kobad nagykirályhoz, a Dara-mellék csataviharától imént cibált sátorrengeteg közepett, a bolumi csempészfogás nyomába helyezte.²² A dux exercitus és Hermogenes magister búcsúját Constantinopolistól Szent Theophanes a nyolcadik indictio márciusába²³ s Johannes, az antiochiai Malalas,²⁴ Lampadius és Orestes consulatusának

¹³ Proc., Hist.; ed. sign. vol. I. 61/4—74/5.

¹⁴ Ib., I. 75/8—76/23.

¹⁵ Ib., I. 59/12—17, 79/3—14.

¹⁶ Ib., I. 77/2—3.

¹⁷ Ib., I. 79/3—14.

¹⁸ Proc., Operis citati vol. II. 199/10—13, 213/1—4.

¹⁹ Ib., II. 257/18—23.

²⁰ Ib., II. 270/1—4.

²¹ Proc., Op. cit. vol. I. 265/14—22.

²² Ib., I. 79/15—81/9.

²³ Theophanes Isauricus, Chronographia; ed. sign. 276/17—18,

277/1.

²⁴ „Malalas (malela)“ nyugat-aramaeus (syr) nyelven „ῥήτωρ“.

Janus-évébe illeszti.²⁵ A békeszerző küldöttség az őszi hónapokban haladhatott vissza a szélcsendes Propontison tükröződő világváros felé, hisz a Darától Byzantionig kigyózó, legalább ezerkétszáz kilométeres út kitölti a János rhetornál lelt szeptember²⁶ és a theophanesi november²⁷ hézagát. Ilykép a Roma Novából március havában távozó magistratus májusnál előbb nem igen kezdeményezhette Dara²⁸ tömör bástyái tövében nyárutóig gördülő tárgyalásait. Eszerint a Persarmenus szökevények előzékeny fogadtatását az ötszázharmincadik év növekvő nappalai érlelték s így a szinte korlátlan hitelnek örvendő ötszázhuszonkilences szám, mint a philaei rejtély chronologicus kulcsa, hasznavehetetlenné válik.

Justinianus *helléneket* irtó vadászata Malela „Chronographia“-jában Decius, egyedüli consul, hivatalának végső harmadára szorul,²⁹ míg Theophanes Hitvallónál a nyolcas adószám élsoraival rendelkezik.³⁰ Athenaeben ugyancsak Decius napjai fogytán némi-
 zotta el fejedelmi önkény a gondolat tarka oszlopperdejét és Academos árva ligetének sejtelmes álmai nem kísértettek többé.³¹

A birodalom szívében, természetesen, mi sem késlelteti a Megváltó ötszázhuszonkilencedik szeptemberétől indított *pogány*-üldözés akadálytalan üzemét, de a délszaki égtáj szilaj néptörzseinél túlgyors megrohanásukra számítani elhamarkodott mérlegelés.

8. Mikor üdvözölte hát a felség parancsával érkező futárt a Nubia sívó homokjába temetett idegen ?

A tenger s a Nilus-völgy jó kétezeröttszáz kilométert ékel Konstantinápoly és Assuan közé, amiért az 530 dereka felé új uralkodója kétes bizalmával kitüntetett csapatparancsnok az esztendő alkonya előtt nem táborozhatott messzi állomáshelyén. Philae sorsfordulatának procopiusi részletezése viszont Justinianus imperiumának negyedik événél, egyszersmind a téli zimankónál későbbi keletű. Kora tavasszal tör Azarethas satrapa hadereje Euphratisia tartományba, a régi Comagenebe,³² s a villámos feszültség a callinicus

²⁵ Io. Mal., Op. cit. 452/13—17.

²⁶ Ib., 454/11.

²⁷ Theoph., Op. cit. 278/8—9.

²⁸ Theoph.: *Δαράς*; Io. Mal.: *Δόρας*.

²⁹ Io. Mal., Op. cit. 449/3—6.

³⁰ Theoph., Op. cit. 276/6—14.

³¹ Io. Mal., Op. cit. 451/16—21.

³² Proc., Hist. ed. sign. vol. I. 81/14—22. — Proc., Hist; transl. Volaterrani 249/18—24.: „Hyems interea desinit simul et quartus Justiniani im-

vérzivatarban csattan ki.³³ A meddő győzelemért drágán fizet a perzsa s a *nyilszámoló* seregszemle Azarethasra végzetes kalodája³⁴ után az aethiops és hoimerita szövetségeseik tág területeit bátran bekalandozhatja Procopius.³⁵ A „Bellum Persicum“ első könyvének tizenkilencedik fejezetében ötlenek fel a Philaet sanyargató elephantinei cohorsok.³⁶ A következő caput az axumita fegyverbarátságának szenteli figyelmét, a huszonegyedik Cabades, vagyis Kobad, végőráiról tudósít.³⁷ Pharsistan királya pedig Johannes Malalas szerint szeptember tizenharmadikán húnyt el,³⁸ a X. indictió januáriusában felharsanó „Nika!“³⁹ settengő előestjén. A Callinicusnál vívott euphratesi csata⁴⁰ s az axumi követség⁴¹ sorrendje a Malela művében felcserélődik, ám, mint Hermogenes és Rufinus Daraba, majd onnan haza-utazása is igazolja, az Antiochenus efféle változatokban az indulás időpontját fürkészi. Nonnosus legatus távol abessyniai, lármadobos tivornyákkal tarkított bolyongása⁴² jókora időközön terjeng s ide kívánczok Narses Persarmenus zsákmányolt diadaljeleinek constantinopolisi felvonultatása is.

A kortani részeredmények összegezése immár megkísérthető.

János hitszónok a justinianusi társuralmat Justinus maior utolsó áprilisától származtatja,⁴³ tehát az újabb imperium ötös esztendeje a bethlehemi jászol ötszázharmincegyedik tavaszával egyidős. Coades Darasthenus shah viszont a tíz-indictió szeptember nyolcadik napján rogyott halálos kerevetére s öt éjen át vívódott Ahura-Mazda fényes honáért.⁴⁴ Az így kimetszett hatodfél hó

---

perii annus. Veris autem initio exercitus Persarum Ezaretha duce in Romaeorum regionem cum equitibus XV. milibus incurrit, . . . non quidem in Mesopotamiam uti prius consuevere, sed in Comagenem olim appellatam, nunc Euphratisiam.“

³³-Io. Mal., Op. cit. 462/21—456/16; Proc., Hist. ed. sign. vol. I. 91/12—97/15.

³⁴ Proc., Hist. ed. sign. I. 97/16—98/17.

³⁵ Ib., I. 98/13—102/5.

³⁶ Ib. I. 102/6—104/10.

³⁷ Ib., I. 104/11—107/11; 107/12—110/1.

³⁸ Io. Mal., Op. cit. 471/4—10.

³⁹ Ib., 473/5—477/3; Theoph., Op. cit. 278/14—16.

⁴⁰ Io. Mal., Op. cit. 462/21—465/16.

⁴¹ Ib., 456/24—459/3.

⁴² Excerpta e Nonnosi Historia; ed. sign. 479/9—11.

⁴³ Io. Mal., Op. cit. 425/1—5.

⁴⁴ Ib., 471/4—10.

(ápr. 1—szept. 13.), — tán felesleges — óvintézkedésül, negyedszázad szobortovábbítási tartammal nyújtható.

Im, a kilences adószám késő kétharmadában költözött enyészet az istenek hajlékába, Lampadius és Orestes másodszori consul-sága idején, a Krisztus születésének ötszázharmincegyedik, Julianus halálának százhatvannyolcadik évében.

9. Az ősi nagyság foszladozó gyászleplére kárhoztatott szellemalakok az értelem hajnalának halvány derengésekor hatalmasodtak el az *Iteru*⁴⁵ fekete televényén. A történelem iratos zsilipjeinek fonákján hömpölygő időfolyam szürke mélységei takarják hosszas kifejlésük lényeges mozzanatait. Amidőn Isis trónneve (Aśi)⁴⁶ felette készen idomul a *hekau-fogyasztó*⁴⁷ Unas (*Ὀννοϋς*) sakkarah-i gúláját díszítő művész vésőjéhez,⁴⁸ a rejtelmes malachittámlán nyugvó nőisten kiforrt tulajdonságok felhőjébe mosódik. Mint a „halk szívű“ Osiris-Unnefer hű neje s erős oltalma eleinte Rā királyi sarjadékát, „a Két Országtól uralt Horust“ élteti jótékony varázslatával, majd a sivár Napnyugat szótlán népére hinti *tetem-toldó* igézetét.⁴⁹ Épp ezért a pyramisszövegek magicus gőze telíti

⁴⁵ A Folyam; Nilus.

⁴⁶ Unas 181 (sec. W. Budge, *Gods of the Egyptians* vol. I. 79.)

⁴⁷ Budge, *Gods of the Egyptians* vol. I. 43: „... it is said definitely that he (sc. the king Unas) did eat . . . their (sc. the gods') hearts; (sign. hieroglyph.), or those portions of them which were the seats of the hekau, (sign. hieroglyph.), or words of magical power, which were the source of their life“. — Unas 518: „... usheb Unas em smau saau hetep-f em hatu 519 hekau-sen“ (sec. W. Budge, *Op. cit.* vol. I. 53—54.)

⁴⁸ Az 1923-ban „érvényes“ 2650 évet Krisztus előtt (G. Roeder, *Urkunden zur Religion des alten Ägypten* 185.) Sir Flinders Petrie kerek Sothis-szakkal (1460 esztendő) toldja, Dr. Scharff viszont százazs csökkenéstől sem fél.

⁴⁹ Budge, *Gods of the Egyptians* vol. I. 13.: „The element of magic, which is the oldest and most persistent characteristic of the worship of the gods and of the Egyptian religion, generally belongs to the period before this distinction (sc. between the rulers of the company of beneficent and good spirits and the spirits of the powers of Nature, the great cosmic gods of the dynastic Egyptians) was arrived at, and it is clear that it dates from the time when man thought that the good and evil spirits were beings who were not greatly different from himself, and who could be propitiated with gifts, and controlled by means of words of power and by the performance of ceremonies, and moved to action by hymns and addresses. This belief was present in the minds of the Egyptians in all ages of their history, and it exists in a modified form among the Muhammadan Egyptians and Sūdānī men to this day“.

a „Halottak Könyvének“ széles szintájakra áramló levegőjét, de a gyermekded lélekhez könnyűszerrel férköző babona mellett, az Osiris-rege döbbenetesen emberi vonásai meghitt érzelmeket is fakasztanak.

Az „abydosi nagyúr“ Felső- s Alsó-Egyiptomot átölelő népszerúsége Heru-ur (*Ḥerw*),⁵⁰ Rā-Tem (Re'-Atum) és az Amen-Rā istenkirály komor fenségét egymásután ítélte számkivetésre a tovasuhanó évezrek emlékezetéből. A *férfi-isten*⁵¹ kidőlt, óriás versenytársainak a világmindenségben működő erőcsoportjait sem heverteti tétlenül s a Maāti⁵² törvénytermédből a heliopolisi „öreg“⁵³ izzó

⁵⁰ Ib., I. 9.: „... the god Heru-ur, the oldest of all the gods of Egypt, whose type and symbol was a hawk.“ — Ib. I. 78: „... Heru, or Horus, was the hawk-god, i. e., the spirit and personification of the height of Heaven.“ — Ib. I. 466: „... the hawk was probably the first living creature which was worshipped generally throughout Egypt, and that as the spirit of the heights of heaven, and as the personification of the god who made the sky he was called Heru (sign. hieroglyph.) i. e., he who is above, or, that which is above. It appears, however, that at a very early period this conception of Heru was partly lost sight of, and whether as a result of the different views held by certain early schools of thought, or whether due to the similarity in sound between the name Heru and the word for face, Her or Hra, the idea which became associated with the god Heru was that he represented the Face of heaven, i. e., the Face of the head of an otherwise unknown and invisible god. We can see that this view was an ancient one even in the time when the Pyramids were built, . . .“

⁵¹ Ib., I. 333: „The belief in the efficacy of worship of the Man-god, who rose from the dead, and established himself in the underworld as judge and king, was indelibly impressed on the minds of the Egyptians at a very early period, . . .“

⁵² Ib., I. 418: „As a moral power Maāt was the greatest of the goddesses, and in her dual form of Maāti, (sign. hieroglyph.), i. e. the Maāt goddess of the South and the North, she was the lady of the Judgment Hall, and she became the personification of justice, who awarded to every man his due;“

⁵³ Ib., I. 349—350.: „... Tem was the first living man god known to the Egyptians, just as Osiris was the first dead man-god, and as such was always represented in human form and with a human head. . . . Tem was, in fact, to the Egyptians a manifestation of God in human form, and his conception in their minds marks the end of the period wherein they assigned animal forms to their gods, and the beginning of that in which they evolved the idea of God, almighty, inscrutable, unknowable, the maker and creator of the universe. It is useless to attempt to assign a date to the period when the Egyptians began to worship God in human form, for we have no material for doing so; the worship of Tem must,

csillagbárkájával a Duat kaputornyain⁵⁴ át az élők egére nyomul. Sajátlag az őskor merev gondolatvázához makacsul tapadó néphit és papi tudomány a feltámadás és örökkévalóság fejedelmét ezán is tehetetlen mumiaként bízza jajongó hitvesére, ám így a tegnapi és ma, Osiris, meg Isis-fi Horus (Heru sa Ašt) abyssicus zúrvararába kétségtelen némi rendező elvet csempész.

10. A nő és anya földöntúli jóságával százötvennyolc Osiris-változatban⁵⁵ diadalmaskodó háromság a mendesi Ba-neb-Ded, a memphisi Sokri⁵⁶ s Hapi (Apis), valamint az abydosbeli Chentiamentiu⁵⁷ Sothis-görgéstől csiszolt pilléreire kívül az utolsó nemzeti

however, be of very great antiquity, and the fact that the priests of Rā in the Vth and VIth Dynasties united him to their god under the name of Rā-Tem, (sign. hieroglyph.), proves that his worship was wide-spread, and that the god was thought to possess attributes similar those of Rā.“

⁵⁴ *Ib.*, I. 174—175.: „In the Heliopolitan system of theology the god Osiris held a comparatively subordinate position in the *paut*, or company of the gods, and was in fact only the greatest of the gods of the dead who were worshipped in the Delta; in the 'Book of that which is in the Underworld' he also holds a position subordinate to Rā, and his underworld is made to be a portion of the Tuat through which the dead sun passed nightly. In the *Shat en Sbau*, (sign. hieroglyph.), or 'Book of the Pylons' the greatest god of all is the god Osiris, . . .“

⁵⁵ *Ib.*, II. 179—185.: „The names of Osiris in every shrine in which he dwelleth' (Saite recension, about B. C. 300), 1—158.“

⁵⁶ Seker; Socharis.

⁵⁷ A. Erman, *Op. cit.* 22—23.: „ . . . in der Gestalt des sagenumsponnenen Totetkönigs hat Osiris jene Stellung in der ägyptischen Religion erlangt, von der wir noch so oft zu sprechen haben werden. Die andern Totengötter hat er allmählich in den Hintergrund gedrängt oder er hat sich auch an ihre Stelle gesetzt. So verband er sich in Memphis mit dem dortigen Herrscher der Toten, dem falkenköpfigen Sokaris, und dessen berühmtes Heiligtum, Rosetau, das Tor der Gänge, (d. h. die Pforte der Unterwelt) wurde fortan der Tempel des Sokaris-Osiris. — Die grösste Eroberung aber machte Osiris, als er im alten Reiche denjenigen Totengott verdrängte, den man als Ersten der Westbewohner (d. h. der Toten, . . .) in Abydos verehrte, in jener mittelägyptischen Stadt, in der die alten Könige bestattet waren. Seither ist Osiris, der Erste der Westbewohner, der grosse Gott, der Herr von Abydos, ein Gott, zu dem man aus ganz Ägypten wallfahrtet, und Abydos wird die zweite Heimat des Osiris.“ — H. Hall, *The Encyclopaedia Britannica*; ed. sign. vol. VIII. 58; art. Egypt., c. Religion.

„ . . . in a manner for which various explanations might be given, he (sc. Osiris), later on became identified with two local gods of the dead, the hawk Sokri, and the bull Hapi (Apis) at Memphis, and eventually, under the middle kingdom with another local dead-god, Khentiamentiu (Chief of the Westeners) at Abydos.“

pharaók⁵⁸ kegyes áldozatkészségéből más helyi hatalmak vendéglátó házatáján is élvezheti jámbor szolgálainak ünnepi zsolozsmáit.

Syene zúgó vizeinek védőszelleme,⁵⁹ a teremtő Kos, sem fukarkodott dacos sziklatömbjeivel a kedvelt istencsalád magánpalotájának kiképzésénél. A Shu-lélek⁶⁰ Chnemu ősidőktől formálja fáradatlan korongján az istenek és emberek színes sokaságát⁶¹ és szabályozza két hölgyével, a tollkoronás Anqet, meg az áradásjelző Satival, a Hāpi felszínigadozásának egyhangú ütemét.⁶² Amint a sáhali⁶³ köszál Ptolemaeusokkal egykorú felirata tanítja, a harmadik dynastia nagy századában a termékenyítő habok ura megnehezített jótéteményének hálátlan harácsolóira s a kiaszott *gefből*⁶⁴ hétesztendő iszonyú éhínséget kelesztett. Deser (Zoser), a senyvedő Fekete Föld bölcs királya tizenkét kettősmérföldnyi,⁶⁵ Abu

⁵⁸ A mendesi XXIX. s a sebennyta XXX. dynastia.

⁵⁹ W. Budge, Op. cit. vol. II. 50.: „The portion of Egypt in which the worship of Khnemu was supreme extended from Thebes to Philae, but the principal sanctuaries of the god were at the two ends of the First Cataract, i. e., on Elephantine on the north and on Philae and the adjoining islands on the south. He was the god par excellence of the First Cataract, throughout which . . . he was worshipped from the earliest dynasties.“

⁶⁰ G. Roeder, Op. cit. 149.: „Die Seele des Schow ist Chnum.“ — Budge, Op. cit. II. 91.: „ . . . Shu . . . was the soul of the god Khnemu, the great god of Elephantine and of the First Cataract; . . .“

⁶¹ Budge, Op. cit. II. 50.: „ . . . we know from the texts of all periods that Khnemu was the „builder“ of gods and men. He it was who . . . made the first egg from which sprang the sun, and he made the gods, and fashioned the first man upon a potter's wheel, and he continued to 'build up' their bodies and maintain their life.“

⁶² Ib., II. 50.: „ . . . Khnemu was originally a water or river-god, and . . . in very early times he was regarded as the god of the Nile and of the annual Nile-flood, and as such bore the name of Qebh, (s. h.), and appeared as the ram-headed god, (s. h).“ — Ib. II. 57.: „ . . . she (sc. Anqet) wears on her head a crown of feathers which are arranged in such a way as to suggest a savage origin.“ — Ib. II. 55.: „ . . . she (sc. Sati) must have been regarded as the goddess of the inundation, who poured out and spread over the land the life giving waters of the Nile, and as the goddess of fertility. — Ib., II. 50.: „the goddess Satet was identified as a form of the star Sept (Sothis; Sirius), . . .“

⁶³ Sehél.

⁶⁴ Nilus-iszamó.

⁶⁵ Arur; schoinos.

(Elephantine) szigetére bogozott partszalagok pazar adományával engesztelte a zord haragra gerjedt Chnubist.⁶⁶

I-em-hetep (Imhôtep), a „Horus: *Neter Chet*“⁶⁷ lángeszű tanácsosa, tehát rég kiérdemelte IV. Ptolemaeus Philopator hieroglifáival⁶⁸ tetszetős philaei kápolnáját, a fő-*cher-heb*⁶⁹ által oly avatottan boncolt Dodekaschoinos alsó forgói közt.

Itt a delelő napkorong, Ráktérítőt súrló röptében, függélyesen zúdítja tüzes szigonyait a vak éj és kopár bércek *kéterejű* kényurának sötétrőt syenittömzsökké dermedt szörnyállataira.⁷⁰ Azúrkék égboltozat tetőpontján szárnyaló Harmachis, az edfû-i Horus (Heru Behedti)⁷¹ örömet nyugtatja a borzalmas Set-Nubti-tól visszahódított hold-szemét⁷² Palek (Philae) kies berkén, ahol ájtatos követői újjonganak a győzhetetlen Karvaly káprázatos fejdíszének.⁷³

⁶⁶ Ib., II. 52—54. — G. Roeder, Urkunden zur Religion des alten Ägypten 177—184; Die Hungersnot-Stele (Schutzbrief für Chnum auf Elephantine).

⁶⁷ G. Roeder; Op. cit. 178.: „Horus Neter-chet, Horus-(Sieg)er über Nubti Zoser.“

⁶⁸ Budge, Opus citatum I. 523.: „Under the Ptolemies a small temple was built in honour of I-em-hetep on the Island of Philae; the hieroglyphic inscriptions are those of Ptolemy IV., Philopator, . . .“

⁶⁹ Ib., I. 523.: „ . . . 'the chief kher-heb (s. h.), (i. e., the wisest and most learned one), the image and likeness of Thoth the wise.“

⁷⁰ Ib., II. 247.: „ . . . Set was the personification of the powers of darkness, . . .“ Ib. II. 243.: „ . . . of the stony or desert land and the regions of death, . . .“ — Ib., II. 247.: „In the example figured by Lanzone (Dizionario, pl. 377.) the god is called 'mighty-one of two-fold strength', . . .“ — Ib. II. 244.: „ . . . he was, naturally, thought to be the cause of clouds, mist, rain, thunder and lightning, hurricanes and storms, earthquakes and eclipses, and in short of every thing which tended to reverse the ordinary course of nature and of law and order. From a moral point of view he was the personification of sin and evil.“ — Ib., II. 247—248.: „ . . . animals with red, or reddish-brown hair or skins, and even red-haired men were supposed to be especially under the influence of Set.“

⁷¹ Ib., I. 473.: „This is one of the greatest and most important of all the forms of Horus, for he represents that form of Herukhuti which prevailed in the southern heavens at midday, and as such typified the greatest power of the heat of the sun. It was under this form that Horus waged war against Set or Typhon, and the inscriptions are full of allusions to the glorious victory which the god of light gained over the prince of darkness and his fiends.“

⁷² Ib., I. 496—497.

⁷³ Ib., I. 479.

Az aethiopiai zarándokok a perzselő hevű égitest titokzatos mozgatóját, Merul-t (Mandulis), Horus gyermekének vallják⁷⁴ s így a napata-i Ammonnal elszántan hadakozó Ergamenes királyuk mennyei bajtársa, Ari-hes-nefer (Arsnuphis) oroszlánisten is „distinguished foreigner”⁷⁵ az *Aat-āb-on*.⁷⁶

Az anyagi Isis szintén szívesen gyönyörködött *sugárszóró*⁷⁷ magzata philaei pagonyában s a *Horus Házának*⁷⁸ opálos magasát a zömök sycomorusok hús lombátorára mérsékli.⁷⁹ A sebennytosi II. Nectanebos (Necht-neb-f) nagyszerű templomtervével Men-nefer (Memphis), Ta-She (Fayyûm) és Uašt (Ta-apt = Thebes)⁸⁰ felséges alkotói mondanak Nut szomorú lányának⁸¹ végső istenhozzádot. Az Uj-Birodalom pompás emlékei azonban lebilincselik a fogékony „conquistador”-okat s most a Lagidák, majd a Caesarok jogára sürgeti a nagyigényű mű remekbepallérozását. II. Ptolemaeus Philadelphustól az Antoninusokig ölt jellegzetes külsőt Philae előkelően finom templomnegyede, e mesés tájba foglalt, páriját ritkító drágákő.

11. Az Isis-cultus sugárzó középpontja lassanként Abu,⁸² Sunnu⁸³ és Senmut⁸⁴ istenfejedelmét is bűvös körébe vonja s a

⁷⁴ Ib., II. 288.: „son of Horus, great god, lord of Telmes’, . . .” — Ib., II. 289.: „A text quoted by Brugsch (Géographie, p. 954.) speaks of Merul as coming from Ta-neter, (s. h.), i. e., the land on both sides of the southern end of the Red Sea, and the coast of Africa which is further to the south. Thus it seems that Merul is not of Egyptian origin, and it is probable that the worship of the god is very ancient, . . . The centres of the worship of the god were at Telmes and Philae.”

⁷⁵ Ib., II. 289, 362. — A. Erman, Op. cit. 224.

⁷⁶ „Tiszta Kerület.”

⁷⁷ A. Erman, Op. cit. 224.: „. . . der Sonnengott Mandulis, der 'strahlenschleudernde Herr', . . .”

⁷⁸ W. Budge, Op. cit. I. 428—429.: „In the earliest times Hathor, the Ἄθωρ of the Greek writers, typified only that portion of the sky in which Horus, the oldest form of the Sun-god, had been conceived and brought forth, and her domain was in the east of the sky; but at length she came to represent the whole sky, and in so doing, she, no doubt, absorbed many of the attributes of predynastic goddesses.”

⁷⁹ Erman, Op. cit. 223—224. — Budge, Op. cit. passim.

⁸⁰ Az Ó s Közép-Királyság meg az Új Birodalom. — Budge, Op. cit. II. 29. „. . . the ancient settlement Apt, from which is derived the name 'Thebes' (Ta-apt)”

⁸¹ Isis.

⁸² Elephantine.

⁸³ Syene; Assuan.

⁸⁴ Biggeh.

mindenható Chnemu-Rā Dél nympheaít éppúgy megosztja az Aat-āb úrasszonyával, mint a „*Fal-város*“⁸⁵ (Memphis) Ptah-Tanenje Észak hinárscokrát a bánatos Nephthysseel.⁸⁶ A Felső Ország mennyei királynőjeként a nyilvesszős⁸⁷ Satet fehér koronája⁸⁸ ékesíti Ašt keselyűdíszes homlokát és az Anukis-nyalábolta⁸⁹ határszélen hirdeti teljes egységét a nap-Horust s a Sepd-csillagot⁹⁰ ringató víztömeg nyájas istennőjével, a szépséges⁹¹ Hathorral.⁹²

A pajzán jókedv vidám kacaja mégsem csendül a philaei Iseum („*Ισειον*“) s a tilos „Abaton“⁹³ bús énekeinek ünnepeyles

⁸⁵ Budge, Op. cit. I. 513.: „Anebu, (s. h.) i. e. the 'city of walls.'“

⁸⁶ Ib., II. 51—52.: „He (sc. Khnemu-Rā) appears . . . as the lord of all the South of Egypt, and is associated with Isis, the great goddess of the South, and in fact is to the South of Egypt exactly what Ptah-Tanen, who was associated with Nephthys, was to the Delta and the North of Egypt.“

⁸⁷ Ib., II. 55.: „She sometimes carries in her hands a bow and arrows, a fact which suggests that in her earliest form she was a goddess of the chase;“

⁸⁸ Ib., II. 55.: „In many pictures of the goddess we see her wearing the crown of the South and a pair of horns, which prove that she was a form of Ast-Sept, (s. h.), or Isis-Sothis.“

⁸⁹ Ib., II. 57.: „According to Dr. Brugsch (Religion, p. 302.) the name 'Anquet' is derived from the rott ānq, (s. h.), 'to surround, to embrace' and the like, and has reference to the goddess as the personification of the waters of the Nile which embrace, and nourish, and fructify the fields.“

⁹⁰ Sothis; Sirius.

⁹¹ Ib., I. 435.: „The Greeks identified Hathor with their goddess Aphrodite, and . . . they were justified in doing so. She represented not only what was true, but what was good, and all that is best in woman as wife, mother, and daughter; she was also the patron goddess of all singers, dancers, and merry-makers of every kind, of beautiful women, and of love, of artists and artistic works, and also of the vine and wine, and ale and beer, and in fact, of joy and happiness and of everything which contributed thereto.“

⁹² Het-Heru = Horus palotája; Het-hert = felső csarnok. Ib., I. 341.: „She was, in fact, the great mother of the world, and the old, cosmic Hathor was the personification of the great power of nature which was perpetually conceiving, and creating, and bringing forth, and rearing, and maintaining all things, both great and small. She was the 'mother of her father, and daughter of her son', and heaven, earth, and the Underworld were under her rule, and she was the mother of every god and every goddess.“ — Ib., I. 431.

⁹³ Plutarchos, De Iside et Osiride; ed. sign. I. 439/16—21. — G. Roeder Op. cit. 31—33.; Die beiden Erlasse für das Abaton von Philä.

dallamába. Az éj éber óráin a két sistrumos nővér, Isis és Nephthys,⁹⁴ fájó panaszára sereglik az isteni ravatalhoz Thoth, Horus, Anubis, Up-uaut, meg a Heru-fiak *cher-heb* és *sem*, *shesmu s udpu*-papoktól övezett mentőcsapata.⁹⁵ Időnként „a nagyhatalmú varázsigék úrhölgye“⁹⁶ kecses dereglyén siet áhítatos, szorongatott, vagy tanácstalan híveihez és mint hajdanta a thebesi holdisten, az *ördög-űző*⁹⁷ Chensu, jövendői, „nagy csodákat művel s megalázza a sötétség daemonait.“⁹⁸ Ilykép sikerült a *bűbajos* Isisnek körülrajongott urát, a dicsőült istenembert, félelmes hullámtaréjon hánykódó századok sodrában, philaei gránitszirtjén a Nasareus ötszázharmincegyedik kikeletéig védelmeznie.

12. Ki azonban a Procopius betűgarmadái között hellasi satyrosmezben bujkáló harmadik istenalak?

Az evangeliummal sokáig veretlen viaskodott, tehát mysiai kertekből kölcsönzött nevének dévaj tulajdonosát eszmegazdagság és tisztelet tekintetében bizonyára felülmúlta.

Már pedig a fenséges Chnemu, az *Élet Házának kormányzója*,⁹⁹ Ta-šet (Nubia tartomány) fortyogó katlanából ködös emberöltők óta oltja a tikkadt róna s istenes lakossága égő szomját. Éppen Egyptom félvad babonákkal átítatott talajából burjánzott legbujábbban az ősvallás. kövült sudarait befonó és rögzítő kúszóindák szívós szövedéke. Chnum sokezeréves törzsének északi ikerhajtása, „*Rā élete*,“ az *Egy Ba-neb-Ded*,¹⁰⁰ a mendesi kerületben virágzott s a görög jövevények a csintalan panok áradó termékenységet, a férfias Priapost,¹⁰¹ gyanították a *lelkes Bak* négy arca¹⁰²

⁹⁴ Nebt-het = a Ház úrnője.

⁹⁵ Ib., 34—35. Die Stundenwachen an der Leiche des Osiris.

⁹⁶ Budge, Op. cit. II. 214.: „the lady of words of power“

⁹⁷ Ib., II. 37—41.

⁹⁸ Ib., II. 41.: „pa ir secher āa neter seher shemau“ (translitteratio auctoris).

⁹⁹ Ib., II. 55.: „Khnemu Khenti per-ānk.“

¹⁰⁰ Ib., II. 64.: „... the Soul, the life of Rā, who is united with Shu and Tefnut, the One god, . . .“

¹⁰¹ Strabo, Geographica; ed. sign. vol. III. 370/17.: „... Μένδης, δπουτον Πάνα τιμῶσι καὶ τῶν ζώων τράγον.“

Diodorus, Bibl. Hist.; ed sign. vol. I. 147/13—15: „τὸν δὲ τράγον ἀπεθέωσαν, καθάπερ καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλήσι τιμιμῆσθαι λέγουσι τὸν Πρίαπον, διὰ τὸ γεννητικὸν μόριον.“

Budge, Op. cit. II. 353.: „Diodorus (I. 88.) compares the cult of the goat of Mendes with that of Priapus, and groups the god with the

mögött. Látszólag a patinás vérljében rendületlen nyugalommal trónoló Chnemu *Ded Urának*¹⁰³ a Delta-síkon dívó címét a syenittuskós Nubiában is meghonosította s innen szűrődhetett az Anyaszentegyház félezer esztendején keresztül Procopius Illustris közömbös lapjaira.

Ezzel szemben vázlatos, ám élesrajzú képet őriz a nilusmenti Priaposról a *pogány* összeomlás vegyes romhalmazát befogadó gyűjtemény, *Suidas Lexicon*. Imígyen: „Az egyiptomiaknál Horusnak hívott Priapos szobra emberalakú; jobbában kormánypálca (mintegy szárazra s tengerre céloz), bal kezében *τὸ αἰδοῖον αὐτοῦ ἐντεταμένον*, miért is a termőföldben szunnyadó magvakat serkenti. A mozgás sebességét szárnyak érzékeltetik; a kör viszont a korongot [jelöli]. Szerintük ugyanis a nappal azonos.“¹⁰⁴

Az ósdi törmelékből Dionysos és Aphrodite lamsacosi kisedének üde fiatalságában pattan elő Harpocrates (Heru-pa-chard), *Hathor kistia*, *Isis ajándéka*.¹⁰⁵ A rőtáray naptányért ragyogtató Heru-sa-Ast a tarkatollú Horusok két perseától szegélyezett lotusvirága¹⁰⁶ mellett a coptosi Min-nek, *a leányok zsarnokának*,¹⁰⁷ ithyphallicus testtartásában¹⁰⁸ tetszeleg. Így aztán örök álomra szen-

---

Pans and the Satyrs. The goat referred to . . . is the famous Mendean Ram, or Ram of Mendes, . . .“

¹⁰² Budge nagymester itt az empedoclesi elemcsoportot észleli (Op. cit. II. 65.): „ . . . the Ram of Mendes is sometimes described as the Ram with 'Four faces (or, heads) on one neck', . . .“ — Ib. II. 268.: „ . . . the fourfold god . . . represents the gods of the four elements, earth [Geb], air [Shu], fire [Rā], and water [Osiris], . . .“

¹⁰³ Neb Ded (Budge: neb-Tettu).

¹⁰⁴ Suidas, Lexicon; ed. sign. tom. II. partis alterius 407/13—21. (Translat. auct.)

¹⁰⁵ Budge, Op. cit. I. 495.: „ . . . Harpocrates . . . was called 'son of Hathor, to whom Isis gave birth', and was regarded as the offspring of Unnefer, (s. h.), i. e., of Osiris;“

¹⁰⁶ Ib., I. 469.: „Heru-p-khart, or Harpocrates, was a form of the rising sun and represented his earliest rays . . .“ — Ib., II. 18.: „ . . . the lotus flower represents the rising sun, which was supposed to issue daily from between two perseas trees.“

¹⁰⁷ Erman, Op. cit. 18.: „'der Herr der Mädchen' ('der die Weiber raubt')“.

¹⁰⁸ Ib., 17—18.: „Da ist . . . der grosse Gott Min, der in der Gegend von Koptos verehrt wird und den sein altes Bild ithyphallicisch darstellte, mit zwei hohen Federn auf dem Haupte; den rechten Arm, der eine Geißel hält, reckt er in die Höhe. Dafür, dass er einmal der Sonnengott gewesen ist, spricht noch, dass man ihm nachrühmt, er begatte seine eigene Mutter (N); diese ständige Selbsterzeugung schreibt man ja . . . sonst der Sonne zu.“

derült atyja, Unnefer, sarjadó gabonáját¹⁰⁹ is dús kalászba szök-
kenti s épp ezért Elephantine agg szellemkirályának systerő ka-
zánszelepeit¹¹⁰ sem hanyagolja el.

Mert Chnemu: *Ba-neb-Ded* mendesi kegyhelye már a kacér
VII. Cleopatra előtt siralmas nyomorban tengődött és a Jordán élő
vizéből kerekedett orkán megtépázott fénykoszorúját a keresztény
ellenvárosra, Thmoui (*Θμουις*) püspökségére ejti.¹¹¹ A „Het-baiu(t)“¹¹²
Osiris-lélek¹¹³ *Priaposával* együtt a nagy Nubiait szintén elnyelte
a robogó Idő falánk porfellege s gazdátlan jószágába a sötétbarna

---

¹⁰⁹ Ib., 21.: „Da ist Osiris, der Gott der Deltastadt Dedu, die man später Busiris nannte (N. Dass dies und nicht Abydos Heimat des Osiris ist, hat zuerst Maspero erkannt; bestätigt wird es jetzt durch Ed. Meyers Nachweis, dass Osiris in Abydos nur die Stelle des Anubis übernommen hat.) Was seine ursprüngliche Rolle gewesen ist, lässt sich noch ungefähr erraten; er muss der Gott gewesen sein, dem man die jährlichen Schicksale des Erdbodens zuschrieb (N) . . . im neuen Jahre kommen die Kräuter aus seinem Leibe empor und zeigen dass er lebt.“ — H. Hall, *The Encyclopedia Britannica*; ed. sign. vol. VIII. 58.; art. Egypt. c. Religion.

„Originally Osiris seems to have been an agricultural deity of Syrian origin, who entered Egypt with the conquering dynastic people, and was chiefly venerated at Mendes, where he seems to have adopted a locally worshipped animal, the goat, if he did not bring him with him.“

¹¹⁰ Budge, *Op. cit.* II. 53.: „ . . . the Nile flood came forth from the Island of Elephantine whereon stood the first city that ever existed; out of it rose the Sun when he went forth to bestow life upon man, and therefore it is also called 'Doubly Sweet Life', (s. h.). The spot on the island out of which the river rose was the double cavern (?) Qerti, (s. h.), which was likened to two breasts, [menti (translitteratio auctoris)], from which all good things poured forth . . .“

¹¹¹ Ib., II. 66.: „Before the close of the Ptolemaic period . . . some calamity seems to have fallen upon Mendes, and her sanctuary was forsaken and her god forgotten; on the other hand, the portion of the city which was known by the name Thmuis, *Θμουις*, survived, and was sufficiently important in Christian times to possess a bishop of its own.

¹¹² „A Kosok szentélye.“ —

Ib., I. 496.: „Mendes was full of associations with the worship of the god Osiris (cf. H. Hall!), for in the temple there were preserved the phallus and the backbone of Osiris; the temple was called Het-baiut, (s. h.), i. e., 'House of the Rams' . . .“

¹¹³ G. Roeder, *Op. cit.* 149.: „Die Seele des Osiris ist der Widder von Mendes.“

· *Nehešu*¹¹⁴ „porphyrogennetos hercege,“¹¹⁵ az aat-āb-i Három tavasi reménysugara, a Gyermekek Horus, vonult.

13. Suidas, a feldolgozó szorgalom mérföldes saruiban, rongálatlan ó meg avatag irományokat és e zilált rizsmákból néhány töredék eredeti színlőjéig nyomozható. A panchaeai halandókkal Olymposzt népesítő euhemerismus¹¹⁶ sajátos visszaját domborítja az alexandriai Szent Cyrillus tizes *Apologijájából* ollózott cikk.¹¹⁷ A „Chronicon Paschale“ s Johannes, az antiochiai chronographus e fél évezerre jellemző tüneményt a közbülső századokban szemléltetik.

„Sesostris királyságának napjaiban¹¹⁸ élt az egyiptomi Hermes Trismegistos, a bölcseségben bámulatos férfiú, ki nyilatkozta, hogy Három Legnagyobb Személy (*τρεις μεγίστας ύποστάσεις*) a Kifürkészhetetlen és Teremtő neve (*τὸ τοῦ ἀρχήτου καὶ δημιουργοῦ ὄνομα*), mégis Egy istenség (*μίαν δὲ θεότητα*). Miért az egyiptombeliek Háromszor Legnagyobb Hermesként emlegetik. Asclepioszhoz intézett elegy igéiben Isten természetéről ilyesféle lelhető. Ha nem léteznék a Mindenség Urának eme rejtélyt számomra felfedő Gondviselése, mikép sem szállna meg titeket oly hevület (*ἔρως*) amannak keresésére. E titkok avatatlanokkal ugyan nem közölhetők, de figyelmezzetek! Csak egy az értelmes fény a megértő világozás előtt (*ἐν μόνον ἦν φῶς νοερὸν πρὸ φωτὸς νοεροῦ*) s az Ész *Nūs*-a mindig tündöklött (*καὶ ἦν αἰὶ νοῦς νοὸς φωτεινός*), semmi más nem vala, mint ugyanennek önmagában szakadatlan fennforgó (*αἰὶ ἐν ἑαυτῷ ὄν*), esze, fényessége és szellemével (*τῷ ἑαυτοῦ νοὶ καὶ φωτὶ καὶ πνεύματι*) mindeneket körülvejtő Egysége. Ezen kívül nincs isten, angyal, vagy daemon, sem másmilyen lény. Ugyanis az Egésznek Ura, Atyja s Istene; a Világegyetem (*πάντα*)

¹¹⁴ Budge, Op. cit. I. 304.: „Of the Nehesu, (s. h. i. e., the Negroes), Horus says, 'I masturbated for you, and I have been content at the millions who have come forth from me in your name of Nehesu (net-ten nenhu-na er-ten hetep-a em heh per (ā) am-a em ren-ten en nehesu (traslitt. auctoris); Horus hath created you, and it is he who hath protected their souls.'“

¹¹⁵ A violapólyás napgolyó (szándékos anachronismus).

¹¹⁶ cf. Plutarchos, Op. cit. 440/5—23.

¹¹⁷ E „hálás“ mozaik-kavicstól még a kései G. Cedrenus sem idegenkedik (*Historiarum Compendium*; ed. sign. vol. I. 36/15—37/10.)

¹¹⁸ A XII. uralkodóház második Senwosri-jának (Sen-usret) görög ízlésű amphorájába csordul az egyiptomi hőskor sűrített zamata; az „évmilliók millióit“ tékozló Dhuti (Thoth), ime, régesrég pyramiskockákká fagyott percek királyi tömlőcének rabja.

benne és alatta vagyon (*ἐν αὐτῷ καὶ ὑπ' αὐτὸν ἔστιν*). Mert a tőle eredő tökéletes, életerős s munkás Ige (*λόγος . . . παντέλειος . . . καὶ γόνιμος καὶ δημιουργός*) . . . a túlradó (*γονιμῷ*) vízből termékenyült nedűt fakaszt (*ἔγκυον τὸ ὕδωρ ἐποίησεν*).¹¹⁹ Majd a némelyektől Orpheus dalnokra háritott¹²⁰ fohász röppen az „Égre, Isten csodaművére, az Apa egyszülött Szavához.“¹²¹ Minde fegyverzetbe a *legszentebb doctor*¹²² öltözik a hittagadó Julianus torzonborz rémalakjának elhessegetésére. Hiszen „a jövődben tájékozatlan Hermes Trismegistos“ is „az egylényegű Háromságot vallotta (*τριάδα ὁμοούσιον ὁμολόγησεν*).“¹²³

14. A platonai philosophia imbolygó roncsai kívánatlan hajótöréssel fenyegetnek, ám e veszélyes zátonyok mögött a józan Egyptom siker lagunája vár felfedezőre. A *Nestorius-spoliás*¹²⁴ patriarcha krisztusi gyúponiban a bölcséleti ábrándok pehelykönnyű ötvényét az ős *Taui*¹²⁵ „Ramses-fejtette“ kincsesbányáinak¹²⁶ idomtalan aranyrőgeivel nemesítette. Az egyházi lángelme valószínűleg a Nagy Theodosius vajudó hóiban ledöngölt templomvár, az alexandriai Serapeum, gazdag chartothecáiból szította metaphysicus tűzét. Nagybátyja, Theophilus, érseki sáfarkodása mellett az alvilági Osiris-Apis¹²⁷ még sértetlen iratcsomói nem kallódhattak el.

¹¹⁹ Chronicon Paschale; ed. sign. vol. I. 85/8—86/5. (Varians: Io. Mal., Op. cit. 26/10—26/14.) (Translat. auct.)

¹²⁰ Animadversiones ad Chronicum Alexandrinum (Chron. Pasch.; ed. sign. vol. II. 564): „Precatio Trismegisti a Cyrillo, Orpheo non Trismegisto adscribitur.“ — Ib., Nota ad vol. I. 86/6.: „Haec proloquutum Cyrillus ait Orpheum ad Musaeum . . .“

¹²¹ Chron.; ed. sign. I. 86/6—10.

¹²² Titulus „Κυρίλλου τοῦ ἀγιοτάτου πατρὸς ἡμῶν καὶ διδασκάλου“ (Chron. Pasch. I. 635/16—17.)

¹²³ Ib., I. 86/12—13. „ὁ τρισμέγιστος Ἑρμῆς ἀγνοῶν τὸ μέλλον τριάδα ὁμοούσιον ὁμολόγησεν.“ (Translat. auct.)

¹²⁴ A 431-es ephesos-i zsinaton Alexandria vetekszik Cpolis-sal.

¹²⁵ A „Két Ország“, Felső- s Alsó-Egyptom.

¹²⁶ Kép: a Jebel Olaki smaragdvermei felé, Ombostól keletre, I. Seti csinos templomkútja üdíti II. Ramesu Coptos és Nubia közt vándorzó aranykaravánjait.

¹²⁷ Budge, Op. cit. II. 195.: „The Greeks fused the names of the two deities together under the form *Σέραπις*, and, although the exact nature of the attributes which they assigned to Osiris and Apis united is not quite clear, it seems tolerably certain that they regarded Serapis as the form which Apis took after death.“ — Ib., II. 195—196.: „ . . . Apis-Osiris is described as, 'the great god, Khent Amentet, the lord of life for ever',

Julius Caesar Moloch-torkú kelepcéjét¹²⁸ a ptolemaeusi tekereshalmok megsínlették ugyan, de Marcus Antonius lovagiassága a műbarát Pergamon tudományos értékeivel kárpótolja a Hathortisztelő királynő büszke fővárosát. Mindazáltal csak a honi források Nilometer-süppesztő árhulláma dagaszthatta három és félszeresére az amúgy is töméntelen kétszázézes darabszámot Bruchium és Rhacotis¹²⁹ könyves folyosóin.

A római, utóbb a keresztény szintek mind sűrűbb iszappal fedik Chemennu, a *Nyolc*,¹³⁰ mindentudó főnökét,¹³¹ a kétszer, sőt

---

(Hep-Usir sec. Erman [Asar; sec. Budge]) neter āa Chenti Amentet neb (t) ānch detta (translitt. auct.), and as this text belongs to the period of the XVIIIth dynasty, we see that even at the beginning of the New Empire Apis and Osiris were joined together by the priests of Memphis, and that the attributes of Apis had been to assume a funereal character, and that he wat at that time recognized as a god of the Underworld."

¹²⁸ „Bellum Alexandrinum."

¹²⁹ Bruchium (Bruchium) a királyi, vagy hellén, Rhacotis az egyiptomi városrészt.

¹³⁰ Budge, Op. cit. I. 403—404.: „The principal seat of the worship of Thoth was Khemennu, or Hermopolis, a city famous in Egyptian mythology as the place containing the 'high ground', (qaqa), on which Rā rested when he rose for the first time. Here he was regarded as the head of the company of the gods of the city, who were eight in number; Nu and Nut, Hehu and Hehut, Kek and Keket, and Kerh and Kerhet (or Nau and Nait), i. e., four pairs of deities, each pair consisting of a male and a female deity. As to the importance of this company of the gods two eminent Egyptologists have held directly opposite opinions, for the late Dr. Brugsch thought that the four pairs of deities formed the oldest example of the ogdoad, while M. Maspero is of opinion that we must join the four pairs to Thoth, when the nine gods will form an independent paut, constructed partly on the model of the paut of Heliopolis. Dr. Brugsch thought that the eight gods of Hermopolis were primordial deities, but M. Maspero thinks that their character is entirely artificial, and that they are only 'gods formed according to the laws of grammar, four being masculine, and four feminine' (La Mythologie Égyptienne, p. 257.) The latter argues that because the high priest of Hermopolis was called by a title which indicates that he served 'him that is chief of five', the gods of the city were only five in number, i. e., Thoth and the four gods of the cardinal points; to the four gods of the cardinal points were then assigned female counterparts, hence the 'Eight gods' (sesennu). Thoth, according to M. Maspero, is to these what Tem or Rā-Tem was to the paut of Heliopolis, and the Hermopolitan paut was constructed after the model of the Heliopolitan paut; thus Nu and Nut = Shu and Tefnut, Hehu and Hehut = Seb (Keb sec. Erman; Geb. sec. Roeder) and Nut, Kek and Keket = Osiris and Isis, and Kerh and Kerhet (or, Nau and Nait) = Set and Nephthys. This

háromszor nagy¹³² Dhuti-t (*Θώθ*), s eleinte beszédes Mercuriussá, másodízben rendkívül művelt „anima naturaliter christiana“-vá gyúrdalják. Szent Cyrillus viadóri porondján Hermes Trismegistos rostélyos secutor-sisakban a *hálóvető*¹³³ Platonnal együtt küzd a *Szentháromság-gyalázó Parabata-Commodus*¹³⁴ ellen.

view is, however, not supported by the evidence of the texts, which, in the writer's opinion, indicates, as has already been said, that the four pairs of gods of Hermopolis belong to a far older conception of the theogony than that of the company of gods of Heliopolis. Another point to be remembered is that Thoth was intimately associated with the ape, as were also the gods of his company; this takes us back to a very remote period when supernatural powers were assigned to the particular class of ape which was the companion of Thoth, and when the primitive Egyptian regarded the knowledge and cunning of the dog-headed ape as proofs of his divine nature. Between the period when this took place and the development of the Heliopolitan theogony, a very long interval of time must have passed; the two conceptions belong not only to different stages of civilization, but probably to two distinct races of men."

¹³¹ *Ib.*, I. 401.: „ . . . he (sc. Thoth) was the inventor and god of all arts and sciences, . . . he was the 'lord of books', and the 'scribe of the gods', and 'mighty in speech', i. e., his words took effect, and he was declared to be the author of many of the funeral works by which the deceased gained everlasting life. In the Book of the Dead he plays a part which gives him a unique position among the gods, and he is represented as the possessor of powers which are greater than those of Osiris, and even those of Rā himself."

¹³² *Ib.*, I. 401.: „ . . . among other titles we find him called 'Twice great' (s. h.), and 'Thrice great' (s. h.)." — *Ib.*, I. 415.: „The title given to him in some inscriptions, (s. h.), 'three times great, great', from which the Greeks derived their appellation of the god *δ τριμέγιστος*, or 'ter maximus', has not yet been satisfactorily explained, and at present the exact meaning which the Egyptians assigned to it is unknown. (N.) It is however, quite clear that Thoth held in their mind a position which was quite different from that of any other god, and that the attributes which they ascribed to him were unlike the greater number of those of any member of their companies of the gods. The character of Thoth is a lofty and a beautiful conception, and is perhaps, the highest idea of deity ever fashioned in the Egyptian mind, which, as we have already seen, was somewhat prone to dwell on the material side of divine matters. Thoth, however, as the personification of the mind of God, and as the all-pervading, and governing, and directing power of heaven and of earth, forms a feature of the Egyptian religion which is as sublime as the belief in the resurrection of the dead in a spiritual body, and as the doctrine of everlasting life."

¹³³ „Retiarius."

¹³⁴ A szellemes Julianus Eris amphitheatrumában rokona M. Aurelius, vagy inkább Faustina „messzenyilázó” fiának.

A *hermeticus* mysterium különleg láncolóddó Ész-Fény-Szellem csoportosítása némiképp zavarja az aristoclesi Jó-Nūs-Világlélek (ἡ ζωοποιὸς ψυχὴ) zárt csatarendjét, mivel az *exoticus* hadosztályokat nemcsak a gnosis fényimádata, hanem az ó-egyiptomi szellemelő is mozgósítja.

15. Amott az ősz-Ész kimerhetetlen Fénytengerének parányi gyémántcseppjét szürcsöli fel a sóvár víz-Anya s az imént kigyúlt lidérc bágyadt villódzása már ezerszínű életbarázdát szánt a Világtér lomha habfodrain. „*Enebbe*, természete szerint (κατὰ φύσιν), vajjon mily képességet (δύναμιν) tételezzünk?“ — kérdi a heliopolisi¹³⁵ papok *hírheldt* tanítványa — „Ilyest leginkább: minden keletkezés (πάσης . . . γενέσεως) viselője (ὑποδοχήν), mintegy buszgatója (τιθήνην).“¹³⁶

Pedig „*Isis* a természeti Nőiesség (τὸ τῆς φύσεως θῆλυ), az egész teremtés gyámola (δεκτικὸν ἀπάσης γενέσεως), καθὸ τιθήνη καὶ πανδεχῆς ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος, sokan megint Tízezernevűnek (μυριώνυμος) szólengatják, minthogy az Ige (ὑπὸ τοῦ λόγου) számtalan alakzat (μορφὰς) és fajjal (ιδέας) piperézi.“¹³⁷ *Ἴσις* „ösz-tönös szíretettel vonzódik a Mindenség első főúrához (τοῦ πρώτου καὶ κυριωτάτου πάντων) s ez a Jó (ὁ ἀγαθὸ ταυτὸν ἔστι) . . .“¹³⁸

A *termaximus* és platonai Hármas-Egy szétágazó emeletlépcsői tehát a női *herma* világlelkű hypostasisára tornyozódnak. Im, az estenden Timaiossal csevegő aggastyán lázas halántékát is hűti a könyörületes Isis lágy símogatása.

A századok mesterének délibábos légvárait lehelő plutarchosi „*Moralia*“-ból toluca „τοῦ Ἑρμοῦ, τουτέστι τοῦ λόγου“¹³⁹ *másodfokú*¹⁴⁰ hídegyenlete a harcias Szent hírnökpálcás¹⁴¹ gladiatora felé s a görög kapucsarnokon sebtében átrohanó gondolat sor az aegyptologia vágányaira siklik:

„*Αἰγύπτιοι δὲ Ἑρμοῦ φασὶν εὖρημα ὄν καλοῦσι θῶθ.*“¹⁴²

¹³⁵ Annu; Mataríyeh.

¹³⁶ Plato, *Timaeus*; ed. sign. vol. II. 217/29—31. (Translat. auct.)

¹³⁷ Plutarchos, *De Iside et Osiride* ed. sign. I. 455/43—47.

¹³⁸ *Ib.*, tom. I. 455/47—49. (Translat. auct.)

¹³⁹ *Ib.*, I. 456/18—19.

¹⁴⁰ A második *ἐπόστασις*

¹⁴¹ „*Caducifer*.“

¹⁴² H. Diels, *Die Fragmente der Vorsokratiker*; ed sign. vol. I. 346/14—17. Anonyme Pythagoreer (Stobaeus, I. 1 pr. 6. (p. 20, 1 W.)

16. Birch és Budge szerint az ibisfejű Thoth keskeny hold-sarlóján az atticai aristocrata λόγος-tana csillog.¹⁴³ Ám e visszavert sugárnyaláb esési szögszára aetherrezgésű napfáklyaként meredez a kerekded tűzocéánból. Ugyanis „Chemennu önnönmagát teremtő Ura, . . . az Egy-isten . . . Rā szíve, Dhuti alakjának burkában“¹⁴⁴ s mint a Vakító Fényfejedelem eszes *quintessentiája*, igaz nyelvéről ömlő Beszédet hallat.¹⁴⁵

És talán nem a nilusi csodaország évezres elméletei lopódtak ama samosi Pythagoras szikrázó agyába,¹⁴⁶ kinek szomjúzó növénydékeit „mennybéli tündöklés, valamint mindennek Atyja, Ész, meg Lelkiség (ἐν οὐρανῷ φωστὴρ καὶ πάντων πατήρ, νοῦς καὶ ψύχωσις)“¹⁴⁷ tölti be zengzetes zuhatagával?

A végtelen Ős-Egy a cyrillusi extasis szózatosságot szinte tapinthatón, mint sugárpalástos Rā lép elő; Platonnál viszont az egyetemes Jó fakó szemfedője alól a galád kihalál királyi áldozatának sápadt mumia-arca rémlik. Azonban „Osiris képszoibrait (εἰκόνας) lángvörös köpennyel (Ἀμπεχόνη . . . φλογοειδεῖ) borítják, mert a Jóság észlényegű elvének (τῆς τάραθοῦ δυνάμεως . . . οὐσίας νοητικῆς) szemléletes teste a nap (*ἥλιον σῶμα . . . ὄρατὸν [ἡγοούμενοι]),“¹⁴⁸ tehát Heliopolis és Busiris¹⁴⁹ összeabroncsolt isten-

¹⁴³ Budge, Op. cit. I. 407.: „ . . . from one aspect he (sc. Thoth) was speech itself, and in later times he may well have represented, as Dr. Birch said, the λόγος of Plato.“

¹⁴⁴ Ib., I. 400—401.: „Lord of Khemennu, self-created to whom none hath given birth, god One . . . heart of Rā which cometh forth in the form of the god Thoth.“

¹⁴⁵ Ib., I. 407.: „ . . . he was held to be both the heart and the tongue of Rā, that is to say, he was the reason and the mental power of the gods, and also the means by which their will was translated into speech; . . . In every legend in which Thoth takes a prominent part we see that it is he who speaks the word that results in the wishes of Rā being carried into effect, and it is evident that when he had once given the word of command that command could not fail to be carried out by one means or the other.“

¹⁴⁶ Dr. Zeller az ékesszóló Isocrates költött apologiájában „innumerable saeculorum“ mondai Busirisát s az alig másfél százada letűnt elméledőt egyenlőképp bírálja. — Evoe! A sophisták nem tetszésre, csupán gúnymosolyra pályáztak s a hellén műveltség pikkelyes Cecropsként az Acropolis mészsziklái közé verte „autochton“ gyökerét!

¹⁴⁷ E. Zeller, Die Philosophie der Griechen; nota ad vol. I. pag. 525. (Clemens Cohort. 47. c.). (Translat. auct.)

¹⁴⁸ Plutarchos, Op. cit. ed. sign. I. 454/47—49. (Translat. auct.)

¹⁴⁹ Per-Asar = Osiris úrilaka.

köre (paut)¹⁵⁰ külföldi barangolásain sem porlott archaicus alkat-elemeire.

17. S „a nagy Isis, a neteru (istenek) fejedelemasszonya, ki Rā-t saját Nevén ismeri“¹⁵¹ a varázserejű Thoth-tal¹⁵² túlvilági szerelmese naptüzű csókját „a régi kígyó,“ Apep (copt: Apôph),“¹⁵³

¹⁵⁰ Budge, Op. cit. I. 77—78.: „The Sun-god Rā and the gods of his cycle, and Osiris, the god and judge of the dead, and the gods of his cycle, have definite positions and duties assigned to them, and it is very clear that both the texts which describe these and the ceremonies which were performed in connection with the words recited by the priests were, even under the Vth Dynasty extremely ancient. Moreover, it is certain that the religious texts in use for funeral purposes under that dynasty are substantially those which were compiled several centuries before. We may note . . . that the funeral books were edited by the priests of Annu or Anu, i. e., Heliopolis, and as a result they exhibit traces of the influence of the theological opinions of the great priestly college of that city; but at bottom the views and beliefs which may be deduced from them, and the fundamental conceptions to which they give expression are the products of the minds of the predynastic, indigenous Egyptians.“ — Ib. I. 333.: „We have now to consider briefly what was the nature of the doctrine which was the distinguishing characteristic of the teaching of the priests of Heliopolis. In the first place it proclaimed the absolute sovereignty of Rā among the gods, and it made him the head of every company of the gods, but it did not deny divinity to the older deities of the country. The chief authorities for the Heliopolitan doctrine are the Pyramid Texts, . . . and from these we see that the priests of Rā displayed great ingenuity and tact in absorbing into their form of religion all the older cults of Egypt, together with their magical rites and ceremonies. Apparently they did not attempt to abolish the old, indigenous gods; on the contrary, they allowed their cults to be continued, provided that the local priesthoods would make their gods subordinate to Rā. Thus Osiris and Isis, and their companion gods, were absorbed into the great company of the gods of Heliopolis, and the theological system of the priests of Osiris was mixed with that of the priests of Rā.“

¹⁵¹ Budge, Op. cit. I. 386.: „Ast ur [-t] hen[u]-t neteru rekh Rā em ren-i tcheseſ (translitt. Budge, corr. rec. auct.)“

¹⁵² Ib., I. 401.: „lord of divine words“.

¹⁵³ Ib., I. 61.: „ . . . the monster serpents of Egyptian mythology have their prototypes in the huge serpents which lived in the country in primeval times, and there is no doubt that Apep was, originally, nothing more than a huge serpent which lived in some mountain on the western bank of the Nile.“ — Ib., I. 269.: „ . . . in the words of Isaiah who says (LXVI. 24.), 'their worm shall not die, neither shall their fire be quenched' we have a direct allusion to the great serpent of the Egyptian Un-

undok nyálkájától¹⁵⁴ alélt földre igézi.¹⁵⁵ A chaeroneai archon szerencsés mondata ismét érvényesül, „hiszen Isis olykor Muth (*Μουθ*), hol Athyri (*Ἄθυρι*) és Methyer (*Μεθύερ*): az első névjellel az Anyát (*μητέρα*) idézik, a másikkal Horus világalpotáját (*οἶκον Ὠρου κόσμιον*) [miként Platon a keletkezési gyűjtőteret (*χώραν γενέσεως καὶ δεξαμενῆν*)]; a harmadik megint a teljesség s az ok eredője (*συνθετόν ἐστιν ἕκ τε τοῦ πλήρους καὶ τοῦ αἰτίου*).¹⁵⁶

A hermesi fogantatás *ἔγκυον τὸ ὕδωρ*-a csakugyan a milliomszirmú életrózsát harmatozó kristályserleg „mighty fulness“-ével, a *létező* Meht-urt-tal (Hatalmas Telj; *Μεθύερ*)¹⁵⁷ egyenértékű. Így a chemennu-i Vének istenigés Vezérszelleme még Miasszonyunk

---

derworld, which was, in all periods of history, the terror of all worshippers of the Sun-god, and which was known by many names . . . The type and symbol of all enmity to Ra, whether of a physical or moral character, was the arch-serpent *Āpep* or *Āpepi*, which attacked him daily, and was overcome daily.“ — Johannes' Ap., Apocalypsis 12/9.

¹⁵⁴ Ib., II. 245.: „The weapons with which *Āpep* fought were cloud, mist, rain, darkness, etc., . . .“

¹⁵⁵ Ib., II. 215—216.: „ . . . she (sc. Isis) was held to have brought about the destruction of the fiend *Āpep*, (*Āpep*), and of his hosts of darkness by means of her words of power.“ — Ib., I. 487.: „Of the circumstances under which Horus was begotten we gain a good idea from a hymn to Osiris in which the sorrow of his mother Isis at the death of her husband is described. The goddess was greatly distressed, but she was equipped with mighty words of power (Ib., I. 407.: „ . . . Thoth . . . taught Isis the words . . .“), and she knew how to utter them so that they might have the greatest effect, and she set out in search of the dead body of Osiris and never rested until she had found him. With her hair she made light, and with her wings she stirred the air as she made the lamentation for her brother Osiris, and at length she brought his body into a state of activity, and was then united to him; thus she became with child by him, and her son Horus was born in a secret place where she suckled him and reared him.“

¹⁵⁶ Plutarchos, Op. cit. ed. sign. I. 457/25—31. (Translat. auct.)

¹⁵⁷ Budge, Op. cit. I. 422—423.: „Meh-urt was originally a female personification of the watery matter which formed the substance of the world, and her name, which means 'mighty fulness', indicates that she was the abundant and unfailing source of the matter of every kind which was fecundated by the male germs of life of every kind; she was in fact, a form of the primeval creative principle, and in some aspects was identified with Isis and Hathor. She, of course, is a later conception than Nut, or Nit (Neith), of both of whom she was also a form.“

Máriában sem tagadja lotusbimbós¹⁵⁸ teremőtársát,¹⁵⁹ „a menny úrnőjét, mind az istenek (neteru, i. e., emberfeletti lények; *angyalok*) parancsolóját.“¹⁶⁰

A hitregebeli szenvedés tisztatüű kohója nemtőből főistenné színti Isist¹⁶¹ és a Világegész nőnemű ősökának határtalan tökélye szűzi ölébe hull.¹⁶² Titkolózzhat bár Platon—Plutarchos mosolygó

¹⁵⁸ Ib., I. 423.: „... she holds in her right hand a sceptre round which is twined the stalk of a lotus flower which she appears to be smelling; the flower itself... is supposed to represent the great world lotus flower, out of which rose the sun for the first time at the Creation.“

¹⁵⁹ Ib., 423.: „... she is... said to have 'existed from the beginning', and to have helped Thoth to create the first things which appeared in Khemenu, or Hermopolis.“

G. Roeder, Op. cit. 48. (Gebet des fälschlich Verurteilten an die Sonne)

„Du Erhabener, dessen Lauf man nicht kennt,
Geheimnisvoll ist deine Gestalt!
Mächtiger, Grosser, Erster des Horizontes,
Höchster, den man nicht erreichen kann,
Grosse Lotusblüte, die im Ozean erschien
Als ein Kind der Kuh Meh-wert.“

¹⁶⁰ Ib., I. 423.: „lady of heaven, mistress of all the gods...“

¹⁶¹ Plutarchos, Op. cit. c. XXV. — ed. sign. I. 440/49—442/2. — Ib., I. 443/32—33.

¹⁶² Budge, Op. cit. II. 213.: „Among her general titles may be mentioned those of 'the divine one, the only one, the greatest of the gods and goddesses, the queen of all gods, the female Rā, the female Horus, the eye of Rā, the crown of Rā-Heru, Sept, opener of the year, lady of the New-Year, maker of the sunrise, lady of heaven, the light-giver of heaven, lady of the North Wind, queen of the earth, most mighty one, queen of the South and North, lady of the solid earth, lady of warmth and fire, benefactress of the Tuat, she who is greatly feared in the Tuat, the God-mother of Heru-ka-nekht, the mother of the Horus of gold, the lady of life, lady of green crops, the green goddess (Uatchet), lady of bread, lady of beer, lady of abundance, lady of joy and gladness, lady of love, the maker of kings, lady of the Great House, lady of the House of fire, the beautiful goddess, the lady of words of power, lady of the shuttle, daughter of Seb, daughter of Neb-er-tcher, the child of Nut, wife of Rā, wife of the lord of the abyss, wie of the lord of Inundation, the creatrix of the Nile-flood'.“ — Ib., II. 216.: „In fact, at a comparatively early period in Egyptian history Isis had absorbed the attributes of the great primitive goddesses, and of all the local goddesses such as Nekhebet, Uatchet, Net, Bast, Hathor, etc., and she was even identified as the female counterpart of the primeval abyss of water from which sprang all life. From what has been said above

Hathorjaként,¹⁶³ vagy mint az alexandriai egyházatya sárga levél-almán heverésző Meht-urt ünő,¹⁶⁴ örvendhet a bubastiita Hölgy bársony álarca mögött¹⁶⁵ s noha Saīs fátyolos Neith-jének,¹⁶⁶ meg

it is manifestly impossible to limit the attributes of Isis, for we have seen that she possesses the powers of a water goddess, an earth goddess, a corn goddess, a star goddess, a queen of the Underworld, and a woman, and that she united in herself one or more of the attributes of all the goddesses of Egypt known to us."

¹⁶³ *Ib.*, I. 428.: „The goddess Hathor is one of the oldest known deities of Egypt, and it is certain that, under the form of a cow, she was worshipped in the early part of the archaic period, because a flint model of the head and horns of the cow, which was her type and symbol, has been found among the early archaic, or late predynastic flints in Egypt. (N.) The forms in which the goddess is depicted are numerous, but this is not to be wondered at, because during the course of the dynastic period she was identified with every important local goddess, and all their attributes, of whatever class and kind, were ascribed to her. The oldest form of all is probably that of the cow, and this was preserved, though chiefly in funeral scenes and in the Book of the Dead, until the beginning of the Roman period.“ — Erman, *Op. cit.* 15.: „... wie sie ihrer Natur gemäss die oberste der Göttinnen war, so war sie auch die göttliche Vertreterin der Frauen, der diese vor allem dienten (N); und damit wurde sie denn auch die heitere Göttin der Freude und der Liebe.“

¹⁶⁴ Budge, *Op. cit.* I. 423.: „In one of the representations of the goddess figured by Signor Lanzzone (N) she is depicted in the form of a pregnant woman with full, protruding breasts, emblem of fertility, but she usually appears as the great cow of the sky, . . .“

¹⁶⁵ *Ib.*, 447.: „... Bast and Sekhet are described as closely connected forms of a female personification of the heat and light of the Sun god, and wherein they are made to act as the destroyers both of the enemies of the Sun-god, and of the deceased . . . Speaking generally, Sekhet personified the burning, fiery, and destructive heat of the sun, and Bast represented the milder heat which at certain periods of the day and year encouraged the growth of vegetation, and the germination of seeds. — *Ib.*, I. 446.: „The goddess Bast is usually represented in the form of a woman with the head of a cat, but she also has, at times, the head of a lioness surmounted by a snake; in her right hand she holds a sistrum, and in her left an aegis with the head of a cat or lioness on the top of it. The form in which the goddess was worshipped in the earliest times was that of a cat, and her identification with a lioness probably belongs to a comparatively late period.“ — Erman, *Op. cit.* 16.: „... Bastet (der Name bedeutet nur die von Bubastis) gilt zuweilen als Kriegsgöttin (N), in der Regel ist sie ein Seitenstück zu der heiteren Hathor, und Tanz und Musik sind ihre Freude. Katzenköpfig, die Sistrumklapper der Tänzerinnen in der Hand, am Arm einen Korb, das ist ihr gewöhnliches Bild.“

¹⁶⁶ Plutarchos, *Op. cit.* ed. sign. I. 433/28—31. — Plato, *Timaeus* ed

a „Speos Artemidos“-i¹⁶⁷ izzószemű Pacht (Pechet)¹⁶⁸ karcsú ter-

sign. II. 199/50—53. — Budge, Op. cit. I. 450.: „Net, or Neith was one of the oldest of all the Egyptian goddesses, and it is tolerably certain that her worship was widespread even in predynastic times; . . .“ — *Ib.*, I. 451.: „ . . . the oldest and most characteristic symbols of the goddess were two arrows and a shield . . . she was originally either a goddess of war or of the chase, and it is probable that she was identified with a local wood-spirit, or hunting-spirit, which was worshipped in the . . . Delta in the predynastic period. In any case is quite certain, when we consider the attributes which are ascribed to her in the texts, that she represents several goddesses who were the conceptions of quite different periods of history and of stages of civilization. Thus, at times, her attributes cannot be distinguished from those of Isis, Uatchet, Sekhet, Bast, Mut, Nekhebet, and other goddesses, and she was identified with one and all of them by turns.“ — *Ib.*, I. 457—458.: „ . . . she is called 'the great goddess, the mother of all the gods', and 'Rāt (i. e., the Female Sun), the lady of heaven, the mistress of all the gods, who came into being in the beginning'. In a text quoted by M. Mallet she is actually called 'One', (uāt), a fact which proves that at a certain period of her history she was to goddesses what Rā was to gods.“ — *Ib.*, I. 459.: „The words put into the mouth of the goddess, 'I am what has been, what is, and what shall be', are, as M. Mallet has remarked (N), only a development of a play upon her name Net and the word ent (s. h.), or entet (s. h.), i. e., a person or thing which is, or which exists, or which has being. In other words, the Egyptians regarded Net as the 'Being' par excellence, i. e., the Being who was eternal and infinite, and was the creative and ruling power of heaven, earth, and the underworld, and of every creature and thing in them.“ — *Ib.*, I. 462.: „The statements of Greek writers, taken together with the evidence derived from the hieroglyphic texts, prove that in very early times Net was the personification of the eternal female principle of life which was self-sustaining and self-existent, and was secret, and unknown, and all-pervading; the more material thinkers, whilst admitting that she brought forth her son Rā without the aid of a husband, were unable to divorce from their minds the idea that a male germ was necessary for his production, and finding it impossible to derive it from a power or being external to the goddess, assumed that she herself provided not only the substance which was to form the body of Rā but also the male germ which fecundated it. Thus Net was the prototype of partheno-genesis.“

¹⁶⁷ Beni Hasan.

¹⁶⁸ *Ib.*, I. 517—518.: „ . . . the goddess Pekheth, (s. h.), or Pekhet, (s. h.), or Pekh, (s. h.), the Cat or Lioness deity of Pekhit, (s. h.), in honour of whom a temple of Pekheth, (Per-Pekheth), was hewn out of the solid rock in the mountain near the modern village of Beni Hasan in Upper Egypt; this temple is known by the names of 'Stabl al-Antar', and 'Speos Artemidos'. The name Pekht, or Pakht, or Pasht means the 'tearer', and is, of course, suitable for a goddess who possessed the attributes of the

metével a két *Zeus-nevelte* leányzó érintetlen patyolatát ölti, *ζωοποιός*
 Léleklángjának cosmicus csodagépe az Anyaság.¹⁶⁹

A *magashorizonú*¹⁷⁰ Thebes kimért *hu* (sphinx)-sétányairól¹⁷¹

cat or lioness . . . Her title was 'lady of Sept (nebt Sepd (-t))' of the star Sothis, and she was identified with Isis and with a form of Hathor, and also with a form of Sekhet . . . she was a local deity of great importance." — Roeder, *Op. cit.* 203.: „ . . . die grösse Göttin Pacht (p'h.t.), mit glühenden Augen . . .“

¹⁶⁹ Budge, *Op. cit.* II. 203—204.: „ . . . Isis always held in the minds of the Egyptians a position which was entirely different from that of every other goddess, and although it is certain that their views concerning her varied from time to time, and that certain aspects or phases of the goddess were worshipped more generally at one period than at another, it is correct to say that from the earliest to the latest dynasties Isis was the greatest goddess of Egypt. Long before the copies of the Pyramid Texts which we possess were written the attributes of Isis were well defined, and even when the priests of Heliopolis assigned to her the position which she held in the cycle of their gods between B. C. 4000 and B. C. 3000 the duties which she was thought to perform in connexion with the dead were clearly defined, and were identical with those which belonged to her in the Graeco-Roman period. Isis was the great and beneficent goddess and mother, whose influence and love pervaded all heaven, and earth, and the abode of the dead, and she was the personification of the great feminine, creative power which conceived, and brought forth every living creature, and thing, from the gods in heaven, to man on the earth, and to the insect on the ground; what she brought forth she protected, and cared for, and fed, and nourished, and she employed her life in using her power graciously and successfully, not only in creating new beings but in restoring those that were dead. She was, besides these things, the highest type of a faithful and loving wife and mother, and it was in this capacity that the Egyptians worshipped the most.“

¹⁷⁰ „qa em chut (sec. Erman: ka em (i)ah).“

¹⁷¹ Erman, *Op. cit.* 52.: „ . . . der Weg zum Tempel hatte einst durch die Gassen der Stadt geführt, dann aber hat man überall einen freieren Zugang zu ihm geschaffen, der den Festzügen eine bessere Entfaltung erlaubt. Man hat einen geraden breiten Gottesweg durch die Häuserviertel gebrochen und hat ihn auf beiden Seiten mit Statuen von Widdern, Löwen oder anderen heiligen Tieren besetzt, die als eine steinerne Wache die Menge von dem Wege des Gottes fernhalten.“ — *Ib.*, 211.: „ . . . die Statue einer Sphinx, des menschenköpfigen Löwen, der . . . als Bild des Königs die Strasse zum Tempel bewacht . . .“ — Budge, *Op. cit.* I. 472.: „ . . . its name in Egyptian was Hu (s. h.).“ — *Ib.*, II. 30.: „The great temple of Mut at Thebes was built by Amen-hetep III., about B. C. 1450, and was approached from the temple of Amen Rā by an avenue of sphinxes; . . .“

Isisként könnyedén tovalebbe Mut¹⁷² a római saeculumokban a Nagy Igen szeplőtlen Édesanyja s a *sarkított*¹⁷³ *világlemezek*¹⁷⁴ szentséges Királynője a gúlamezős Meroë-től¹⁷⁵ a rajnai Colonia-ig¹⁷⁶ és a Brit Szigeteken¹⁷⁷ éppúgy, mint Myos Hormos¹⁷⁸ zagyvaszavú tengerészei között.

„*Bucentoró*“-s¹⁷⁹ körmenete *rontás-törő* rózsafüzérével vigasztalja a madaurai Apuleius csüggedt Luciusát is az africanus szép-próza *boszorkányos* holdezüstjében fürdő „*rerum naturae parens*,”¹⁸⁰

¹⁷² Ib., II. 28.: „The principal female counterpart of Amen-Rā, the king of the gods, in the New Empire was Mut, (s. h.) whose name means 'Mother' and in all her attributes we see that she was regarded as the great 'world — mother' who conceived and brought forth whatsoever exists . . . Mut was believed to possess both the male and female attributes of reproduction.“ — Ib., II. 29.: „ . . . the double crowns show that she united in herself all the attributes of all the goddesses of the South and North. Thus we find her name united with the names of other goddesses, e. g., Mut—Temt, Mut—Uatchet—Bast, Mut—Sekhet—Bast—Menhit, and among her aspects she included those of Isis, and Iusāset.“

¹⁷³ Ib., I. 210.: „ . . . the four children of Horus, Wetha, Hapi, Tuamutef and Qebhsennuf, each of whom wore a lock or tress of hair, which became a pillar sceptre, and supported one of the four corners of heaven; these four gods became at a later period the gods of the cardinal points and the lords of the four quarters of heaven.“

¹⁷⁴ Ib., I. 157.: „ . . . the four pillars are said to support that on which the four heavens rest, . . .“ Ib. I. 491.: „ . . . the vast, rectangular, iron (sic!) plate . . . formed the floor of heaven . . .“ — Ib., I. 107.: „The heaven which the Egyptian conceived in his mind closely resembled Egypt in respect of its sub-divisions, and its various cities and districts were ruled by gods . . .“

¹⁷⁵ Marua, Berua; Bakrawijeh.

¹⁷⁶ Colonia Agrippinensis — Erman, Op. cit. 274.: „ . . . kleine Bronzefiguren der ägyptischen Götter sind wiederholt auf rheinischem Boden gefunden worden. Den merkwürdigsten Beleg aber hat uns doch die St. Ursulakirche in Köln bewahrt, eine kleine Statue der unbesieigten Isis, . . .“

¹⁷⁷ Erman, Op. cit. 274.: „ . . . selbst in England begegnen wir Inschriften, die der Isis . . . huldigen.“

¹⁷⁸ *Μυὸς ὄρουσος* — *Ἀφροδίτης ὄρουσος*.

¹⁷⁹ A veneziai doge aranyos galériája (buzino d'oro) csakugy a „Stella Maris“ menyegzős uszályára hímezte mátkája fogadalmát „de noui comneatus prospera nauigatione (Apuleius, *Metamorphoses*; ed. sign. 215/3—4)“, mint hajdan Cenchreae-nél a „puppis intorta chenisco bracteis aureis uestita . . . (Apul., Op. cit. ed. sign. 215/5—6.)“

¹⁸⁰ Mut.

elementorum omnium domina,¹⁸¹ saeculorum progenies initialis,¹⁸² summa numinum,¹⁸³ regina Manium,¹⁸⁴ prima caelitum,¹⁸⁵ deorum dearumque facies uniformis,¹⁸⁶ quae caeli luminosa culmina,¹⁸⁷ maris salubria flamina,¹⁸⁸ inferum deplorata silentia¹⁸⁹ nutibus meis dispenso: cuius numen unicum¹⁹⁰ multiformi specie, ritu uario, nomine multiuigo totus veneratur orbis. inde primigenii Phryges Pessinuntiam deum matrem,¹⁹¹ hinc Autochtones Attici Cecropeiam Mineruam,¹⁹² illic fluctuantes Cyprii Paphiam Venerem,¹⁹³ Cretes sagittiferi Dictynnā Dianam,¹⁹⁴ Siculi trilingues Stygiam Proser-

¹⁸¹ Hathor, Nit, Sechet—Bast—Rā; mind a nagy természetisten-nők (Usert, Anchet, Rehenet, etc.)

¹⁸² e. g. Meht—urt.

¹⁸³ „henut neteru“.

¹⁸⁴ Budge, Op. cit. II. 216.: „ . . . as the great lady of the Underworld, who assisted in transforming the bodies of the blessed dead into those wherein they were to live in the realm of Osiris, her name was Ament, (s. h.), i. e., the 'hidden' goddess.“

¹⁸⁵ Mikép Lucius hitta (205/27): „regina caeli“ — Budge Op. cit. II, 218.: „ . . . in his prayer to her he calls her 'queen of heaven', regina coeli, (N. The Egyptian [nebt pet]) . . .“

¹⁸⁶ „μυρίωννος“

¹⁸⁷ Hathor: Hert, Sepdet, Chut, etc.

¹⁸⁸ Plut. Op. cit. I. 445/40—42.

¹⁸⁹ Budge, Op. cit. II. 216.: „ . . . as the Great Goddess of the Underworld she was Thenenet, (s. h.), . . .“

¹⁹⁰ E. de Rougé, Revue Archéologique; an 1860, p. 73.: „L'unité d'un être suprême existant par lui-même, son éternité, sa toute-puissance et la génération éternelle en Dieu; la création du monde et de tous les êtres vivants attribuée à ce Dieu suprême; l'immortalité de l'âme; complétée par le dogme des peines et des récompenses; tel est le fond sublime et persistant qui, malgré toutes les déviations et toutes les broderies mythologiques, doit assurer aux croyances des anciens Égyptiens un rang très honorable parmi les religions d'antiquité.“

¹⁹¹ Cybele.

¹⁹² Neith; Cecrops király Athène s Poseidon perdöntője; Cecropia = Athenae Acropolis.

¹⁹³ Isis—Hathor—Aphrodite.

¹⁹⁴ Artemis — Britomartis. Pacht.

pinam,¹⁹⁵ Eleusinií uetustam deam Cererem¹⁹⁶ et Iunonem¹⁹⁷ alii, Bellonam alii,¹⁹⁸ Hecatam isti,¹⁹⁹ Rhamnusiam²⁰⁰ illi, qui nascentis dei Solis inchoantibus lustrantur radiis Aethiopes Arique priscaque doctrina pollentes Aegyptii caerimoniis me propriis percolentes appellant uero nomine reginam Isidem.“²⁰¹

Több, sziporkázó érvköteg talán színpompás tüzijáték tündéri látványával bűvölne, de *madártávlatból*²⁰² alig vetítné hűbben a *libyai* Naptól hevített kezdetleges bálványok: a Ded-oszlop (fetish?),²⁰³ a sarlós Gralla (Threskiornis religiosa),²⁰⁴ különös-

¹⁹⁵ Isis—Persephone — Plut., Op. cit. I. 442/20—22.

¹⁹⁶ Herodotos, Historiae; ed. sign. vol. I. 157/15—16.: “Ἴσις δὲ ἐστὶ κατὰ τὴν Ἑλλήνων γλῶσσαν Δημήτηρ.” — Plut., Op., cit. I. 460/45—50.

¹⁹⁷ Sati = Hera cf. Budge, Op. cit. II. 55.: “. . . according to Dr. Brugsch, she (sc. Satet) was identified by the Greeks with their goddess Hera (Religion, p. 299.)” — Ib., II. 216.: “. . . as the power which shot forth the Nile flood she (sc. Isis) was Sati, (s. h.), . . .”

¹⁹⁸ Sechmet, Heḫ—Heru, etc. hadistenségek.

¹⁹⁹ Trioditis (Trivia).

²⁰⁰ A rhamnosi Nemesis.

²⁰¹ Apuleius, Metamorphoses; ed. sign. 207/23—208/6.

²⁰² Ibis — Thoth — Trismegistos perspectivája.

²⁰³ Roeder, Op. cit. p. III.: „In Busiris im Delta war es kein Tier, sondern ein Fetisch, dem man die Sorge für die abgeschiedenen Seelen anvertraute: ein Pfahl mit ein paar Querästen.“ — Erman, Op. cit. 22.: „In Busiris . . . verehrten ihn (sc. den Osiris) seine Gläubigen unter einem seltsamen Bilde, einem Pfeiler, dessen oberes Ende vierfach ausladet. Als Abzeichen des Osiris ist dieser Pfeiler dann eines der heiligsten Symbole der ägyptischen Religion geworden, aber was mochte er ursprünglich sein? War er, wie moderne Gelehrte dies vermutet haben, irgend ein alter hölzerner 'Fetisch' der Einwohner von Busiris?, Oder war er, wie die ägyptischen Theologen wollten, das Rückgrat des Gottes, das in dieser Stadt bestattet sein sollte?“ — Budge, Op. cit. II. 124—125.: “. . . Typhon, the Egyptian Set, and his seventy—two comrades made Osiris to lie down in a chest, which was immediately closed by them, and cast into the Nile, which carried it down to its Tanaitic mouths. When Isis heard what had befallen her husband she cut off a lock of hair as a sign of grief, and then set out to find his dead body. At length she traced it to Byblos, whither it had been carried by the sea, and she found that the waves had gently laid it among the branches of a tamarisk tree, which had grown to a magnificent size, and had enclosed the chest within its trunk. The Byblos here referred to is not Byblos in Phoenicia, but the papyrus swamps of Egypt, which are called in Egyptian Athu, (s. h.), a name meaning 'papyrus plants'; the Greeks rendered the Egyptian word for 'papyrus' by Βύβλος, and some copyist of the Greek text misunderstood the signification of the

mód a Varázslónő²⁰⁵ Egyetlen Háromságba torkolló diadal-
útját.

18. Vajjon a meggyötört Philae kongó fülkéiben a Krisztus

word in this passage, and rendered it by the name of the city of Phoenicia. The king of the country, admiring the tree, had it cut down and made a pillar for the roof of his house; it is this tree trunk which is referred to by the hieroglyphic sign [ded], tet, and which is continually used in the texts with reference to Osiris. It has been said to represent a mason's table, but the four cross-bars have nothing to do with such a thing, for they are intended to indicate the four branches of a roof-tree of a house which were turned to the four cardinal points."

²⁰⁴ Roeder, Op. cit. p. II.: „In den frühesten Zeiten, aus denen uns kein Gerät überliefert ist, waren die Ägypter ein barbarisches Volk ohne höhere Kultur, das über das sumpfige Land hin zerstreut lebte. In jenen Zeiten war auch sein Glaube primitiv und ohne viel Reflexion; den Ibis, der mit seinem langen gebogenen Schnabel die Schlangen aufspiesste und frass, hielt es für ein geheimnisvolles Wesen, dessen bedächtiges Ausschreiten eine tiefe Natur und überlegene Ruhe verriet; . . ." — *Ib.*, p. IV.: „Zufällig sind der Ibis, der Mondgott und der Wesir Thot in ein und derselben Gegend verehrt worden; im Laufe der Zeit wuchsen diese drei Gestalten zusammen zu einer einzigen Persönlichkeit, und, als man den Gott im Bilde darstellen wollte, erfand man für das Mischwesen eine Gestalt: auf einen männlichen Leib wurde ein Ibis Kopf gesetzt und darauf der Mond!" Erman, Op. cit. 28.: „Freilich . . . war diese Vorstellung . . . nur ein Erzeugnis der naiven Poesie, die ihre Götter mit mannhaften Stieren oder am Himmel kreisenden Falken verglich, die Göttinnen aber mit glatten bunten Schlangen; die den Himmel als eine Kuh versinnbildlichte und die Mondsichel als den krummen Schnabel eines Ibis (N.). (Dies scheint mir die einzige Ähnlichkeit, die man zwischen Ibis und den Mond finden kann, doch ist es nur Vermutung.)" — Budge, Op. cit. II. 375.: „The Ibis was universally venerated throughout Egypt, and the centre of its cult in very early times was the city of Khemennu, or Hermopolis, where the bird was associated with the Moon and with Thoth, the scribe of the gods (N). It seems to have been worshipped in the first instance because it killed snakes and reptiles in general in large numbers, and it was thought to destroy the winged serpents, which, it was declared, were brought over into Egypt from the deserts of Lybia by the west wind." — *Ib.*, I. 402.: „The name of the god Thoth, (s. h.), Tehuti, appears to be derived from the supposed oldest name of the ibis in Egypt, i. e., tehu, to which the termination ti has been added, with the idea of indicating that the king called Tehuti possessed the qualities and attributes of the ibis (Compare Brugsch, Religion, p. 439).

²⁰⁵ The legend of Rā and Isis (Hieroglyphic text with transliteration and translation) sec. Budge, Op. cit. I. 373.: „ . . . Ast em set saa er tchetu."

ötszázharmincegyedik esztendejétől csak a meseszerű mult vértelen phantomjai tanyáztak ?

Azután „az Universum főtemplomában, a Menny tükörképében“²⁰⁶ is híg párává szakadozott-e a Re-stau (Rosetaw)²⁰⁷ rejtekének millióit nyugtázó isteni kötelék ?

19. Narses Persarmenus nem henyélt, miközben próbakőhöz hajított csatabárdja lesújtott a nilusi gránittönkre ; épp ezért tán futó záporként tarolta időtlen aeonok kusza bozótját. Ám a keresztény vihardagály Abû Simbel, Gerf Husen, meg Derr csodás sziklavájatait ellepte immár s a jacobita hithirdetők Dongola (El Ordeh) felől patakzó igéi az északi szökőárral biztos a senmut-i²⁰⁸ határszigeteknél csaptak össze. A Pilak kőpáncéljába vésődött nyomvonal jelenleg is a Négyágú Életfa akkor viruló oasisáról regél :

„Az Úristen gondviselése révén és kegyes fejedelmeink, Flavius Iustinus s Aelia Sophia, mindig Augusti, úgyszintén Imperatores és az istenította Caesar, Tiberius Neos Constantinus kedvező szerencséje által, valamint Theodoros, a thebaïsi országrész fényes-séges decurio, dux és Augustalisa jóakaratóból épült elsősízbem (partburkoló) falazat, a Szent Martyrok s az igen tiszteletreméltó Abba Theodoros püspök áldásával és pedig a vezércsapat nagyon derék singulariusa, Mena, buzgó önzetlensége árán. Choiak tizennyolcadika, az adóköör [indictio] tizenegyes évében (577, XII. 14.). Üdv!“²⁰⁹

²⁰⁶ Erman, Op. cit. 267.: „ . . . das heilige Ägypten, 'das Abbild des Himmels . . . der Tempel des gesamten Weltalls' . . .“

²⁰⁷ Roeder, Op. cit. p. XXX.: „In Memphis hat man die dunklen Gänge eines Tempels namens Roseta, der auf dem Totenfelde von Sakkâra in den Felsen führte, als die geheimnisvollen Pforten zur 'Stätte der Ewigkeit' bestimmt. Zwei Wege öffnen sich dem, der sich ins Jenseits begibt, der eine mit Flüssen und Seen, der andere mit gefährlichen Landstrassen.“ — Ib., 227.: „ . . . das Tor der Geheimnisse in Rosetaw . . .“ „ . . . die Geheimnisse in Rosetaw . . . — Budge, Op. cit. I. 216.: „ . . . the hidden paths of Restau (s. h.), and . . . the winding roads of the Ammehet (s. h.), and . . . the hidden pylons which are in the Land of Seker, . . .“

²⁰⁸ Ma Biggeh.

²⁰⁹ C. Niebuhr, Ägypten (H. Helmolt, Weltgeschichte, III. 676.): „Durch Gottes des Herrn Fürsorge und durch das Glück unserer frommen Herren Flavius Justinus und Aelia Sophia, der ewigen Augusti und Imperatoren, und des Gottbehüteten Cäsars Tiberius Neos Konstantinos, und durch die Güte des Theodoros, des erlauchten Dekurio, Dux und Augustalis der thebaidischen Landschaft, wurde diese Mauer (am Kai der Insel) zum erstenmal erbaut unter dem Segen der heiligen Märtyrer und des ehrwür-

E mámoros rivalgás felel Smet, *hem neter*, és a protostolista Smetchem *szent karcainak*²¹⁰ félénk kérdésére s az assuani Levianthan²¹¹ mohó garatjába temetkező gyöngyszem sorsa már azidőtájt megpecsételődött.

20. Tehát a tudomány erősségei szerint: Acta est fabula!

A két Thebaïis hős remetéi a wādī natrûn-i²¹² szerzeteshadat lelkesítették s I. Theodosius irgalmatlan rendeletének előszele az „Amentet bikája,²¹³ Serapis, mesterművű fellegvárán lengeti a *labarumos* lobogót.²¹⁴ Bénult életgóc a halódó szerveket nem ápolja többé s az alexandriai *hűdéstől* kerekített másfél század a legvédebb (!?) sejtcsoportot is elűzkösíti. Egyedül e nyers tény türemlik elő a különben oly kitűnő H. R. Holland Hall *ex cathedra* tantételének romanticus hámrétegéből:

„A rómaiak alatt az egyptomi vallás ősi posványába süllyedt, — hála a syenei együgyű feketék patheticus ellenszegülésének, évszázaddal odázott — haláláig Iustinianus napjaiban.“²¹⁵

digsten Bischofs Abba Theodoros, und zwar durch den Eifer und die Billigkeit des Mena, fürtrefflichsten Singularii der Truppe des Dux. Am 18. Choiak im Jahre 11 der Steuerperiode (14. Dec. 577.). Zum Guten! [„erlaucht“ bizonnnyal illustris fordítása — Niebuhr számítása helyes; 577 szeptemberével a tizenegyedik indictio, Thoth havának első napjával (augusztus 29.) pedig a harmincas „abd“-ok forgása kezdődik.] (Translat. auct.)

²¹⁰ Erman, Op. cit. 224.: „So ist Philae der letzte verlorene Posten der ägyptischen Religion gewesen, und hier begegnen wir ihren spätesten Denkmälern, griechischen Inschriften und demotischen und den letzten Hieroglyphen, die je ein Ägypter geschrieben hat. Die Leute, die diese kurzen Weihungen eingegraben haben, sind obskure Personen, aber wir können diesem Propheten Smet und Protostolisten Smetchem unsere Teilnahme nicht versagen, denn sie sind die letzten Priester der ägyptischen Götter, von denen wir wissen.“

²¹¹ לִינִיתָ: a duzzasztómű.

²¹² Vallis Nitria.

²¹³ Budge, Op. cit. II. 196—197.: „... one of the commonest names of Osiris was 'Bull of the West', and ... Apis was, in fact, believed to be animated by the soul of Osiris, and to be Osiris incarnate, ... The double god Asar—Hāpi or Hāpi—Asar, is depicted in the form of a bull. ...“

²¹⁴ A Pons Milvius krisztusi vexilluma nemcsak a legiók cristái felett repesett, hanem a hív lelkekben.

²¹⁵ H. Hall, The Encyclopaedia Britannica; ed. sign. vol. VIII. 58; art. Egypt c. Religion: „Under the Romans Egyptian religion returned to its original mire till its death, prolonged by a century of pathetic resistance by the simple blacks of Syene, in the days of Justinian.“

21. A hegykoszorús Boeotiától hatezerszáz stadionra leskelődő (hu) oroszlántestű emberfő²¹⁶ albioni Oedipusáért korántsem epe-dezne a „Chronicon Paschale“ kámzsás²¹⁷ szerkesztője, mert a hetvenedik olympiastól keretezett próféta-rajzokban az anathoth-i²¹⁸ látnok mellett a *félpogány Kemi*²¹⁹ vonzó hittitkát *jelenti*.

„Jeremiás tanuságot tőn Egyptom papjainak, im a Szűztől eredt (*ἐν παρθένου γενομένου*) Üdvözítő Gyermekek (*διὰ σωτήρος παιδός*), ki jászolban nyugszik (*ἐν φάτνῃ . . . κειμένου*), megrendít-

²¹⁶ Budge, Op. cit. I. 471—472.: „The largest known monument or figure of Heru-khuti is the famous Sphinx, near the Pyramids of Gîzeh, which was his type and symbol. This marvellous object was in existence in the days of Kha—f—Rā, or Khephren, the builder of the Second Pyramid at Gîzeh, and it is probable that it is a very great deal older than his reign, and that it dates from the end of the archaic period . . . Judging by the silence of the ancient monuments about the Sphinx this figure of Heru—khuti cannot have been popular in dynastic times, and if this was so it is possible that it was due to the fact that the Sphinx was thought to be connected in some way with foreigner or with a foreign religion, which dated from predynastic times. A recent but fanciful theory makes the Sphinx to be the work of Amenemhat, a king of the XIIIth Dynasty; . . .”— Ib., II. 361.: „The oldest and finest human—headed lion statue is the famous ‘Sphinx’ at Gîzeh (in Egyptian Hu, (s. h.)), which was regarded as the symbol of the Sun—god Rā—Temü—Khepera—Heru—khuti, and was made to keep away evil spirits from the tombs which were round about it . . . the ‘Sphinx’ at Gîzeh was intended to be a guardian and protector of the dead and of their tombs, and nothing else, and the idea of Plutarch and others that it typified the enigmatical wisdom of the Egyptians and strength and wisdom is purely fanciful. The men who made the Sphinx believed they were providing a colossal abode for the spirit of the Sun—god which they expected to dwell therein and to protect their dead: it faced the rising sun, of which it was a mighty symbol. The original idea of the man—headed lion statue has no connexion with the views which the Greeks held about their monstrous being the Sphinx, who is declared to have been a daughter of Orthus, or Typhon, and Chimaera, or of Typhon and Echidna; moreover, Greek sphinxes are winged, and their heads and breasts are always those of a woman, whilst Egyptian lion statues have sometimes the heads of men, and sometimes the heads of sheep or rams.“ — Erman, Op. cit. 92.: „Die grosse Sphinx von Gizeh (ein natürlicher Fels, dem König Chephren einen Königskopf gegeben hatte) wurde . . . ein heiliges Wesen für die Leute der Nachbarorte (N. . . Plinius 36/77 nennt sie noch richtig „numen adcolentium“), in ihr wohnte der Sonnengott als Harmachis d. h. Horus im Horizonte.“

²¹⁷ „Persona incerta, sive ignota.“

²¹⁸ Bethaniától északra.

²¹⁹ „A Fekete (Föld);“ Egyptom.

vén lerontja faragott képeiket (*τὰ εἰδῶλα αὐτῶν*). Amiért *mindmáig* (*ἕως νῦν*) Szűzanyát (*παρθένον λοχόν*) imádnak istenként (*θεοποιῶσιν*) és a sönvénybeli *Kisededet* (*βρέφος ἐν φάτνῃ*) szertartásos *ajakilletéssel* tisztelik (*τιθέντες προσκυνῶσιν*).²²⁰

Hacsak az *exotericus* elemzés — sajna — silány kémilőcsövéből nem loccsan ki az egyházi irnok ama „simple blacks“-t is megcsúfoló bárgyúsága, a bűvár horgonya a renyhe időgát *archimedesi pontjába* kapaszkodott.

22. Juda s Israél riogató harsonáinak keresztény *miniature*-jei, kétségkívül, tekervényes járatokon férköztek a keletrómai compiler zsúfolt fogadótömbjéhez. A neves Ducange hajszálfinom mérlegének ellentett serpenyőin a vértanú Dorotheus, tyrusi pásztor (*episcopus*, v. *presbyter*) s Epiphanius, cyprusi püspök, zúgmásolóktól fitogtatott szerzősége szinteződik és a tülekvő hitelhajsza nagyhangú kérdésését pellengérral bünteti.²²¹ A francia philologus átható

²²⁰ Chronicon Paschale; ed. sign. vol. I. 294/3—7: „Ὀπίος ὁ ἱερεμίας σημεῖον ἔδωκεν τοῖς ἱεροῦσιν Αἰγύπτου διὰ δεῖν σεισθῆναι τὰ εἰδῶλα αὐτῶν καὶ συμπεσεῖν διὰ σώτηρος παιδὸς ἐκ παρθένου γενομένου, ἐν φάτνῃ δὲ κειμένου. διὸ καὶ ἕως νῦν θεοποιῶσιν παρθένον λοχόν καὶ βρέφος ἐν φάτνῃ τιθέντες προσκυνῶσιν.“ (Translat. auct.)

²²¹ Chron. Pasch.; ed. sign. vol. II. 264—265. (Nota Ducangii ad I. 274/14. . . .: „Δεὸν ἐν συντόμῳ . . .“): „Quae deinceps Paschali suo de Prophetis Scriptor inseruit, quo Christi *οικονομίαν*, seu dispensationem, ab iis praedictam fuisse ostenderet, desumpta sunt ex Dorotheo, auctore dubiae prorsus fidei, ut animadverterunt pridem Baronius, Possevinus, Huetius, Binius, et alii viri eruditi; cujus Graeca hactenus desiderabantur: quae necdum tamen omnia, ex hocce Paschali possunt suppleri, cum Latina duntaxat versio, quam Musculi esse aiunt, in Bibliotheca Patrum habeatur to. VII. edit. an. MDCXLIV. Priorem enim Dorothei non vidi. Quis autem hic Dorotheus Martyr, et qua aetate vixerit, docet prologus ad illius Tractatum de LXX. Apostolis: ex quo docemur, si Scriptori fides danda, in Graecis ac Latinis literis apprime fuisse versatum, et post mortem Diocletiani et Licinii Tyri factum Episcopum, ad Iuliani Parabatae tempora vitam produxisse, tandemque, cum subinde illius persecutionem defugeret, in urbe Odysso ab illius ministris comprehensum, variisque tormentis vexatum, in ipsis suppliciis vitam exuisse annos natum CVII. Ita alius fuerit (si quidem is unquam extitit) a Dorotheo, qui in urbe Nicomediensi martyrium obiit sub ipso Diocletiano, ut est in Chronico Paschali anno XIX. ejusdem Augusti, atque adeo a Dorotheo alio, quem Auctor Chronici, quod Alexandrinum dicimus, ut et Theophanes et Georgius Alexandriae martyrium sub Gratiano subiisse scribunt VII. Id. Octobr. ferarum escae traditum sub Tatiano Augustali, cui favebant haeretici. Latina autem lingua cum Romae versaretur scripisse Dorotheum, ejusdem scripta in Graecum deinde tra-

tekintete most az elkínzott Dorotheus „latinus archetypusának“ ihletett tolmácsába fűródik.

E szerény „műfordító“ szentírási versezetekkel cicomázott koholmányát a Nagy Theuderich consularis arianus véreiért közbenjáró János pápa²²² constantinopolisi ünnepekörébe gyömöszöli. A Charles Du Fresne, sieur Du Cange számára érdektelen mellékkörülmény cikázó ecsetelése²²³ még nem láttat ennyit, de Marcellinus comes hasábjainak kicsi szilánkjá feléleszti a thrax Bosporus festői partján akkoriban rokonszenves tiberisi színfoltot.²²⁴ Habár az isauriai Confessor esztendővel előre²²⁵ tessékeli a krónikás cancellariusnál Philoxeno et Probo Coss., vagyis az ötszázhuszonötödik évben²²⁶ betoppant vendégurat, a Pseudo—Dorotheus csalafinta üzelmeit firtató nyomozás hiába tétovázna e két számadat között. Az egyházfejedelmi látogatás latinus umbo-jú pajzsa mögé

---

ducta colligimus ex iis, quae post illius Tractatum de Apostolis habentur, siquidem is revera scripserit: nam haec ab Graeco interprete prorsus conficta constat. Atque illius quidem inutilis satis licet operis pars illa, in qua, quae Prophetarum natales et vitam praesertim spectant, referuntur, sub nomine Epiphanii Episcopi Cypri prodiit, iisdem verbis Dorothei descripta, vel certe paucis admodum interpolatis: adeo ut mirari subeat cur Epiphanio adscribatur, quod alteri Scriptori ab aliis tribuitur. Sic veteres spuria sua non modo venditabant, sed quo fidem iis aliquam accomodarent, praeclara ipsis indebant nomina, ut hisce opusculis, Dorothei scilicet Martyris et Episcopi, seu Presbyteri Tyri, et Epiphanii Cypri Episcopi, cum neutrius ea sint.“

²²² Theoph., Op. cit. 261/4—9.

²²³ Chron. Pasch.; ed. sign. vol. II. 265. (Nota citata): „... certe Graecus Interpres Dorothei testatur, seu fingit, ea quae de Prophetis et Apostolis scripsit, ex ejusdem Dorothei Latinis Commentariis hausisse ac descripsisse eo anno, quo Joannes Papa Constantinopoli versabatur, Philoxeno et Probo Coss. proinde Iustino seniore imperante.“

²²⁴ Theoph., Op. cit. 426—427. (Nota Imm. Bekkeri ad 261/4. . . „*Θεοδωρικὸς κρατῶν τῆς Ρώμης* . . .) in sequentem annum, qui Iustini septimus, et Philoxeni Probique fastis consignatur, Ioannis iter Marcellinus distrahit, et ita scribit, „Theodorico rege pro Arrianorum suorum caeremoniis reparandis laborante: solus duntaxat Romanorum sibi decessorum urbe digressus, CP. venit, miro honore susceptus est. dexter dextrum ecclesiae insedit solium, diemque domini nostri resurrectionis plena voce Romanis precibus celebravit.“

²²⁵ Iustiniano II. et Opilione consulibus.

²²⁶ Chron. Pasch. I. 616/12: „*ἴνδ. γ. ζ'. ὑπ. Φιλοξένου καὶ Προβου.*“, vagyis a hármaskorú adószám Iustinus prior hetedik esztendejében: 525, január 1— [—július 9— (cf. Io. Mal., Op. cit. ed. sign. 424/14—20)] . . . augusztus 31.

valószínűleg elemetedtebb kor irodalmi terméke bűvik s az áttetsző ürügy elárulhatja a — hihetőleg üdvös — szándékot.

23. A sanyarú asceta-zárkák ólmos legén egyéni jellemvonások ugyan nem surrannak át, ám a szapora ostorcsapások velőthasító csattogása a közel világvég apocalypticus látomását gerjeszti: „Midőn pediglen Keletről kristálytisza víz (*ὕδωρ καθαρὸν*) csörgedez, a földreszállott Isten, mint Ember, a világegyetem minden igaztalanságát (*πάσας τὰς ἀνομίας τοῦ κόσμου*) vállalja, megfeszítetvén a törvény papjaitól. S a Szentlélek kegyelme (*πνεύματος χάρις*) tüstént szétárad az összes nemzetekre. *Ha eztán tűzláng gyűl (ἐν πυρὶ καίεται), a földkerekség végzete betelik (τέλος ἔσθαι πάσης γῆς γῆς).*“²²⁷ Emellett a delejes elragadtatás szaggatott hullámverése prófétai hévvel korbácsolja a rozszant világgálya léha hajós népét és a reves bordák tátongó eresztékein Dániel halálvihara süvölt, de a fenti *visio* sehol a bábeli teremfalra rótt ítélet hírnökének könyvében.

Az eschatologicus hangulat alkonyi borongásával magános fénycsóva birkózik, amint a messze rétről is a messiási karámba gyűl a sötétgyapjas nyáj. Majdan „Aethiopia folyóvizeinek végvidékéről hoznak áldozati ajándékokat Nekem (*ἐκ περὰ τῶν ποταμῶν Αἰθιοπίας οἴσουσι θυσίας μοι*)“²²⁸ úgymond az Adonai Zebaoth a Symeon törzsokéből sarjadt Sophonias izsópos ajakán s a Vulgata birói pálcája helyeslőn int a szükszavú *Tractatus* felé.²²⁹ Ráadásul a „szerecsen“ kamarás candakê-ját felejtő Isten-szomja,²³⁰ meg az Atbara és Abai²³¹ égbenyúló forrástölcséréből Kanaân földjére gurult salamoni kincsek²³² hamvas abessyniai arcélt hántanak az üreges „Tanagra-bábu“ lapos ábrázatáról.

Nem örvénylett-e Edom és Amalek²³³ üstjében oly erjedés, mely az érdes karima romlatlan seprőjét a Spiritus villámparittyáival kergeti a Középponti Tűz seraphi (vagy sphaericus) zsongása felé?²³⁴ Ha mégis, bizton akadt ügyeskedő mesterember a Testesült Ige régies cifrázatú diadalszekerének sürgős összetákolására. A

²²⁷ Chron. Pasch. I. 301/1—6. (Translat. auct.)

²²⁸ Ib., I. 283/12.

²²⁹ Sophonias, Proph. 3/10.

²³⁰ Chron. Pasch. I. 289/20—290/2.

²³¹ Bahr-el-Azrek; Kék Nilus.

²³² Ib., I. 291/18—19.

²³³ A „hitetlen“ világ.

²³⁴ Pythagoreus — héber keverék.

lelkendező munkairam néhány évarasszal vajmi könnyen „elvétheti“ a piciny alkotmányba esztergált csavarmenetet; „in flagranti“ jósok, sajátlag, ócska batárt döcögtenek.

24. Lám, Procopius „Historia Arcana“-ja Iustinianust, a *sátán-fajzatot*, s a *ledér Cypriát* vádolja a kába embermilliókra zúdult borzalmakkal:²³⁵ rohanó ár és pokoli rengés' tompa moraja mindenütt, vérszín háború s fekete döghalál.²³⁶ Az Ujszövetségi Szentiratokban otthonos, ám a caesareai philistaeus dühtajtékával fertőzött kortárs a patmosi Fogoly Jelenéseinek kevély Antikrisztusát²³⁷ és ama „céda nőszemélyt“²³⁸ is lepárlaná a négy száguldó rémlovag könnytőcsás patkónyomaiból. Viszont a Bab-el-Mandeb afrikai s arab kapuszárnya kitárult a „lelkek halászáinak“ rajzó csónakjai előtt, sőt mi több, az auxumi fegyverek az Arethas-gyilkos²³⁹ himyarita martalócok kétszeri szétugrasztásával kiverekedték a Szentlélek malasztját.²⁴⁰ Midőn Licinius, praefectus Augustalis, a jámboréletű alexandriai Johannest a *naptūs* Axum tikkadt harcosainak haladéktalan enyhítésére unszolja,²⁴¹ a *Saba-ivadék* negus meghunyászkodott hűbéresei sem torzsalkodnak már a Christus Crucifixus világhódító szeretetével.

És, míg Nonnosus a sūdānī Adulis-ből csörtet az „ötezer elefánt“ kanyargós csapásán,²⁴² túlhan a homerita *hinduk* (τῶν Ἀμερικῶν Ἰνδῶν)²⁴³ fűрге vitorlalepkéit repítik Boldog Arábia fűszeres szellő a Mare Rubrum egyiptomi révei felé. Így a rettegetes „Nika“-t nemrég fojtogató hajlékony ujjak tömjénillatú hajgyomorból buggyant taprobane-i²⁴⁴ galambvérben²⁴⁵ duskálhatnak, vagy a sárkányos Közép távolkeleti Birodalmának²⁴⁶ „indus“ rab-szolgavállon zizegő selymeit cirógatják.²⁴⁷

²³⁵ Proc., Hist. Arc. ed. sign. 79/12—18.

²³⁶ Ib., 80/4—6.

²³⁷ Johannes Ap., Apocalypsis 13/11—18.

²³⁸ Ib., — 17/1—7.

²³⁹ Theoph., Op. cit. 260/19—261/2. — A negrai méyszárlás.

²⁴⁰ Io. Mal., Op. cit. 433/21—434/2.

²⁴¹ Ib., 434/6—18.

²⁴² Excerpta e Nonn. Historia; ed. sign. 480/17—481/2.

²⁴³ Io. Mal., Op. cit. 457/5—7. — bis —

²⁴⁴ Ceylon.

²⁴⁵ Rubin.

²⁴⁶ China.

²⁴⁷ Io. Mal., Op. cit. 477/7—8.

„S ugyanakkor (καὶ ἐν αὐτῷ τῷ χρόνῳ) napestől virradatig roppant csillagvágta támadt (ἐγένετο δρόμος ἀστέρων πολλῆς ἀπὸ ἐσπέρας ἕως αὔρου), mire mindenki megijedt és kiáltá: ²⁴⁸ „az Ég erei megindulnak (οἱ ἀστέρες πίπτουσιν),“ eme rémséghez hasonlatost sose tapasztaltunk (οὐκ οἶδαμεν ποτε τοιοῦτο πρᾶγμα)!“ ²⁴⁹

Eszerint a X. indictioban, az Ujváros-szerte lakmározó lángnyelvek ²⁵⁰ lohadtán, tehát „Lampadio et Oreste III. consulibus“ a Mennyei Seregek fehérizzású meteorbombái paskolják a hiú por csalárd ingoványát. ²⁵¹ Ilykép, ha zombékos lép egyáltalán nem

²⁴⁸ Ib., 477/10—12.: „καὶ ἐν αὐτῷ τῷ χρόνῳ ἐγένετο δρόμος ἀστέρων πολλῆς ἀπὸ ἐσπέρας ἕως αὔρου, ὥστε πάντας ἐκπλήττεσθαι καὶ λέγειν [δτι οὐδέποτε οἶδαμεν τοιοῦτόν τι γεγονός.]“

²⁴⁹ Theoph., Op. cit. 286/10—13.: [Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει καὶ ἀστέρων γέγονε δρόμος πολλῆς ἀπὸ ἐσπέρας ἕως αὔρου: ὥστε πάντας ἐκπλήττεσθαι καὶ λέγειν,] δτι οἱ ἀστέρες πίπτουσιν, καὶ οὐκ οἶδαμεν ποτε τοιαῦτο πρᾶγμα.“

²⁵⁰ Ib., 278/15—16. „... μὴν Ἰανουαρίῳ ἰνδικτιῶνος δεκάτης γέγονεν... Νίκα ἢ ἀνταρσία.“ etc. — Io. Mal., cit. 473/5—477/3. („Nika!“)

²⁵¹ A tudós Gibbon nem átal a „sicleclairé“ csillagrúgó topánjában Mnemosyne komoly leányának „ébenfa“ librariumán ficánkolni: (Decline and fall of the Roman Empire; ed. sign. vol. IV. 432.) „In the fifth year of his (sc. Iustinian's) reign, and in the month of September, a comet*) was seen during twenty days in the western quarter of the heavens, and which shot its rays into the north. Eight years afterwards, while the sun was in Capricorn, another comet appeared to follow in the Sagittary... The astronomers dissembled their ignorance of the nature of these blazing stars, which they affected to represent as the floating meteors of the air;...“ *) N.: „The first comet is mentioned by John Malala (tom. II. p. 190, 219. (454, 477, ed. Bonn) and Theophanes (p. 154. A. M. 6023); the second by Procopius (Persic. I. II. c. 4.). Yet I strongly suspect their identity.“ — Ib., IV. 433—434.: „... the telescope has opened new worlds to the eyes of astronomers; (N.) and, in the narrow space of history and fable, one and the same comet is already found to have revisited the earth in seven equal revolutions of five hundred and seventy—five years... The fourth apparition, forty—four years before the birth of Christ, is of all others the most splendid and important. After the death of Caesar, a long—haired star was conspicuous to Rome and to the nations, during the games which were exhibited by young Octavian in honour of Venus and his uncle. The vulgar opinion, that it conveyed to heaven the divine soul of the dictator, was cherished and consecrated by the piety of a statesman; while his secret superstition referred the comet to the glory of his own times. (N.) The fifth visit has been already ascribed to the fifth year of Iustinian, which coincides with the five hundred and thirty—first of the Christian aera.“ — Az angol „gourmand“ tehát a Meleles s Theophanes ínycsiklandó csemegéit alaktalan péppé sajtolja az ötszázharmincegyes „decoctum“

roskadozna ahistoricus *tabu* vaksi totem-behemothja alatt, a prófétás hangzatok vérszelző kürtje négyhavi-esztendő s közzel rezdült az Aat-áb Iseumának utolsó tamburindobbanására.

Elvégre bűnbánati zsoldárok már az „ultima“ Habes gnejszlábú ambáiról döngetik az elsőtétült égboltot s a vérpad bakacsinján a köszörült pallos szikrafergeteges suhintása irtóztat. Az Úr Jézus passiflorás kertészeinek fésző bimbója most pattogzik ama Királyember választottait becéző mézkehellyé s a görög *ótvös* épp az *asphodelos*-virágdísz *flamboyant*-csipkés²⁵² szirmai mimelte áttört művű kösöntyűjével.

25. A csittuló kétség törpe redőit az idegen boglárára fanyalodott krónika *mázsás* címlapja rögtön elsimitja: „Idővázlat (*EIII-*

cabbalisticus kotyvasztásánál. Mert az egyházi írópár négy horonnyal két Isten-kopját egyöntetűen étet. Az első „portentum“ Malela szerint (Op. cit. 454/5—8.): „Ἐπὶ δὲ τῆς αὐτῆς βασιλείας [sc. Ἰουστινιανοῦ] ἐφάνη ἀστὴρ μέγας καὶ φοβερός κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος, πέμπτων ἐπὶ τὴν ἄνω ἀκτῖνα λευκῆν, ὁ δὲ χαρακτήρ αὐτοῦ ἀστραπῆς ἀπέπεμπεν ὃν ἔλεγον τινες εἶναι λαμπαδίαν.“ Majd (454/11) a szeptembervégen hazafelé ügető békebiztosokhoz csatlakozik a theopolisi pap, hisz jó ismerősök: Hermogenes és Rufinus. — S így Theophanès (Op. cit. 278/4—8): „Τούτῳ τῷ ἔτει μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἰνδικτιῶνος θ' ἐφάνη μέγας καὶ φοβερός ἀστὴρ εἰς τὸ δυτικὸν μέρος κομήτης πέμπτων ἐπὶ τὰ ἄνω τὰς ἑαυτοῦ ἀκτῖνας ἀστραπιούσας, ὃν ἔλεγον λαμπαδίαν, καὶ ἔμεινεν ἐπὶ εἴκοσι ἡμέρας λάμπων. καὶ ἐρέοντο κοσμικαὶ δημοκραταὶ καὶ φόνοι.“ Voilà! A kilences indictiót nyitó őszelő Lampadius és Orestes „kettős-rácsú“ carceréből a Salvator Mundi ötszázharmincadik évébe somfordált. Vakmerő kísérlet a tűzsüveges „candelabrum“ meg a Nika-rikoltás, vagyis ötszázharminckettő Ianus-hava (Io. Mal., Op. cit. 473/5—477/3; Theoph., Op. cit. 278/14—16 . . .) után borzasztó aërolith-roham (Io. Mal., Op. cit. 477/7—12; Theoph., Op. cit. 286/10—13.) „ötszázharmincegyesítése“ a Iulius Caesart istenítő üstökös cudar örve alatt. Az illyr Sabbatios császári fiának tizenharmadik esztendőhajlatán csóvált szakállas (pogonia) szablya (xiphia) (Proc., Hist.: transl. Volaterrani 274/4—51, 274/9—13) pedig a jeles brit szerint a történetírói könnyelműséget rosszalja (Vae Procopi!), nem a feddhetlen Urania pohos astrolabiumát. — A „technocraticus“ jelen fénycellás mammuttávcsövei s a Neptunus porontyait immár a második külbolygóról kicsinylő számoszlopok még mindig nem ütköznek ötszázhetvenöt éves gáz-görbékbe. A neptuni „Halley“-t is zaklatja a tömérdek Iupiter-kolonc; gyarló műszer és vézna algorhythmus tán sose zabolázhat oly makrancos csikót, melynek aphelicus meta-gömbjével tíz seaculum tekézne (G. Forbes) az égarena puffadt ellipsisén. Amerre három „igazlátó“ avult triquetrumot lóbál a Mount Wilson kilencvennyolc-hüvelykes (252 cm.) tükkörszemén homorú ezüsthályog kérkedik. (cf. A. Cl. de la Cherois Crommelin, The Encyclopaedia Britannica; ed. sign. vol. VI. 102.; art. Comets).

²⁵² Nem késő-gothicus lángbolyhok!

ΤΟΜΗ ΧΡΟΝΩΝ) Ádántól, az ősembertől (*ΑΙΠΟ . . . ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΠΛΑΣΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ*), a legkegyesebb Heraclius Imperiumának huszadik és *postconsulatus*-a tizenkilencedik évéig (*ΕΩΣ Κ' ΕΤΟΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΥΠΛΑΤΕΙΑΝ ΕΤΟΥΣ ΙΘ'*), valamint fia Heraclius Novus Constantinus uralmának tizennyolcadik esztendejéig (*ΕΩΣ . . . ΙΗ' ΕΤΟΥΣ*), a harmadik adójegyben (*ΙΝΑΙΚΤΙΩΝΟΣ Γ'*).²⁵³

A zöld (prasinus) Phocas centurio kénköves életmécsét kioltó *chamsin*²⁵⁴ ekkorra cafatokká tépdelte Sassan ősfejedelem Niniveh átkos sírhantján meghurcolt zászlóit; a Fiúisten eljövételének hatszázharmincas²⁵⁵ békeéve lopakodott az öldöklő lándzsahegyekre²⁵⁶ s a harci elefántok vörös talpai alá.

26. A phalanxtipró csataszörnyek és a Shebdiz-, meg Barid-nemzette paripák riadt toporzékolásától reszkető dastadsherd-i²⁵⁷ paradicsom azonban a *cyclus-mérés* tabernájának kátyús sikátorába vész. A homályos helyen,²⁵⁸ háromszázötvenkét olympiással tilott munkadarabja fölé görnyedő mives, bárhol ringott is bölcsője, a *bronzkapus*²⁵⁹ Palotavárosra hurkolódó ostromgyűrűben éledgett s az *ünneprendező*²⁶⁰ Sergius, oecumenicus patriarcha, dolgos jobb-

²⁵³ Chron. Pasch. I. 32/1—9. (Translat. auct.)

²⁵⁴ „Az africai bosszúszellem;“ Heraclius.

²⁵⁵ A játszi $(A \cdot D. + c) : I_p = Q_t$

s az untalan évcensus $\frac{d_1}{\dots}$ indictio-képlet
 nus hálálának 272. for- $\frac{\dots}{d_z = I_x}$ (Nagy Constanti-
 dulatától (ind.
 XII.; Phocae imperii an- no VII.-o, mense
 Maio d. XXII.) (Chron. Pasch. I. 697/18—21.) a háromszázötvenkettes olyimpi-
 asig *τῷ Ὀλυμπιάς — ἴνδ. α'. η'. μετὰ ἐπ. Ἡρακλείου Ἀγούστου τὸ ιζ'.*
 (Ib., I. 727/10—11.) tizennégy görög adószámhoz, a bitorló Phocas nyolcadik,
 az isteni Üdvözítő hatszázötvenkettes esztendőcsúcsára pánolja a „monotheleta“
 császár aranyvolutás abacusát.

²⁵⁶ Pilum utóda lancea.

²⁵⁷ Artemita; Ctesiphontól északra, túl a Dialán.

²⁵⁸ Chron. Pasch. II. 550, 551. etc. (Animadversiones [Raderi] ad Chronicum Alexandrinum. Quis auctor, cuiusmodi scriptum? — Ib., II. 13, 14, . . . 16, . . . 18. etc. (Praefatio [S. R. M. devotissimi Caroli du Fresne] senioris Ducangii.)

²⁵⁹ „Χαλκή.“

²⁶⁰ Chron. Pasch. I. 710/5—21, 711/1—4. — Ib., I. 714/9—20.

jaként markol a turáni kelevézekről bolygatott²⁶¹ óriáshangyák dőre futkosásába.

A fukar Mauritius (*Μαυρίκιος*) véres napátdoztától a szerencsétlen Chosroes Parvêz fennhéjázó *Albordis*-ának²⁶² (a mekkai Üldözött kardvágta zarándokútját egyengető) összeroppanásáig tág-öblű medence kecsegtetné a történetkutatást, ámde az alexandriának is híresztelt *Chronicon* saját tetőszerkezete a mindenünnen kerített épületanyagot csak a byzantioni szegletbástyáig fedezi.

27. Tehát korszerű vajjon az Asia Minor zafirpárás hegyláncaiba botló szemsugár révülete, midőn varratos csonttá fehérült koponyák pőre pergamenákra mázolt tartalmából a szigetbuckás tengerpuszta déli bőségtülkének *szinte keresztény* anyaistennőjét jegeszti?

A felneszelt Memnonként²⁶³ zümmögő Nilus-kaptár virrasztó egyházatyáit a Szent Szűz holdkaréjos trónzsámolyánál a *Θεοτόκος* (*Deipara*)²⁶⁴ hő gloriolája melengette; a keselyűbóbitás²⁶⁵ *Mut Neter* (Isten Anyja)²⁶⁶ orthodox *görögütze* így nem botránkoztat.

S, im, a saut-i „*Ἀθηνα*“ *hótiszta* gylcsába bugyolált *Isis*,²⁶⁷

²⁶¹ Ib., I. 712/12—21, 713/1—14.

²⁶² A parsi ósöröm; Alborji.

²⁶³ III. Amen — hetep zengő colossusa Septimius Severus óta csendes.

²⁶⁴ Chron. Pasch. I. 10/9—12.

²⁶⁵ Budge, Op. cit. II. 202.: „Isis is usually depicted in the form of a woman who wears on her head a vulture head-dress, . . .“

²⁶⁶ Ib., I. p. XVI., „Certain of the Egyptian Christian Fathers gave to the Virgin the title 'Theotokos', or 'Mother of God', forgetting, apparently, that it was an exact translation of *neter mut* (s. h. corr. rec.: *mut neter*), a very old and common title of Isis. (Interesting, however, as such an investigation would be, no attempt has been made in this work to trace out the influence of ancient Egyptian religious beliefs and mythology on Christianity, for such an undertaking would fill a comparatively large volume.)“

²⁶⁷ Ib., II. 220.: „ . . . many of the attributes of Isis, the God-mother, the mother of Horus, and of Neith, the goddess of Sais, are identical with those of Mary the Mother of Christ. The writers of the Apocryphal Gospels intended to pay additional honour to Mary the Virgin by ascribing to her the attributes which up to the time of the advent of Christianity they had regarded as the peculiar property of Isis and Neith and other great indigenous goddesses, and if the parallels between the mythological history of Isis and Horus and the history of Mary and the Child be considered, it is difficult to see how they could possibly avoid perceiving the teaching of Christianity reflections of the best and most spiritual doctrines of the Egyptian religion. The doctrine of partheno—genesis

az „Isten Anyja,“ örömkönnyes órákban Alsó-Egyiptom szárnyas-uraeusú²⁶⁸ Hölgyének chebit-i²⁶⁹ mocsarai közt rejtegette *hallgatag*²⁷⁰ *Fiacskáját* a féltékeny Sutech elől. A *Dep-uralla Uadet (Uto)*²⁷¹ édesbús altatódalt susogó papyrusharangjai²⁷² smaragdszínű sugár-

was well-known in Egypt in connexion with the goddess Neith of Sais centuries before the birth of Christ; and the belief in the conception of Horus by Isis through the power given her by Thoth, the Intelligence or Mind of the God of the universe, and in the resurrection of the body and of everlasting life, is coeval with the beginnings of history in Egypt.“ — I. p. XVI.: „Certain of the attributes of the sister goddesses of Isis were also ascribed to her, and, like the goddess Neith of Sais, she was declared to possess perpetual virginity.“

²⁶⁸ Ib., I. 442.: „Occasionally we find her (sc. Uadet) in the form of a large winged serpent with the crown of the North upon her head.“

²⁶⁹ *Χέμμυς* v. *Χέμρες*.

²⁷⁰ Ib., I. 493.: „ . . . he is represented as a child seated on a lotus flower, with one of his forefingers touching his lips, and with the lock of hair on the side of his head; . . .“

²⁷¹ Ib., I. 442.: „Near the city (sc. Pe-Dep) of the goddess (sc. of Uadet) was situated the Island of Khebit, (s. h.), or (s. h.), or (s. h.), which has been rightly identified with the island called *Χέμμυς* and *Χέμρες* — (N.) by classical writers, and round about which were the papyrus swamps (s. h.), Na-ateh, the Natho of the Greeks, which play such a prominent part in the legends of Isis and Horus. According to these, Isis retreated to the papyrus swamps after she had conceived her child, and she remained hidden in them until her months were fulfilled, when she brought forth Horus, who afterwards became the 'avenger of his father'; Set never succeeded in finding her hiding place, because the great goddess had found some means whereby she caused the papyrus and other plants to screen her from his view, and the goddess Uatchet visited her and helped her in her retreat.“

Budge, Op. cit. I. 442—443.: „Uatchet, lady of heaven; Uatchet, lady of Pe, mistress of Tep, the august one, the mighty one; . . . mistress of all the gods; . . .“ — A chalcolithicus Horus-kiséret (shemsu-Heru: *νέκυνες*, *ήρωες*) Nechen (Hierakonpolis) — Nechebet (Eileithyaspolis) ikervárosainak delta-vidéki Pe-Dep ellenpárjáról tévesen Buto-nak (Per-Uadet = U. lakosztálya) is hírlelik „Rā 'országát' szemcsillagát.“ (Budge, Op. cit. I. 443.: „ . . . Uatchet appears in the form of a serpent twined round the stalk of a papyrus plant and is called 'eye of Rā'.“ — Ib., I. 442.: „In late dynastic times Uatchet was called Ap-tau, i. e., 'opener of lands', (s. h.), but the exact meaning of this title is not quite certain.)

Erman, Op. cit. 25.: „ . . . in Buto, der unteren Königsstadt, hauste in Schlangengestalt die Uto, die wir gewöhnlich, einer griechischen Verwechslung folgend, so wie ihre Stadt die Buto nennen.“

²⁷² Budge, Op. cit. I. 438.: „The vulture is the symbol of the goddess of the South, and the uraeus is the symbol of the goddess of the North, . . .“

kúpjaikkal legyezgetik a *Natho*²⁷³ sásszönyegén, avagy az „*Északi Fészek*“²⁷⁴-ben pihegő Heru-sa-Ast-sa-Ašar-t.²⁷⁵

Mily megkapó rokonvonások a bethlehemi Kisdéd és az edomita (I.) Herodestől menekvő Család szende bájával! „Sőt Isis s a Horus-gyermekek egyenesen Mária Szűzzel, meg Fiával azonosították és az Egyptom térítését követő egynéhány század apocryph irodalmában számos legenda Isisről s szomorú vándorlásairól Krisztus Édesanyja köré csoportosult.“²⁷⁶ Dávid barlangjának pókszövetű szivárványhálóján²⁷⁷ is átszivárog hát a „*goshen-i zsellérek*“²⁷⁸ Igért Unokájáért esdeklő Misraim²⁷⁹ bongó hárfazenéje.

— Ib., I. 438—439.: „ . . . the centre of the worship of the vulture was in the city called Nekhebet, (s. h.), or (s. h.), which was named Eileithyaspolis by the Greeks, and 'Civitas Lucinae' by the Latins, and formed the capital of the third nome of Upper Egypt, and the centre of the worship of the serpent was Per-Uatchet, (s. h.), the *Βούτο* of the Greeks and the Buto of the Latins, and the capital of the seventh nome of Lower Egypt.“

— Ib., I. 24.: „In predynastic times the uraeus was held in great veneration, and the great centre of its worship was in the Delta, at a place which the Egyptians in dynastic times called 'Per-Uatchet', and the Greeks 'Buto'.“

— Ib., II. 47.: „In the north of Egypt the ancient goddess Uatch-ura, (s. h.), appears to have been the equivalent of Nekhebet in the South.“ — Ib., II. 43.: „The god of the South Nile has upon his head a cluster of lotus plants, (s. h.), whilst he of the North Nile has a cluster of papyrus plants, (s. h.),...“

— Ib., I. 441.: „Uatchet, (s. h.), the goddess of the North.“ — Budge, Op. cit. II. 214.: „ . . . the green goddess (Uatchet)“ — cf. Erman, Op. cit. 26. fig. 35. „Die Schutzgöttinnen Buto und Nechbet.“

²⁷³ [Na-] Adeh.

²⁷⁴ Ib., I. 492. Shes-en-meh.

²⁷⁵ Erman, Op. cit. 40.: „Als Isis sich in Gestalt eines Sperbers auf die Leiche ihres Gatten gesetzt hatte, war sie schwänger geworden (N.). Da flüchtete sie sich vor Seths Nachstellungen in die Sümpfe des Delta und in dieser Einöde, dort wo später ein Ort Chemmis war, gebar sie einen Knaben, den Horus, und säugte das Kind in der Einsamkeit, man weiss nicht wo. Eine Göttin nahm sich ihrer freundlich an, das war die Buto, die Schutzgöttin der Delta.“

²⁷⁶ Budge, Op. cit. I. p. XV—XVI.: „Moreover, Isis and the child Horus were straightway identified with Mary the Virgin and her Son, and in the apocryphal literature of the first few centuries which followed the evangelization of Egypt, several of the legends about Isis and her sorrowful wanderings were made to centre round the Mother of Christ.“

²⁷⁷ Legenda.

²⁷⁸ Jákob nemzete 'Goshen tartományában, Coan (Tanis) lapályán'.

²⁷⁹ Egyptom héber neve.

A ziqqurat-lankás Babylon Nabu-kegyelte királyurától²⁸⁰ felpredált Sion füstgomolyos zsarátnoka pedig jeremiási jósábrákkal felhőzi Apries (Uah-ab-Rā, „Hophra“) bukdácsoló Sektet-bárkáját²⁸¹ és Amasis (Aāh-meš) *chepesh*²⁸² törpengését.

Mert a Rā-szívelő felségek titáni sírtemplomán az éji varázslámpa *fürtös ifja* (Aāh)²⁸³ mereng s „*tízezerfüvű*“ kenettel dédelgeti a málladozó mumiaszekrényt, míg csak a héber sirámok Symeon-hozsannás zöngéje az *Ismeretlen Istennő* méhdongású²⁸⁴ szűzvadonába nem fül.

28. De olykor napos pászta lövel a surrogó denevérek áporodott oduiból és az Isteni Mester tizedik századától hengerelt rommezőre buja melilotus- (*μελιλωτον*) pázsitot²⁸⁵ permetez.

A suidasi tarlón még „Isishez fohászkodnak az egyiptomiak (*τιμῶσιν . . . Αἰγύπτιοι τὴν Ἴσιν*)“;²⁸⁶ emberré módolják . . . s napnak minősítik Priapos-Horust (*τὸ ἀγαλμα τοῦ Πριάπου, τοῦ Ὠρον . . . ἀνθρωποειδὲς ποιοῦσιν, . . . ταυτὸν . . . τῷ ἡλίῳ δοξάζουσι*)“²⁸⁷ Osiris' „széttagolásának emléke pedig *múlthatatlan* (*καὶ τοῦ παραγομῶς μνήμην ποιῆσθαι ἐπὶ πάντα τὸν χρόνον*)“.²⁸⁸

Még Georgius Cedrenus „Skylitzes-feküs“²⁸⁹ betüretégében is kápráztat a nilus-menti csillám, amint századok fővénye törleszkedik a buzavirágos Demeterhez, „kit az Aegyptiosok Isisként tisztelnek, szintúgy a ‚Remetu‘-nál²⁹⁰ Dionysos Osiris (*αὕτη δὲ ἔστιν ἡ*

²⁸⁰ II. Nabu—cudurri—uçur.

²⁸¹ Budge, Op. cit. I. 331.: „ . . . the Sektet boat of Tem (i. e., the boat of the setting sun).“ — Ib., I. 323.: „ . . . the name of the evening boat was Semktet (s. h. corr. rec. Mesektet), i. e., 'becoming weak'; . . .“

²⁸² Holdíves csatagyílok.

²⁸³ Budge, Op. cit. I. 412.: „ . . . the Moon god . . . is commonly called Aāh-Tehuti, (s. h.), or (s. h.), 'the great god, the lord of heaven, the king of the gods', and 'the maker of eternity and everlastingness' . . . on his head is the crescent moon, (s. h.), and by the side of his head he has the lock of hair, symbolic of youth, (s. h.)“

²⁸⁴ H. Hall, The Encyclopaedia Britannica; ed. sign. vol. VIII. 50; art. Egypt c. Archaeology: Detail: „Bee-keeping was a very ancient industry. The title of the king as king of Upper and Lower Egypt meant 'Bee-mān' (byati) (s. h.).“

²⁸⁵ Plut., Op. cit. ed. sign. I. 447/48—53.

²⁸⁶ Suidas, Lexicon; ed. sign. tom. I. partis alterius 1074/7—17.

²⁸⁷ Suid, Op. cit. ed. sign. tom. II. partis alterius 407/13—21.

²⁸⁸ Ib., ed. sign. tom. II. partis prioris 1182/11—15.

²⁸⁹ Iohannes Skylitzes „continuator“-a.

²⁹⁰ „Emberek“, egyiptomiak (Rome, Rethu):

παρ' Αιγυπτίους τιμωμένη Ἴσις. ὁ δὲ Διόνυσος παρ' Αἰγυπτίους Ὕσις λέγεται).²⁹¹ Néhány kőszá csonk a porhadt foliansavarból mintegy ásatag palába²⁹² ágyazza bizarr erezetét és a chiliasta szürkületig, túl az angyalkobzú összhang szertevetélt húrjain²⁹³ olajpettyes könyomattal ámitja az Amru (Omar) chalifa vágató méneitől taposott provincia hajdani birtokosait.

29. Habár „*Argus Panoptes*“ érzékeny ideghártyái lomha utóképek csalfa kalitjával édesgetik a délkeleti ruk-madár²⁹⁴ horgas karmaiban vergődő phoenixet,²⁹⁵ az „arany Horus“²⁹⁶ kaszás hőhérától nem szabadulhat többé. A napvárosi *obeliscus-palota* (Het-Benben) vonagló Osiris-kócsaga²⁹⁷ az Evangelium eutychianus

²⁹¹ Georg. Cedrenus, *Historiarum Compendium*; ed. sign. vol. I. 52/16—18.

²⁹² E. g. Solnhofen lithograph-üledéke.

²⁹³ Σχισμή.

²⁹⁴ A vulkános Mascarenhas s a lemuri Madagascar „*Aepyornis maximus*“—át bizton arab kalmárok dobták a hóprémes Aryana s a tenger-gyűlölő hinduk forgalmas mesetözsdeire.

²⁹⁵ Budge, *Op. cit.* II. 371.: „The Bennu, (s. h.), a bird of the heron species . . . was identified with the Phoenix. This bird is said to have created itself, and to have come into being from out of the fire which burned on the top of the sacred Persea Tree of Heliopolis; it was essentially a Sun-bird, and was a symbol both of the rising sun and of the dead Sun-god Osiris, from whom it sprang, and to whom it was sacred. The Bennu not only typified the new birth of the sun each morning, but in the earliest period of dynastic history it became the symbol of the resurrection of mankind, for a man's spiritual body was believed to spring from the dead physical body, just as the living sun of to-day had its origin in the dead sun of yesterday.“

²⁹⁶ *Ib.*, II. 373.: „ . . . 'I have gathered myself together like the beautiful hawk of gold, which hath the head of a Bennu, . . .“ — *Ib.*, I. 470.: „Heru-nub . . . was the form of the god which was worshipped at Hierakonpolis, Per-Heru-nubt, (s. h.), and he was depicted as a hawk seated on the head of an antelope, . . .“ — Roeder, *Op. cit.* 264.: „ . . . ich erscheine und versammele als ein schöner Falke von Gold (mit?) einem Phönix-kopf; . . .“

²⁹⁷ Budge, *Op. cit.* II. 96—97.: „ . . . this bird was the soul of Rā and also the living symbol of Osiris, and . . . it came forth from the very heart of the god. The sanctuary of the Bennu was the sanctuary of Rā and Osiris, and was called Het Benben, (s. h.), i. e., the 'House of the Obelisk', and remembering this it is easy to understand the passages in the Book of the Dead, 'I go in like the Hawk, and I come forth like the Bennu, the Morning Star (i. e., the planet Venus) of Rā' (XIII. 2.); 'I am the Bennu which is in Heliopolis' (XIII. 27.), and the scholion on this passage ex-

nyilméregtől bódult sasába csimpaszkodik s az étkes „*Kur'ân-strucc*“ kényelmesen felhabzsolja a szárnyaszegett tollgubanc nedvűs tetemrészeit.

Sziszegő göreb Mâlik ibn Anas és al-Shâfi'-i imâmok egyiptomi ízű „*madzhab*“²⁹⁸.-jaiból bonyolódott vegyrokonság illó gőzeit pöfékelné testes lombikokba, ám enélkül is garázda Jinn-ek üvöltő sakál-falkái²⁹⁹ hemzsegnek a *jathrib-i*^{299a} mágnescsermely³⁰⁰ Masr és Kelet-Súdân minaretcsúcsain szétfreccsent száztizennégy surája körül.³⁰¹

Éjféli daemonálcává sorvad tehát a lángvullatú *Sechmet*³⁰²

pressly informs us that the Bennu is Osiris.“ — Erman, Op. cit. 30.: „... der viel besprochene Phönix im Tempel von Heliopolis, der dort 'auf der Weide geboren' ward (N. Metternichstele 77.), der aber nur nach langen Zeiträumen — späte Nachrichten sprechen von 500 oder 1461 Jahren — dort sich einfand. Die ägyptischen Theologen haben ihn für den Osiris erklärt (N.) und stellen ihn dar, wie er auf dem Grabe dieses Gottes auf einer Weide sitzt (N.); ... Hatten Reiher nicht vielleicht in der Urzeit einmal ahnungslos ihr Nest an so heiliger Stelle gebaut und war dieses Nest nicht vielleicht für die naiven Besucher des Tempels eine Sehenswürdigkeit und ein Hauptstück gewesen?“

²⁹⁸ Ritus; „Ariadne-fonal.“

²⁹⁹ Budge, Op. cit. II. 367.: „At a very early period the Jackal was associated with the dead and their tombs, because he lived in the mountains and deserts wherein the Egyptians loved to be buried. The principal jackal-gods were Anpu (Anubis) and Ap-ua; ...“

^{299a} Medína.

³⁰⁰ A libegő vaskoporsó regés csapágya.

³⁰¹ Budge, Op. cit. I. 13—18.

³⁰² *Ib.*, I. 515.: „The name 'Sekhet' appears to be derived from or connected with the root *sekhem*, (s. h.), 'to be strong, mighty, violent', and the like, and as she was the personification of the fierce, scorching, and destroying heat of the sun's rays, these attributes would be very suitable for her character. In the form of the serpent-goddess Mehenet, (Mehenit), she took up her position on the head of her father Rā, and poured out from herself the blazing fire which scorched and consumed his enemies who came near, whilst at those who were some distance away she shot forth swift fiery darts which pierced through and through the fiends whom they struck. In a text quoted by Dr. Brugsch (*Religion*, p. 520.) she is made to say, 'I set the fierce heat of the fire for a distance of millions of cubits between Osiris and his enemy, and I keep away from him the evil ones, and remove his foes from his habitation'. One of the commonest names of the goddess is 'Nesert', i. e., Flame, as a destroying element, and in texts of all periods she plays the part of a power which protects the good and annihilates the wicked.“ — Erman, Op. cit. 20.: „... die löwenköpfige *Sechmet* von Memphis ... deren Namen die Mächtige bedeutet, hat sich ganz zu einer Kriegsgöttin entwickelt, die ... Feuer gegen die Feinde speit (N.).“

villogó kebléről jeges hullagádorokba lökött entêr (neter)³⁰³ s Erman szerint a Felkent Jézus nyolcadik évszázadában ördöngös kuruzslók szenteskedő ráolvasása hízeleg utólszor „a bánkódó nővérek, Isis és Nephthys“, meg a beteg „Baba“ síri kisértetének.³⁰⁴

30. A berlini szakférfiú törekény náddá finomult hit reménytelen „*táltosaiként*“³⁰⁵ mutatja be a „*harmincezeresztendős*“ aegyp-

³⁰³ Erman, Op. cit. 258.: „So waren die Götter des alten Glaubens die Gespenster des neuen geworden, und selbst das Wort entêr, die einst die Götter bezeichnet hatte, verwandte die Sprache der Christen geradezu für die bösen Geister.“

³⁰⁴ Ib., 258—259.: „... einen Zufluchtsort behielten sie (sc. die Götter) immer noch in ihrem Ägypten, freilich einen traurigen, die Zauberei. . . . Wenn ein Kind Leibweh hat, so denkt der Mann, der es besprechen will, noch immer an das Horuskindchen, das in seiner Verlassenheit so vieles Böse durchzumachen hatte. . . . Da sandte er 'den dritten Geist Agrippas, den einäugigen, einhändigen', zu seiner Mutter Isis, die 'auf dem Berge von Heliopolis' war, und der meldete ihr sein Leid. Da sprach sie zu dem Geist: „... jede Krankheit und jedes Leid und jeder Schmerz, der im Leibe von dem und dem ist, höre sogleich auf. Ich bin es, der redet, der Herr Jesus, der die Heilung verleiht'. Mit dem letzten Satze, der gar nicht zu dem Vorhergehenden passt, hat der christliche Magier sein Gewissen beschwichtigt. In einem anderen Zauber, der gegen Schlaflosigkeit helfen soll, werden 'Isis und Nephthys' angeführt, 'diese beiden Schwestern, die betrübt sind und die traurig sind'. (N. Erman, Ägypt. Zeitschr. 33, 48. ff.) — Die Leute des achten Jahrhunderts, die diese Zauber benutzten, gehören augenscheinlich den niedersten Schichten des Volkes an; . . .“

³⁰⁵ Erman, Op. cit. 275—276.: „So wurde . . . dieses heilige Land (sc. Ägypten) das Ideal jener Mystiker. Der eine von ihnen, Asklepiades, der im fünften Jahrhundert lebte, hat sich lange in Ägypten aufgehalten, um dessen Götterlehre an der Quelle zu studieren. Er dichtete Hymnen an die ägyptischen Götter und schrieb ein Werk über die ägyptische Religion. Aber so viel er auch darüber forschte, eines konnte er sich nicht geben, was sein glücklicherer Freund Heraiskus von Natur besass. Der wusste zwar nicht so viel von 'der ägyptischen Weisheit', aber dafür war 'sein Wesen gottähnlicher'. Ihm war es gegeben, wenn er ein Götterbild sah, zu fühlen, 'ob es lebe, oder nicht'. War das Bild von der Gottheit beseelt (N.), so 'wurde sein Herz von dem Anblick getroffen und Leib und Seele gerieten in Erregung, als wäre er von dem Gotte begeistert'. Und als er starb und bestattet wurde, da leuchtete sein Körper plötzlich durch die Binden hindurch, zum Zeichen, dass er mit den Göttern vereinigt war. Wie ein alter Ägypter der Urzeit war er verklärt (N.) worden (N. Suidas v. Heraiskus.) — Aber auch diese Mystiker konnten sich nicht darüber täuschen; dass keine Macht der Welt den alten Göttern wieder zur Herrschaft verhelfen konnte. Sie wussten, dass sie die letzten Heiden waren, . . .“

³⁰⁵ A Iustinianus-korabeli Lydos ugyan hol lappang? Pedig „*περι δὲ τῶν ἀθροισμῶρων καὶ Νεφίλων ζῶων καὶ τοῖς πάλαι ἰατῶρηται. τίνος δὲ*

tusi őstörténet stylusforgató vitézét, „a világvallások egyesítésén töprengő³⁰⁶ (περιέχουσαν τῶν θεολογιῶν ἅπασων τὴν συμφωνίαν)“ Asclepiadest s az „istenibb (θεοειδέστερος)“ Heraiscust.³⁰⁶ E zártajkú³⁰⁷ csodagyermek anubis-i³⁰⁸ szimattal „osztályozta az eleven és hamis kegyképeket (διαγνώμων τῶν δὲ ζώντων καὶ τῶν μὴ ζώντων ἱερῶν ἀγαλμάτων),“³⁰⁹ így orrontja „az Aeon titokzatos szobrában honoló istenséget, az alexandriabeliek mysticus módszerével elegyített Osirist s Adonist (τὸ ἄρρητον ἄγαλμα τοῦ Αἰῶνος ἐπὶ τοῦ θεοῦ κατεχόμενον, ὃν Ἀλεξανδροεῖς ἐτίμησαν, Ὅσιον ὄντα καὶ Ἀδωνιμον, κατὰ μυστικὴν ὡς ἀληθῶς φάσαι θεοκρασίαν).“³¹⁰

Azonban óvatos gépész dübörgő végsorainak áttüzesült mozdonyóriását sohasem zökkenti gyatra mellékváltókra és Erman Adolf miatt cáfolná germán elvűségét?

Pedig, lám, a vadkanhasította myrrhakéreg gyöngyöző nyirkával³¹¹ balzsamozott Osiris kiheverte a scarabaeusos Bikafejére³¹² zuhant pörölycsapásokat, mert a kemény Dioscorus³¹³ chalcedoni olvasztótégelyéből kirobbant salamandra³¹⁴ valószínűleg forró párájába burkolta a hideg kórnyoszolyát.

Az epidaurosi Orvosisten,³¹⁵ vagy a „Fehér Fal“³¹⁶ gúla-

σημαντικὸν ἢ τούτων ἐνδῆμια καθέστηκεν, εἰπεῖν ἐθάρασεν ὁ Λυδός, τῶν ἄλλων λίαν νεώτερος καθεστώς, ὃς κατὰ τοὺς χρόνους ἐγνωρίζετο Ἰουστινιανοῦ τοῦ αὐτοκράτορος.“ (Theophylactus Simocatta, Historiae; ed. sign. 301/18—22.)

³⁰⁶ Suidas, Op. cit. tom. I. pars posterior 871/14—875/8.

³⁰⁷ Ib., tom. I. pars post. 873/14—18.

³⁰⁸ Anpu Abydos ragadozó panasza, a Nyugatiak Fejedelme (Chenti-Amentiu). — Erman, Op. cit. 23.: „Der Gott, den Osiris in Abydos verdrängte, war Anubis, einer jener alten Totengötter, die man sich in Wolfsoder Schakalgestalt dachte, . . .“

³⁰⁹ Suidas, Op. cit. tom. I. pars post. 871/14—872/12.

³¹⁰ Ib., tom. I. pars post. 872/12—873/1.

³¹¹ Adonis a fásult Myrrha (Smyrna) boldogtalan csemétéje.

³¹² Budge, Op. cit. II. 350.: „ . . . the beetle . . . was on the tongue of Apis . . .“ — Ib., II. 379.: „Chief among insects in importance was the Beetle, or Scarabaeus, which was called by the Egyptians kheprera, (s. h.), and was the symbol of Khepera, (s. h.), the great god of creation and resurrection. — Ib., II. 381.: „ . . . the scarab was associated with the sun . . .“

³¹³ Alexandria érseke, Eutyches frigyestársa.

³¹⁴ Háborgó elemek a túlfűtött Nilus-kazánban.

³¹⁵ Ἀσκληπιός.

³¹⁶ Budge, Op. cit. I. 512—513.: „The commonest names for Memphis (Men-nefer) in the religious texts are: . . . 2. Het-ka-Ptah (N. I. e. 'House

tömbös mastaba-görgetegét fékező I-em-hetep (Ἰμοῦθης),³¹⁷ agyvelő kivonatos gyógyírt csorgat az ásító sebszádákba: a Suidas-féle csákány a Damascius-vájta Isidorus-tárnából³¹⁸ az alexandriai³¹⁹ Asclepiodotus sápatag nemesfémének zegzúgos telérért bányássza.³²⁰

A babonás (δαισιδαίμων)³²¹ kegyúr „alatt (ἐπ’ αὐτοῦ) Aphrodite városa (ἡ πόλις τῆς Ἀφροδίτης) szentségesebb virághímet öltött (εἰς τὸ ἱερώτερον . . . ἀνέθηλεν)“ és a keleti magia lüktető véredényei előtt „az ‚Usir‘-ért dobogó Alexandriát (Ἀλεξάνδρεια τὴν Ὀσιριάζουσαν)“ nógatja „a rejtelmes vallás (. . . τὴν ἀπόρρητον θέμιν)“ hydranyakú szivattyúja.³²²

Az *olympus*³²³ mystagogos, „gyermekkorától aggságáig üdefiatalosan (εὐφρῆς), a szoborképek ékítésénél (ἀγάλματα τε διακομῶν) s a hymnuskészlet gyarapításánál (ὑμνους προστιθεῖς ἐστὶν οἷς) számos, sajátleleményű kelléket *halmozott a szenthelyekre* (πολλὰ συνεισηρέγκεν εἰς τὰ ἱερὰ τῆς οἰκίας φύσεως ἔκγονα μηχανήματα).“³²⁴ Drága tömjénszemeket hullat tehát a iustinianusi tilalomfától Chos-

of the Double of Ptah’), (s. h.), from which the Greek name for Egypt, *Αἴγυπτος*, has been commonly derived. . . . 5. Anebu, (s. h.), i. e., the ‘city of walls’. . . . The whole city was known by the name of ‘White Wall’, (s. h. aneb hed), . . .“

³¹⁷ Ib., I. 522.: „ . . . besides Nefer-Tem another son of Ptah called I-em-hetep, (s. h.), was regarded as the third member of the great triad of Memphis; he was called Ἰμοῦθης by the Greeks, and possessed many attributes in common with their god Aesculapius. The name of I-em-hetep means, ‘He who cometh in peace’, and is appropriate to the god who brought the art of healing to mankind. . . . he was a god of study and learning, but he owed his great power to the knowledge of medicine which he possessed. As a god of learning he partook of some of the attributes of Thoth, and he was supposed to take the place of this god in the performance of funeral ceremonies, and in superintending the embalming of the dead; . . .“
— Ib., I. 523.: „The oldest shrine of the god was situated close to the city of Memphis, and was called ‘the Temple of I-em-hetep, the son of Ptah’, (s. h. Per I-em-hetep sa Ptah), to which the Greeks gave the name, τὸ Ἀσκληπιεῖον; (N.) it stood well outside the city, and lay quite near the Serapeum, on the edge of that portion of the desert which formed the necropolis of the city.“

³¹⁸ Suidas, Op. cit. tom. I. partis prioris nota ad 791/12.: „Totum hunc articulum descripsit Suidas ex Damascio de Vita Isidori, . . .“

³¹⁹ Ib., I. prior 792/12—13.: „ἦν δὲ Ἀλεξανδρεὺς τὸ γένος.“

³²⁰ Ib., tom. I. pars prior 791/12—793/17.

³²¹ Ib., tom. I. pars prior 1235/3—7.

³²² Ib., tom. I. pars prior 792/10—793/2. (Translat. auct.)

³²³ Ib., tom. I. pars prior 1235/7—9.

³²⁴ Ib., tom. I. pars prior 793/4—8. (Translat. auct.)

roes Nushirvanhoz³²⁵ igyekvő stoicus az izmos olajágon rágódó parázsba, midőn „a rápazarolt, jótetteket legalább szegényes hálával óhajtja viszonzni (*ταῦτα ἀναγεγράφω μοι χαρίσια ὀλίγα ἀντὶ πολλῶν ἀποδιδόντι*).“³²⁶ S a iükörsíma templompadlaton táncoló fényűzést családi ereklyék mellett a társadalom *biborélősdije*³²⁷ is sürgette (*τῆς τε ἱερῆς εἵνεκα προαιρέσεως καὶ τῆς ἄλλης πολιτικῆς φιλοτιμίας ἀναγκαίας εἶναι δοκούσης καὶ τῷ οἴκῳ συνήθους*),³²⁸ hisz az előkelő *Proclus-diák* ibolyacsíkos felhőzete alatt (*ἐπ’ αὐτοῦ*)³²⁹ borította hervatag virágözön Egyiptom oltárait.

A zilált ködkárpitot az isauriai Theophanes vonja félre; a hunyorgó „focus“ fulánkos lobot hajít amaz „Asclepiodotus expraefectusra (*Ἀσκληπιόδοτος ὁ ἀπὸ ἐπαρχῶν*),“ ki Anicius Iustinianus nyolcas adójeggyel tetézett *rémnapjaiban* (529. IX. 1.—530. VIII. 31.) „félelmében megtért és elhaláloza (*φοβηθεὶς ἐπίστευσεν καὶ ἀπέθανεν*).“³³⁰

Igy hát a vörnyeges (russatus)³³¹ Anastasius dicorus³³² s az idősb Justinus langy évárama csobog az egyptomi Augustalis oryx-tökés Henu-sajkjája³³³ körül és a carneolszín³³⁴ Napisten (Af)³³⁵

³²⁵ Anosharvan.

³²⁶ Ib., tom. I. pars prior 793/16—17.

³²⁷ Ugyan nem célszerű metélt csigák (Muricidae) sárgáslila váladékát amerikai cochenille (*Coccus cacti*) carminsavas kristályaival „frissíteni“, de lassú puhány sohasem vetélytársa süندörgő parasitának.

³²⁸ Suidas, Op. cit. tom. pars prior 793/9—13.

³²⁹ Ib., tom. I. pars prior 792/19—793/2.

³³⁰ Theoph., Op. cit. 276/6—10.

³³¹ Mal., Op. cit. 392/2—4. — Iustinianus az égbék (venetus), Phocas a füzőld (prasinus) fogatok szenedélyes „aurigája.“

³³² Ib., 392/1—2.: „ὁ θειότατος Ἀναστάσιος ὁ δίκορος, ὁ Δυδῆαχηνός, ὁ ἀπὸ τῆς νέας Ἡπείρου.“

³³³ Budge, Op. cit. I. 505.: „The name given to the Seker Boat is 'Henu', (s. h.) . . . The Seker Boat . . . is often represented on sepulchral monuments and papyri, and it was certainly made to play a very prominent part in certain solemn, sacred ceremonies. It was not made in the form of an ordinary boat, but one end of it was very much higher than the other, and was made in the shape of the head of some kind of gazelle or oryx, . . .“

³³⁴ Ib., I. 206.: „ . . . he (sc. the dead Sun-god) is an entirely different being from what he was in the day-time, for instead of being the sun of day, he is the sun of night, i. e., a dead god, in fact a mere dead body which is called Af, (s. h.), i. e., 'Flesh', and is represented with the head of a ram surmounted by a solar disk.“

³³⁵ Esetenként Osirist hintázza szántalpas „Seker-gondola.“

rekeszes fedélzetén gunnyasztó Karvaly³³⁶ lankadt védőszárnya még megrebben Nagy Sándor s Hathor-Aphrodite ünnepszivajos romtemplomaiban.

C. Plinius Secundus tengernagy negyvenhatos tartományjegyzékében az „*Aphroditopolites*” jelárbóccával egyetlen nomos

---

³³⁶ Budge, Op. cit. I. 505—506.: „ . . . the centre of the boat was occupied by a carefully closed coffer which was surmounted by a hawk with protecting wings stretched out over the top of it. This coffer contained the body of the dead Sun-god At, or of Osiris, and it rested upon a framework or sledge which was provided with runners. On the great day of the festival of Seker which was celebrated in many places throughout Egypt, the ceremony of placing the Seker boat upon its sledge was performed at sunrise, at the moment when the rays of the sun were beginning to spread themselves over the earth. The whole ceremony was under the direction of the high priest of Memphis, whose official title was 'Ur kherp hem', (s. h.), i. e., 'great chief of the hammer' (Urcherp hemtiu-great chief of the artists); this official was expected to lift the Seker Boat upon its sledge, and to march at the head of the procession of priests which drew the loaded sledge round the sanctuary. By this action the revolution of the sun and other celestial bodies was symbolized. From the inscriptions which are found at Memphis and in the neighbourhood we know that the office of high priest of Ptah was considered to be a most honourable position, and that many men of noble family and of high rank held it as far back as the IInd Dynasty. Now since the priestly office existed in those remote times it is only reasonable to assume that the Seker Boat also existed, and the ceremonies with which it was used in the later period were also performed in the earlier; the god 'Seker' was, even when the Pyramids were built, an ancient god, and the chief characteristics of his worship must be as old as the god himself. (Roeder, Op. cit. p. III.: „Draussen in der Wüste des Westufers, wohin das Wasser des Nils nicht stieg, begrub man die Toten; dort hatten sie ihr eigenes Reich für sich, und sie hatten auch ihren eigenen Schutzheiligen. In der Wüste bei dem späteren Memphis, sagte man, lage auf dem Sande ein Falke namens Sokar mit ausgebreiteten Flügeln; halb sei er eingescharrt, und der erhobene Kopf schau über die Wüste hin. In Abydos aber ruhe ähnlich ein Schakal draussen in der einsamen unheimlichen Gräbergend, aus denen die Toten, 'die Westlichen', als Gespenster zu kommen liebten. So wurden der Sokar-Falke und der Schakal, 'der Erste der Westlichen', Schutzgötter der Toten in jenen Gegenden.“) — . . . The Seker or Henu Boat was probably a form of the Sektet Boat, i. e., the boat in which the sun sailed over the sky during the second half of his daily journey, and in which he entered the Underworld in the evening, for Rā the Aged, (s. h.), is said to be like Horus, and Rā the Babe, (s. h.), to be like Seker. (sic!?)“

hivalkodik³³⁷ s ilykép az edfû-i³³⁸ heşpu-raj³³⁹ Hathor-oszlopos szentélyhajói³⁴⁰ a felső országtáji Uadet őszidőn viruló kertjeinél,

³³⁷ C. Plinius Secundus, *Historia Naturalis*; ed. sign. vol. I. 380/11—381/10.: „dividitur (sc. Aegyptus) in praefecturas oppidorum, quas νόμους vocant: Ombiten, Apollonopoliten, Hermonthiten, Thiniten, Phaturiten, Coptiten, Tentyriten, Diospoliten, Antaeopoliten, Aphroditopoliten, Lycopoliten, quae iuxta Pelusium est regio nomos habet Pharbaethiten, Bubastiten, Taniten, reliqua autem Arabicum, Hammoniacum tendentem ad Hammonis Iovis oraculum, Oxyrynchiten, Leontopoliten, Athribiten, Cynopoliten, Hermopoliten, Xoiten, Mendesium, Sebennyten, Cabasiten, Latopoliten, Heliopoliten, Prosopiten, Panopoliten, Busiriten, Onuphiten, Saiten, Ptenethum, Ptemphum, Naucratisiten, Meteliten, Gynaecopoliten, Menelaiten, Alexandriae regionem, item Libyae, Mareotis. Heracleopolites est in insula Nili longa p. L., in qua et oppidum, Herculis appellatum. Arsinoitae duo sunt; hi et Memphites usque ad summum Delta perveniunt, cui sunt contermini ex Africa duo Oasitae. quidam ex iis aliqua nomina permutant et substituunt alios nomos, ut Heroopoliten et Crocodilopoliten.“

³³⁸ Budge, *Op. cit.* I. 96.: „The following is a list of the nomes of Egypt according to inscriptions at Edfû and elsewhere, . . .“

³³⁹ *Ib.*, I. 95.: „When the country was divided into sections which the Egyptians called hespu, (s. h.), or 'nomes', a certain god, or group of allied gods, became the representative, or representatives, of each nome, and so obtained the pre-eminence over all the other gods of the nome; and sometimes one god would represent two nomes. In this way the whole country of Egypt, from the Mediterranean Sea to Elephantine, was divided among the gods, and it became customary in each nome to regard the god of that nome as the 'Great God', or 'God', and to endow him with all the powers and attributes possible.“

³⁴⁰ *Ib.*, 97—99.:

	Nome.	Capital.	God.
Upper Egypt.	...	...	...
	6. Aa-ta	Ta-en-tarert (Denderah)	Het-Heru (i. e., Hathor)
	...	...	...
	7. Seshesh	Het (Diospolis parva)	Het-Heru
	...	...	...
	10. Uatchet	Tebut (Aphroditopolis)	Het-Heru
	...	...	...
	14. Atef-pehu	Qesi (Cusae)	Het-Hert
	...	...	...
	22. Maten	Tep-ahet (Aphroditopolis)	Het-hert
Lower Egypt.	...	...	...
	3. Ament	Nut-ent-Hap (Apis)	Het-Heru
	...	...	...

Tebut-Aphroditopolisban rostokolnak.³⁴¹ Vagyis a bethlehemi Csillag ötödik századfordulóján az ősvallású *hegemon* pernyés *crateréből* csiholt fénypamat a *vérbűnös* Ta-Meri³⁴² *istentelen* Sodoma és Gomorrhájára bocsátkozik, ám e *förtelmes* *bátványpajták* (Alexandria, Tebut) felett a philaei *konkolyt* porráégető kénviheder nyomtalanul száguld tova.

31. A procopiusi pánya végezetül égnapos Alexandria-távon a régész Plutarchostól kiemelt Taphosiris-ra (*Ταφόσιρις*)³⁴³ csavarodik, ahol — mint „hangoztatják” — az egyptomiak istene, Osiris (*τὸν τῶν Αἰγυπτίων θεὸν Ὀσίριον λέγουσιν*),³⁴⁴ hanyatlott oroszlán-körmű³⁴⁴ ravatalmennyezet alá.³⁴⁵

32. De hallga! Épp az iromba Delta csalitos padmalyán (*... ἐπὶ τὰς ὄχθας*) pezseg a másutt alvado *ιχώρ* és pitymallattól

— Ib., I. 102.: „... Hathor was worshipped in five nomes in Upper Egypt and one in Lower Egypt.”

³⁴¹ Plinius, *Op. cit.*; ed. sign. vol. I. 380/14—15.: „... Antaeopoliten, Aphroditopoliten, Lycopoliten.” — Budge, *Op. cit.* I. 97.:
Upper Egypt. Nome. Capital. God.

...
10a. Uatchet Tebut Het-Heru
(Aphroditopolis)

...
10b. Neterui Tu-qat Heru (Horus)
(Antaeopolis)

...
12. Tu-f Nut-en-bak Heru
(Antaeopolis)

13. Atef-khent Saiut Ap-uat
(Lycopolis)

...

— cf. Vidal — Lablache, *Atlas classique* I. (Égypte ancienne).

— Strabo, *Geographica*; ed. sign. vol. III. 387/8—9.: „... Λύκων πόλις καὶ Ἀφροδίτης καὶ Πανῶν πόλις...”

³⁴² Egyptom.

³⁴³ Plutarchos, *Op. cit.*; ed. sign. I. 439/4—6.

³⁴⁴ Budge, *Op. cit.* II. 362.: „... lion-headed deities guarded certain of the halls and pylons of the Underworld, and some connexion of the Lion-god with the dead is certainly indicated by the fact that the head of the bier is always made in the form of the head of a lion, and that the foot is frequently ornamented with a representation of a lion's tail. — Roeder, *Op. cit.* 57.: „... ein Löwe wohnt in der Bergspitze; sie schlägt wie der wildblickende Löwe schlägt, ...” — Marcangoló késpárnákban szintén nincs hiány; — cf. Budge, *Op. cit.* II. 132, 133, 135.

³⁴⁵ Procopius, *De Aedificiis*; ed. sign. (pars secunda) vol. III. 332/1—3.

(... *περὶ πρώτην ἔω* ...) estvélig (*μέχρι τοῦ κλῖναι τὸν ἥλιον*) bōsz pajzsszörnyével (... *τὸ πρόσωπον γίγασιν ἐμφορῆς, τὸ βλέμμα δομῆς, ...*) gyönyörű habléányt (*ἔλαμπε δὲ τῇ ὥρᾳ τὸ γύναιον*) nőveszt ama titokszerű szentről, avagy a *kezdēt* királyáról keresztelt Mena (*Μηνᾶς*) praetor kandi csatlóshadának (*περίπολος τάξις*) ék-telen esküdözésére (... *τοῖς ὄχοις*).³⁴⁶ Ha theurgicus fortély, akár ajzott onageridegről³⁴⁷ penidit is érzéki vízarat (*θηλύμορφον ζῶον*) a *φιλόκαλος* „boszorkánymester“³⁴⁸ byssusrokkás osztovátájára, az Ember Fiának hetedik századküszöbén³⁴⁹ még incselgő *Naias* (*Νειλῶν ζῶον*) játszódik a mogorva Mauritius csatakos paludamentumával.³⁵⁰

És nem rojtozták-e pylon-vártás cafrangok³⁵¹ az Amesha-Spenta³⁵² xerxesi³⁵³ gögjétől szennyezett Veronika-kendőt, talán a fellélekző Nilus-apó³⁵⁴ sem hekennu-terhes³⁵⁵ széltömlőkkel duzzasztotta a Marmara-tengelyű Hellespontusra meredek keresztvitorlákat? A hallelujás Császárváros szapora evezőlapatóktól habart révmedencéi éppoly türelmetlenül tukmálják hosszan nélkülözött

³⁴⁶ Theophylactus Simocatta, *Historiae*; ed. sign. 229/21—301/13.

³⁴⁷ Tömegtéboly.

³⁴⁸ Az egyptomi Theophylactos *ἀντιγραφεύς*.

³⁴⁹ Theophyl. Sim., *Op. cit.* 292/26—293/1.: „*Ἐτους δὲ ἐννεακαιδεκάτου ἐπιστάριος τῷ ἀδιοκράτορι ἢ τῶν μελλόντων προαγόμενης γίνεται.*“

³⁵⁰ *Ib.*, 310/21—24.

³⁵¹ Erman, *Op. cit.* 52—53.: „Wo die (-se) Strasse auf die Umwallung des Heiligtums stösst, ragt aus dieser der Vorbau des Tempels auf, der sogenannte Pylon, ein grosses Tor, das von zwei hohen Türmen mit schrägen Wänden flankiert wird . . . Des weiteren stehen vor dem Pylon die Obeliskten, zwei Steinpfeiler, wie man sie auch bei anderen Bauten vor ein Tor zu setzen pflegte. Dahinter ragen an der Wand des Pylons vier hohe Masten auf, von deren Spitzen bunte Wimpel flattern. Vor dem Torgebäude oder innen im Hofe sitzen gewaltige Kolosse des Königs, gleichsam als Hüter des Heiligtumes, das er erbaut hat.“

³⁵² A Hét: Ahura Mazda, Bahman, Ardibehesht-, Shah-river, Sapan-domad, Averdád (Chordad), Amerdad.

³⁵³ Chosroës Parvêz.

³⁵⁴ Theophyl. Sim., *Op. cit.* 300/18—19.: „*λόγος δὲ ἐκεῖνον αὐτὸν πεφυκέναι τὸν Νεῖλον, ὃν εἰώθασι ποιητῶν ἀναπλάττεσθαι ῥήματα.*“

³⁵⁵ A „hekennut“-i Osirisnak kellemes *ἄρωμα* — Budge, *Op. cit.* I. 513.: „In the city of Memphis or its neighbourhood were the temples of Ptah, Sekhet, Bast, Hathor, Osiris, Seker, I-em-hetep, the most important being the Het-aa (s. h.), 'the house of the Aged One', i. e. Rā . . . in Hekennut, (s. h.), Osiris was worshipped; . . . Osiris was adored in the district of Hekennut, (s. h.); . . .“

csemegéiket a husvéti asztalrenddel nyűglődő *étekgóóra*,³⁵⁶ amely mardosó gúnyhahota bugyborékolna Triton kagylókürtjéből, ha ostoba-fösvényen dohos canopus-korsók³⁵⁷ fanyar levébe mártogatnák az anachoreta Antal, a *tündökletes*³⁵⁸ Athanasius s az alalmazsna János krisztusi kenyerét, Egyptomot.

33. Az irdatlan „világ-dóm”³⁵⁹ pirinyó ablakrózsája³⁶⁰ Ujholderes éjszakán³⁶¹ fonnyad, ám a hammamât-i³⁶² kövek enyésző recéire fura abraxas-gemmát biggyeszt.

A nazarethi homokóra *ötszázharmincegy* évszemcsével tömíti a nobata *Philaë* Nectanebos-cartouche-ú gránittalapzatába mélyesztett Anch-cikornyát.³⁶³

A „Menat-függős”³⁶⁴ *Világlélek* pedig *Priapos-korcs* „Homun-

³⁵⁶ „Epufo.”

³⁵⁷ Erman, Op. cit. 210.: „Die Eingeweide setzt man in einem Kasten bei oder lieber noch, wie schon im neuen Reiche in vier Steinkrügen, deren Deckel die Köpfe der vier Horussöhne tragen und die über dies unter den Schutz von Isis, Nephthys, Neith und Selkis gestellt werden.“ — Budge, Op. cit. I. 456.: „These same four goddesses also appear in connexion with the Four Children of Horus, whom they assisted in protecting by magical means the various parts of human bodies which were placed in 'Canopic Jars'. Thus Isis says, 'I conquer the foe, I make protection for Amseth who is in me'; Nephthys says, 'I hide the hidden thing, and I make protection for Hâpi who is in me'; Net says, 'I pass the morning and I pass the night of each day in making protection for Tuamutef who is in me'; Serquet says, 'I employ each day in making protection for Qebhsenuf who is in me' (N. For the texts see my Mummy, p. 199. ff.) The Egyptian word used here to express the meaning of 'protection' is *sa*. (s. h.), and the character represents a knot of peculiar kind; the part which knots and cords tied in various ways have always played in magical ceremonies is too well known to need description, and it need only be pointed out here that the sign. (s. h.) indicates that the protection which Net exercised on behalf of the dead must have been of magical character.“

³⁵⁸ Chron. Pasch.; ed. sign. vol. I. 9/7.: „Ἀθανάσιος ὁ μέγας τῆς Ἀλεξ-ανδρείων ἐκκλησίας φωστῆρ . . .“

³⁵⁹ Egyptom (v. Pseudo-Apuleius [sec. Erman, Op. cit. 276]).

³⁶⁰ Ismét gót anachronismus.

³⁶¹ Az Islam.

³⁶² „Örök sziklaszálaíról” híres wâdi Coptos — Leucos limen északra dúdorodó dongáján.

³⁶³ Hurokfogantyús életkereszt.

³⁶⁴ Budge, Op. cit. I. 422—423.: „Meh-urt . . . usually appears as the great cow of the sky, . . . In primitive times the 'weighing of words', i. e., the examination and judgement of the dead, was believed to take place in the Hall of Meh-urt, which seems to prove that in very early times

culus“-ával³⁶⁵ enyeleg és „*liliomlugasú*“³⁶⁶ papyrus-naszádon puhatolja, vaj ama Wennofre-taglózó Suti *judaeus*³⁶⁷ *Oroszlánja*³⁶⁸ nem morzsolta-e rapittyává *Alexandria*, *Taphosiris* s *Aphroditopolis* jó százada nesztelen asylumait.

Mert a buto-i *morotva-labyrinthus* bujdokló Istennőjére kanyarított varázscsuklyából az Ártatlan Isist idegenszerű „*tet-amulet*“³⁶⁹ oldozza: a Fiú *hatszázharmincas*, a Hegira nyolcadik esztendeje, *kilencvenkilenc évröggel* az *Aat-āb* „*sky-raper*“ orompárkánya felett.

Bárcsak a *kéttakú* őslétből páros Sed-csarnok felé bókoló pálmárovátkák párducnyulánk úrhölgye, a *hétküllős* Seshat,³⁷⁰ s az

the attributes of Maāt were ascribed to the great goddess, whose form was the cow, and that the souls of the dead were thought to be judged in the sky. — *Ib.*, I. 430.: „As the cow-goddess of the Underworld, however, she wears a long, pendent collar, and on the back of her neck is the Menat, (s. h.), an emblem of joy and pleasure.“ (art. Hathor . . . *Ib.*, I. 428—465.) — cf. *ib.*, I. 422—423; fig. „The goddess Meh-urit.“

³⁶⁵ A „hermeticus nász“ csenevész gyümölcse (*Ἀριστοπόρης*) mintha duruzsoló athenora-k alchymista officinájában teremne.

³⁶⁶ A gnosis cammeodombjai közé keresztény-zsidó vápák gyűrődnek.

³⁶⁷ *Plut.*, *Op. cit.*; ed. sign. tom. I. 445/23—27.

³⁶⁸ „ . . . Leo de stirpe Luda.“

³⁶⁹ *Erman*, *Op. cit.* 22.: „Jedenfalls ist beachtenswert, dass es zu diesem Zeichen (sc. zum Dedpfeiler) des Osiris auch Seitenstücke in seiner Umgebung gibt; auch für seine Gattin Isis und seinen Freund Anubis besitzt man ebenso unerklärliche Zeichen.“ — *Budge*, *Op. cit.* II. 215: „ . . . an amulet called *thet*, (*tet*), made of carnelian . . . had to be steeped in water of *ānkhami* flowers, and set in a sycamore plinth, and if this were laid on the neck of a dead person it would place him under the protection of the words of power of Isis, . . .“

³⁷⁰ *Budge*, *Op. cit.* I. 423—425.: „Closely associated with Thoth in the performance of certain of his duties as the god of letters and learning, was the goddess (s. h.), whose name is generally read *Sefkhet-āābut*, (s. h.); the reading 'Sesheta' has also been proposed for the hieroglyphic sign, (s. h.), which forms the symbol of this goddess, but both readings are merely guesses, for the phonetic value of the sign has not yet been ascertained, and even the sign itself has not been identified. All that is certain about it is that in some pictures of the goddess the sign seems to be compounded of a pair of horns inverted over a seven-rayed star; or flower with seven petals, supported on a standard. Dr. Brugsch believed that *Sefkhet-āābut* was the correct reading of the name, and that it either meant, 'she who has inverted her horns', or 'she who is provided with seven horns', the latter meaning being suggested by the similarity of the first part of the name *Sefkhet* with the ordinary word for 'seven'. From the

árcsörű írónádat kunkora hattyúívébe göngyölő Clio vidoran dú-
dolnának a *magaslati Éf*³⁷¹ érces bűgásához :

„Ἐν δνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ
Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος,
τῆς ἁγίας καὶ δημοσίου καὶ
προσκυνητῆς Τριάδος, τοῦ ἑνὸς
καὶ μόνου ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν“

pictures of the goddess and the titles which accompany them it is quite certain what her functions were. We see her wearing her characteristic symbols, with a close-fitting panther skin garment upon her body, and in her hands she holds a scribe's palette and writing reed; in this form she is called 'the great one, the lady of the house of books', (s. h. Nebt-per-sesht [seht]). Thus she was a goddess of literature and library. — . . . In another scene (N.) she holds a notched palm branch in her hand, and she appears to be counting the notches; the lower end of the branch rests on the back of a frog, seated upon (s. h.), the emblem of 'eternity', and from the upper end hangs the symbol of the double Set festival, (s. h.). (Erman, Op. cit. 65.: „In der Tat wird diese Feier (sc. der Thronbesteigung des Horus) gelegentlich auch mit einer anderen verbunden, die sich auf die Thronbesteigung des irdischen Königs bezieht, mit seinem Jubiläum, dem berühmten Sedfeste, das man das erstemal dreissig Jahre nach der Thronbesteigung feierte und das man dann alle drei Jahre wiederholte. — Wenige Könige nur hatten das Glück, dieses Jubiläum zu feiern, aber um so grösser war die Pracht, mit der sie es dann begingen. Da wurden die 'Jubiläumshäuser' der Tempel neu ausgebaut, ihre Götterbilder, 'die Herren des Jubiläums', wurden mit Gold, Silber und edlen Steinen hergestellt, in feine Gewänder gekleidet und gesalbt und durch dauernde neue Opfer erfreut (N. Harris 49, 10 ff.). Die Einzelheiten dieses grossen Festes waren einst in langen Bilderreihen in verschiedenen Tempeln dargestellt, vermutlich dort, wo der betreffende König seine Feier abgehalten hatte. Da sehen wir Opfer, Räucherungen und Umzüge, wir sehen, welche Götterbilder in ihren Schreinen stehen und welche auf Stangen umhergetragen werden, welche Priester und welche Grossen des Reiches daran teilnehmen und wie schliesslich der König sich in einer besonderen Thronhalle niederlässt, erst auf dem einen Throne und dann auf dem anderen.“) Thus she appears in the character of the chronographer and chronologist; the use of the notched palm-branch as a symbol of the counting of years takes us back to a custom which was probably prevalent in predynastic times.“ — Erman, Op. cit. 26.: „ . . . Sefchet-abui, die Göttin des Schreibens, die 'Herrin der Bibliothek', die Genossin des Weisheitsgottes Thoth. Sie ist es, die die Taten des Königs verzeichnet, und sie schreibt auf einem Baume im Tempel zu Heiopolis die Namen der Herrscher auf, (N.).“

³⁷¹ A sinai-i יהיה

Források (Fontes).

Apuleii Metamorphoseon libri XI. Franciscus Eyssenhardt recensuit — Berolini MDCCCLXVIII.

Georgii Cedreni Historiarum Compendium (C. S. H. B.) ed. Imm. Bekker — Bonnae MDCCCXXXIII.

Chronicon Paschale (C. S. H. B.) ad exemplar Vaticanum rec. Ludovicus Dindorfius — Bonnae MDCCCII.

Diodori Bibliotheca Historica. Editionem primam curavit Imm. Bekker alteram Fridericus Dindorf, recognovit Fridericus Vogel — Lipsiae MDCCCLXXXVIII.

Herodoti Historiarum libri IX. ed. Henr. Rud. Dietsch. Editio altera. Curavit H. Kallenberg — Lipsiae MDCCCXCIX.

Ioannis Malalae Chronographia (C. S. H. B.) ex recensione Lud. Dindorfii — Bonnae MDCCCXXXI.

(Nonnosus): Dexippi, Eunapii, Petri Patricii, Prisci, Malchi, Menandri Historiarum quae supersunt (C. S. H. B.) e recensione Imm. Bekkeri et B. G. Niebhuri C. F. cum versione Latina per Io. Classenum emendata — Bonnae MDCCCXXXIX.

Platonis Opera ex recensione C. E. Ch. Schneideri — Parisiis MDCCCLXXXIII.

C. Plini Secundi Naturalis Historiae libri XXXVII. Post Lud. Iani obitum recognovit et scripturae discrepantia adiecta edidit Carolus Mayhoff — Lipsiae MCMVI.

Plutarchi Chaeronensis Scripta Moralia Graece et Latine — Editoribus Firmin — Didot et sociis Parisiis MCMXXI.

(Priscum v. apud Nonnosum).

Procopii Caesariensis de Aedificiis Dn. Justiniani, Historiae Arcanae, Historiarum libri (C. S. H. B.) — Consilio B. G. Niebhuri C. F. instituta — Bonnae MDCCCXXXVIII.

Procopii Caesariensis de rebus Gothorum, Persarum ac Vandalorum libri VII, una cum aliis mediorum temporum historicis . . .

— Basileae ex officina Ioannis Hervagii mense Septembri anno MDXXXI. (Procopii Caesariensis de bello Persico libri duo . . . a Raphaele Volaterrano latinitate donati.)

Strabonis Geographica. Recensuit commentario critico instruxit Gustavus Kramer — Berolini MDCCCLII.

Suidae Lexicon (Graece et Latine) — post Thomam Gaisfordum recensuit . . . Godofredus Bernhardy — Halis et Brunsvigae 1853.

Theophanis Chronographia (C. S. H. B.) Consilio B. G. Niebhri C. F. instituta — Bonnae MDCCCXXXIX.

Theophylacti Simocattae Historiarum libri octo (C. S. H. B.) recognovit Immanuel Bekkerus — Bonnae MDCCCXXXIV.

Die Fragmente der Vorsokratiker v. Hermann Diels — Berlin 1922.

C. S. H. B. = Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae.

Irodalom (Litteratura).

E. A. Wallis Budge, *The Gods of the Egyptians or Studies in Egyptian Mythology* — London 1904.

Ch. M. Diehl, *Justinian et la civilisation byzantine* — Paris 1901.

A. Erman, — H. Ranke, *Ägypten und ägyptisches Leben im Altertum* — Tübingen 1923.

A. Erman, *Die ägyptische Religion (Zweite umgearbeitete Auflage)* — Berlin 1909.

E. Gibbon, *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*. Edited . . . by J. B. Bury — London 1908.

Goldziher I., *Előadások az Iszlámról*. Fordította Heller B. — Budapest 1912.

Grupe, *Kaiser Justinian* — Leipzig 1923.

H. F. Helmolt, *Weltgeschichte* — Dritter Band. Westasien und Afrika v. H. Winckler, H. Schurtz und C. Niebuhr — IV. Ägypten v. C. Niebuhr — Leipzig und Wien 1901.

W. G. Holmes, *The age of Justinian and Theodora. A history of the 6th century* — London 1905—1907.

Mahler E., *Ókori Egyiptom* — Budapest 1909.

G. Maspero—Fogarassy A., *A Kelet ókori népeinek története*. Átnézte Goldziher I. — Budapest.

J. G. Milne: *History of Egypt under the Roman Rule (3rd edition)* — London 1924.

I. Müller, *Handbuch der klassischen Altertumswissenschaft* — Geschichte der Byzantinischen Litteratur v. K. Krumbacher. Zweite Auflage — München 1897.

Revue Archéologique — Paris; an 1860.

Ad. Rusch, *De Serapide et Iside in Graecia cultis (Dissertatio)* — Berlin 1906.

Urkunden zur Religion des alten Ägypten. Übersetzt und eingeleitet von G. Roeder — Jena 1923.

E. Zeller, *Die Philosophie der Griechen* — Leipzig 1923.

The *Encyclopaedia Britannica* (praes. art. Egypt (vol. 8.) by H. R. Holland Hall . . . and F. Llewellyn Griffith) Fourteenth ed. — London—New-York 1929.

A. Erman, Ägyptische Grammatik — Leipzig 1911.

F. Passow, Handwörterbuch der griechischen Sprache. Neu bearbeitet und zeitgemäss umgestaltet von V. Ch. F. Rost, F. Palm, O. Kreussler, K. Keil, F. Peter und G. E. Benseler — Des ursprünglichen Werkes fünfte Auflage — Leipzig 1841—1857.

F. W. Putzgers Historischer Schul—Atlas. Siebenundvierzigste Ausgabe — Bearbeitet und herausgegeben von A. Baldamus, E. Schwabe und E. Ambrosius — Bielefeld und Leipzig 1926.

W. R. Shepherd, Historical Atlas. Fourth edition revised — New-York 1924.

Vidal—Lablache, Atlas classique (Histoire et Géographie) Nouvelle édition conforme aux traités de paix — Paris.

Religio Nilotica Romanorum exitiis.

De dis¹ Aegypti primaevis maxime est agendum ultimo senatus imperique² populi saeculo superantibus. Nam cultus et fana Isidis cum Osiride Priapoque Philis sub imperatore Iustiniano postrema constat extincta. Idcirco tempus facinoris verisimile huius quaeratur. Virorum plures decorae eruditionis annum Numinis quingentesimumundetricesimum adfirmavere. Lubet Ermano, qui Prisci voltum narrationis defendat, celeberrimo lustris procedere nonnullis. At illi rem habent feliciores, quia „Grai“ vel gentiles tertio Flavi Anici³ tribuniciae potestatis autumno persecutionibus erant vexati divorsis. Quis tamen eiusmodi insectationem ad Nubiae fines milibus stadiorum interiectis clade indigetum repraesentandam putabit? Nec non Germani istius aestumationem Narsesis cohortibus tunc sacrilegis praefecti cursu refelli favente Procopio cognoscimus. Persarmeno idem more fugitivus fato, postquam apud Daram ac Satalam pugnatum, inimico evadit et salutem Romanos flagitat. Demum periculis Quiritium inlaqueatus ruri Dubio certans audacter obit duplici paene quinquennio ante terminum iampridem suspectum. Annales item oratoris Antiocheni sacrificulo consentanei Isaurico perpetui dictatoris aestate quarta a Hermogene Rufinoque ‚fetalibus‘ pacem Persidis dominum proeliis, quorum meminisset, devictum Cabadem esse postulatos ostendunt. Dubitare non necesse, quin Narses indutiarum occasione profugus uteretur, hanc ob causam exitu anni citius Elephantinen haud pervenerit. Nunc ipse statuit Caesariensis, ut aedes vetita inter veris calamitates proximi atque funebrem Persae regiam pessum detur. Sassanis autem nepos in manes auctore Malala Idibus referri Septembribus. Maesta igitur deorum domus semenstri Iuvenilis Divi millesimo sexagesimo primo erat oppressa, nisi statuas caeli-

¹ deis, diis

² imperiique

³ Flavii Anicii

tum inmensa censeremus celeritate volaturas fuisse Romam Novam, nempe Lampadio et Oreste iterum consulibus.

Talia quum teneantur, abditum Philarum incolae nomen opus erit. Siculus enim Diodorus simul Mendesium attingit, genium regionis propria voce Ba-neb-Ded appellare Priapum minime verebatur. Auxilio sic destituti alio spem in ariete ponere cogemur opifice, qui circa Syeniticas Nili cavernas propinquus Chnemu priori perantiqua veneratione fruitur. Attamen Suidae thensauro lubidinosi persona Mysi Orum Isidis esse et Osiridis indutum ulla sine dubitatione apparet. Aspectu certe genitori similis Coptico, quem Aegyptii docti Min, advenae vulgo Faunum vocitabant, solis splendori fertilitatem masculam coniunxerat optimum.

Fermentum videlicet eius summum fuisse principium fertur, immo sapiente Plutarcho Boni instar arcani imagine iubaris supera tranat alta. Quare plura? Orcus ille non solum accommodatus Heliopolitanae est rationi, sed fictum etiam olim proavum Rā revocabat. Vates quidam inclutus cognomine Plato Osiridi seu Bono praecipue supplicaverat, Alexandriae contra Cyrillus, quamquam flamen Agniferi sacrosanctus eminebat, completur prisca vi obeliscis opulenti senis. Sermone quandoquidem haec est declarata, et Dialis acer, et ad saeculum Urbis conditae pertinentes quartum decimum tabulae Palilium, quae gens fatur iurgiosa Pascha, ipsius tanquam praeconis Mercuri⁴ recordantur. Ilico verbum tonat vetustis commissum libris bis sive ter grandissimi *Θώθ*. Ornatum a Pythagoreis caduceo Chaeronensis haud immerito aequat *λόγφ*. Iamdudum Ibiceps effecerat, ut Abscondito germinaret proles, Isis eo divinarum gnara vocum viguit genetrix. Inde Magnae palla Matris apicatus Annonam iunicis velarit facie praeditam plenae Meht-urt. Istic quoque veridicus vitam lemorum praeter caeteras ait vitulam *Μεθόεφ* Graecus. Ni scripta Madaurensis extitissent amplissimi, reginam caeli⁵ nilo sequius, numen unicum⁵ utrisque Achivorum ducibus reperissemus. Benignam Osiridis—Rā lucem mente Dhuti amplectitur ac Solam sustinet Trivia Naturam Isis.

Refulgentia dein clarae vestigantur fidei fortuita. Quod insulae templa Clusius possederat conrupta diutinus, ripae mandatum muro recte legitur. Veterani prudentium eximi⁵ nec petiere posteriora neque famam audire voluerunt, fervidior inermis offa lae-

⁴ Mercurii

⁵ eximii

tatur tiro. Pontifex stirpe scilicet editus Sergia Parilium ordinem pareri effrenatum adcuratius iussit Dianae. Hinc fasti, qui et consulares orti. Carmina sedecimvirorum prodigiis coërcendis supra augurum quattuor ibidem cumulantur, quarum fabella sortium insigni nilominus caret gravitate. Eiulans Iudaeorum magnanimus sodalium moles Aegyptiorum virgineo delendas semine divinat. ‚Quamobrem‘ continuatur ‚etiamdum innuptam adorant (transmarini) parentem ac praesaepus indigatur puellus‘. Ecce dea telluris alma nigrae diras fluctus adest fractum, vitiata namque Philarum ultra moenia saluber gemmavit flosculus. Iniustus quidem Dorothei nugator fortis parum arceatur, quominus falsi aetatem sui patris adventui aptet Tiberini Ioannis. Unde praesagi⁶ mercator incendi⁷ stellarum impetu hieme sacra quingenties tricies bis revolvente horrendo citeriorem iactat sese labore forsitan tunc defunctum. Sed fragili hocce nauco glomus feriarum illud erit saturatum, anno quod imperatoris haeret Heracli⁸ vicesimo. Numqui pollens ora versus Nili perseverasse Horum monstro quierit tuendum infantem Isis ‚asello‘? Minervae ricis Saiticorum, Nit, virgini domina septentri- nis erat Uadet opitulata quondam amictae tumque virgulta sicut saepes papyrorum latebras circumplacarint errantium. Suidae siquidem corpus quinimo Cedreni haudquaquam penates Aegypti temptare porticum mortuos inchoant historiae, exuli successor Arabiae Mago caelestium memoriam adhuc anhelorum una cum Romanis ambobus abegisse regnis arguitur. Antea Anastasi⁹ nec minus maioris auspicio Iustini praefectus enititur Augustalis superstitiosi moris Asclepiodotus, oppidi Tebut qui nemora denuo virenda Veneris-Hathor et Alexandriae suscitandum e sopore curat Osiridem. Illustris ille consiliator a fratre occisi feralium Lartis reminiscitur atqui Theophylactus nec inanes adscribit tamen Larvas sed venustam iuventute nympham ac comitem immani spectatu robore horridum infimae paludi fluminis elegans. Itaque credulitas familiaris sollerti fulta sacriferorum dolo divis servierat etiamnum atro Mauriti⁹ censoris undevicesimo post divinitus sescentesimo primo natalem anno. Extima solium ad Alexandriae greges atque Tebut et Taphosiridis sublime limo movendos occulta filioli levat isis.

⁶ praesagii

⁷ incendii

⁸ Heraclii

⁹ Anastasii

Életrajz.

Szerző 1909. február 24-én született Szegeden. Atyja nemes Klamm János ezredes, anyja leányneve Tessényi Terézia. Alsófokú tanulmányait szülővárosában végezte; ugyanitt járt a Kegyesrend gimnáziumába. Érettségi vizsgálat (1926 június) után két évet a Ludovika Akadémián töltött, majd a Ferencz József-Tudományegyetem bölcsész-hallgatója 1928 szeptemberétől 1932 júniusáig. Ezidőtájt akadémiai könyvjutalmat, 1933 februárjában pedig történelem-földrajzból középiskolai tanári oklevelet nyert. 1933 november hava óta fentemlített Egyetem Közép- és Ujkori Történeti Intézetének ösztöndíjas gyakornoka.
